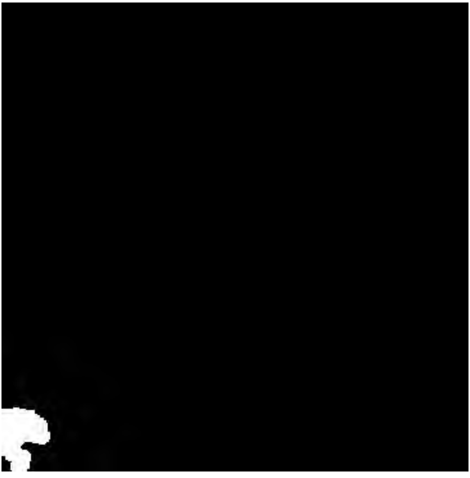
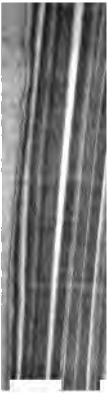
Bt. from J. Searight
20 vols. for £1-0-0
Oct. 25th 1917

NEC TIMIDE NEC TEMERE

PETER FORBES

[redacted]

[redacted]

M. TULLII

CICERONIS

OPERUM OMNIUM

VOL. VI.

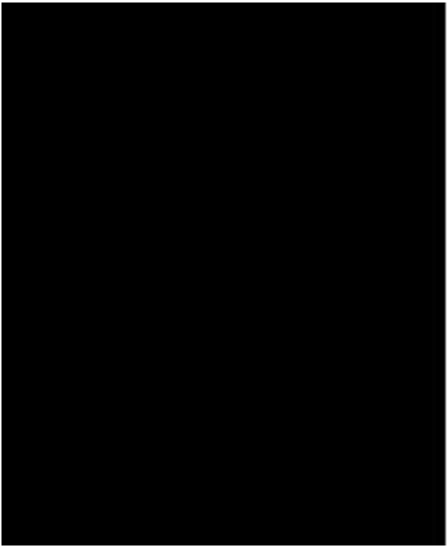
ORATIONUM

VOL. III.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE,
IN AEDIBUS ACADEMICIS
EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS
ACADEMIAE TYPOGRAPHI.
MDCCXLIX.

M. TULLII

CICERONIS

OPERUM OMNIUM

VOL. VI.

ORATIONUM

VOL. III.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE,

IN AEDIBUS ACADEMICIS

EXCUDEBANT ROB. ET AND. FOULIS

ACADEMIAE TYPOGRAPHI.

MDCCXLIX.

VOL. VI.

ACCUS

IN C. V

LIBER

DE SU

ORA

NEMINI vi
ces, quin
Sicilia, ſacra, pr
vatim, et public
ſit ſine ulla, non
etiam diſſimulat
randi, atque pra

lis tutam esse servatam. quid agam, Judices? quò accusationis meae rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. novi locum: video, ubi se jactaturus sit Hortensius. belli pericula, tempora reipublicae, imperatorum penuriam commemorabit: tum deprecabitur a vobis,

mul et de illo vulnere, quod ille in capi-
te ab hoſtium duce acceperat, multa dix-
it: eoque adduxit eos, qui erant judica-
turi, vehementer ut vererentur, ne, quem
virum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet,
cum ſibi ipſe non peperciſſet, hic non ad
populi Romani laudem, ſed ad judicum
crudelitatem videretur eſſe ſervatus. haec
eadem nunc ab illis defenſionis ratio, vi-
aque tentatur: idem quaeritur. ſit fur,
ſit ſacrilegus, ſit flagitiorum omnium, vi-
tiorumque princeps: at eſt bonus impe-
rator, et felix, et ad dubia reipublicae
2 tempora reſervandus. Non agam ſum-
mo jure tecum: nan dicam id, quod de-
beam forſitan obtinere: cum judicium
certa lege ſit conſtitutum, non quid in re
militari fortiter feceris, ſed, quemadmo-
dum manus ab alienis pecuniis abſtinue-
ris, abs te doceri oportere: non, inquam,
ſic agam, ſed ita quaeram, quemadmo-
dum te velle intelligo, quae tua opera, et
quanta fuerit in bello. quid dices? an bel-
lo fugitivorum Siciliam virtute tua libe-
ratam? magna laus, honeſta oratio: ſed
tamen quo *bello? nos enim* poſt id bel-
lum, quod M'. Aquilius confecit, ſic acce-

pimus, nullum in Sicilia fugitivorum bellum fuisse. at in Italia fuit. fateor et magnum quidem, ac vehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius victoriae gloriam cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiam deesse tuae impudentiae, ut quidquam ejusmodi dicere audeas. obstitisti videlicet, ne ex Italia transire in

tum facilem hostibus, an contagionem imitandi ejus belli periculosam fuisse? aditus omnis hominibus sine ulla facultate navium non modo disjunctis, sed etiam clausus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuisse dicis, facilius fuerit ad oceanum pervenire, quam ad Peloridem accedere. contagio autem ista servilis belli, cur abs te potius, quam ab iis omnibus, qui caeteras provincias obtinuerunt, praedicatur? an quod in Sicilia jam ante bella fugitivorum fuerunt? at ea ipsa causa est, cur ipsa provincia minimo in periculo sit, et fuerit. nam posteaquam illinc M'. Aquilius decessit, omnium instituta, atque edicta praetorum fuerunt ejusmodi, ut ne quis cum telo servus esset. vetus est quod dicam, et propter severitatem exempli nemini fortasse vestrûm inauditum: L. Domitium praetorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus esset, admiratum requisisse, quis eum percussisset. cum audisset, pastorem cujusdam fuisse, eum ad se vocari jussisse: illum cupide ad praetorem, quasi ad laudem, atque ad *praemium* accurrisse: quaesisse *Domitium, quî tan*tam bestiam per-

cuſſiſſet: illum reſpondiſſe, venabulo.
ſtatim deinde juſſu praetoris in crucem
eſſe ſublatum. durum hoc fortaſſe vide-
atur: neque ego ullam in partem diſpu-
to. tantum intelligo, maluiſſe Domiti-
um crudelem in animadvertendo, quam
in praetermittendo diſſolutum videri.
Ergo his inſtitutis provinciae, jam tum, 4
cum bello fugitivorum tota Italia arde-
ret, homo non acerrimus, nec fortiſſimus

senatum, populumque Romanum pervenerit: nihil, quod iste Romam publice conscripserit: et tamen coeptum esse in Sicilia moveri aliquot locis servitium suspicor. id adeo non tam ex re, quam ex istius factis, decretisque cognosco. ac videte, quàm non inimico animo sim acturus. ego ipse haec, quae ille quaerit, quae adhuc nunquam audistis, commemorabo, et proferam. in Tricalino quem locum fugitivi jam ante tenuerunt, Leonidae cujusdam Siculi familia in suspicionem vocata est conjurationis. res delata ad istum. statim (ut par fuit) jussu ejus homines, qui nominati erant, comprehensi sunt, adductique Lilybaeum. domino denuntiatum est, ut adesset: causa dicta damnati sunt.

5 Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse, aut praedam expectatis aliquam. nolite usquequaque eadem quaerere. in metu belli, furandi qui locus potest esse? etiam si qua fuit in hac re occasio, praetermissa est. tum potuit a Leonida nummorum aliquid auferre, cum denuntiavit, ut adesset. fuit nundinatio aliqua, *et isti* non nova, ne causam *diceret. etiam alter* locus, ut absolveren-

m Romanorum. fieri ni-
ucendi ſunt. itaque pro-
palum alligantur. etiam
:ctare videmini, Judices,
ctum ſit: quod iſte nihil
ne aliquo quaeſtu, atque
ı ejuſmodi re fieri potuit?
ım eſt? expectate facinus,
ıprobum: vincam tamen
omnium. nomine ſcele-
niſque damnati, ad ſuppli-
d palum alligati, repentè,
ıs hominum inſpectanti-
t, et Leonidae illi domino
hoc loco potes dicere, ho-

de hac
m tua laude diſputo. Quid
ios, defenſorque provin-
ſervos arma capere, ac bel-
icilia voluiſſe cognoras, et
tentia judicaras: hos ad
more majorum traditos,
igatos, ex media morte e-
re auſus es? ut, quam dam-
cem fixeras, hanc indem-
manis reſervares? perdi-
ſperatis omnibus rebus,
is exitiales habere, ut
rum reſtituantur, vincti
reducantur, res judi-

non ab his ipfis, qui judicaffent; at non ftatim; at non eorum facinorum damnati, quae ad vitam, et omnium fortunas pertinerent. hoc vero novum, et ejufmodi eft, ut magis propter reum, quam propter rem ipfam credibile videatur; ut homines fervos; ut ipfe, qui judicarat; ut ftatim e medio fupplicio dimiferit; ut ejus facinoris damnatos fervos, quod ad omnium liberorum caput, et fanguinem

[redacted]

bus suppliciis sunt liberati. quis dubitet, quin servorum animos summa formidine oppresserit, cum viderent ea facilitate praetorem, ut ab eo, sceleris, conjurationisque damnatorum, vita, vel ipso carnifice internuntio, redimeretur? quid? hoc in Apolloniensi Aristodamo? quid? in Leonte Megarensi non idem fecisti?
7 Quid? iste motus servorum, bellique subita suspicio, utrum tibi tandem diligentiam custodiendae provinciae, an novam rationem improbissimi quaestus attulit? Halicyensis Eumenidae, nobilis hominis, et honesti, magnae pecuniae villicus, cum impulsu tuo insimulatus esset, H-S LX a domino accepisti: quod nuper ipse juratus docuit, quemadmodum gestum esset. ab equite Romano, C. Matrinio absente, cum is esset Romae, quod ejus villicos, pastoresque tibi in suspicionem venisse dixeras, H-S centum abstulisti. dixit hoc L. Flavius, qui tibi eam pecuniam numeravit, procurator C. Matrinii: dixit ipse C. Matrinius: dicet vir clarissimus Cn. Lentulus censor, qui Matrinii honoris causa, *recenti negotio* ad te literas misit, *mittendasque curavit*. quid? de Apollo-

nio, Diocli filio, Panormitano, cui *Gemino* cognomen eſt, praeteriri poteſt? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifeſtius proferri poteſt? quem is, uti Panormum venit, ad ſe vocari, et de tribunali citari juſſit, concurſu magno, frequentiaque conventus. homines ſtatim loqui: mirari, quod

ſentire non habere. haec cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur, ut quivis intelligere poſſet, eum, quod pecuniam non dediſſet, idcirco illa tam acerba injuria affici; tum maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in vincla
8 conjectus eſt. Videte conſtantiam praetoris, et ejus praetoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris praetor: ſed ita laudetur, ut optimus imperator. cum ſervorum bellum metueretur, quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc ſervos damnatos liberabat. Apollonium, locupletiſſimum hominem, qui, ſi fugitivi bellum in Sicilia facerent, ampliſſimas fortunas amitteret, belli fugitivorum nomine, indicta cauſa, in vincla conjecit: ſervos, quos ipſe cum conſilio, belli faciendi cauſa conſenſiſſe judicavit, eos ſine conſilii ſententia, ſua ſponte, omni ſupplicio liberavit. quid ſi ab Apollonio aliquid commiſſum eſt, quamobrem jure in eum animadverteretur: tamenne hanc rem ſic agemus, ut crimini, aut invidiae reo putemus eſſe oportere, ſi quo de homine *ſeverius judicavit?* non agam tam *acerbe: non utar iſta* accuſatoria conſue-

tudine, ſi quid eſt factum clementer, ut diſſolute factum criminer: ſi quid vindicatum ſevere eſt, ut ex eo crudelitatis invidiam colligam. non agam iſta ratione: tua ſequar judicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu voles. ſimul ac tute coeperis tua judicia reſcindere, mihi ſuccenſere deſinito. meo enim jure contendam, eum, qui ſuo judicio condem-

[illegible]
... praeteribo, quo-
... veneris illo anno,
...enſibus, (nam tamdiu fuit in car-
...onius) toties ad te ſenatum
... adiiſſe ſupplicem cum ma-
..., ſacerdotibuſque publicis, o-
... atque obſecrantem, ut aliquan-
...miſer, atque innocens calamitate
...retur. relinquam haec omnia,
...velim perſequi, facile oſtendam,
...delitate in alios, omnes tibi aditus
...cordiae judicum jampridem eſſe
...ſos. Omnia igitur iſta conce-
; et remittam. praevideo enim, quid
ſenſurus Hortenſius. fatebitur, a-
ſtrum neque ſenectutem patris, ne-
doleſcentiam filii, neque lacrymas
ſque plus valuiſſe, quam utilitatem,
emque provinciae: dicet, rempub-
s adminiſtrari ſine metu, ac ſeveri-
non poſſe: quaeret, quamobrem faſ-
raetoribus praeferantur, cur ſecures
e, *cur carcer* aedificatus, cur tot ſup-
ſint in improbos more majorum.

rcere emitti ju
c crimine ſuſpicionis eſſe
am ipſis judicibus ſine mea
ne conjecturam facere per-
hoc genus praedandi, quam
quam indignum, quamque
linem quaeſtus immenſum,
e eſſe videatur. nam quae iſte
o fecit, ea primum breviter
quot et quanta ſint : deinde
dite, atque aeſtimate pecuniâ.
idcirco haec in uno homine pe-
ot conſtituta, ut caeteris formi-
lium incommodorum, atque ex-
lium incommodorum, atque ex-

nus ab iſto in illo uno adhibitum, ac t tatum, et non per illum omnibus pe nioſis Siculis metum propoſitum, et jectum. Cupio mihi, Judices, ab illo ſ jici, quoniam de militari ejus gloria co, ſi quid forte praetereo. nam mihi vi or de omnibus jam rebus ejus geſtis d iſſe, quae quidem ad belli fugitivor pertinerent ſuſpicionem: certe nihil eps praetermiſi. habetis hominis co lia, *diligentiam, vigilantiam*, cuſtodi *defenſionemque* provinciae. ſumm

illius super...
celeritatem, neque ad hu-
fuit, singulare consilium,
i rationem,ac disciplinam,
Iarii vim, atque virtutem,
s imperatoris sane diligen-
m, et conservandum, quae-
e. itinerum primum labo-
maximus est in re militari,
Sicilia maxime necessarius,
m facilem sibi iste, et jucun-
e,consilioque reddiderit.pri-
ribus hibernis,ad magnitudi-
m, et ad tempestatum vim ac
praeclarum sibi hoc remedium

11 dentem videret. Nam, ut mos
Bithyniae regibus, lecticâ octophoro
rebatur; in qua pulvinus erat perlucid
Melitensi rosa farctus: ipse autem co
nam habebat unam in capite, alteran
collo, reticulumque ad nares sibi adn
vebat, tenuissimo lino, minutis macu
plenum rosae. sic confecto itinere, c
ad aliquod oppidum venerat, eadem l
tica usque in cubiculum deferebatur.
veniebant Siculorum magistratus, ver
bant equites Romani; id quod ex mu
juratis audistis: controversiae secretò
ferebantur: paulo post palam decreta
ferebantur. *deinde*, ubi paulisper in c
culo, pretio, non aequitate jura desc

rat; Veneri jam,et Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non praetermittenda videtur praeclari imperatoris egregia,ac ſingularis diligentia. nam ſcitote eſſe oppidum in Sicilia nullum ex iis oppidis,in quibus conſiſtere praetores,et conventum agere ſolent,quo in oppido non iſti ex aliqua familia, non ignobili, delecta ad libidinem mulier eſſet. itaque nonnullae ex eo numero in

[redacted]

dam ex genere imperator, pulcher
Syracusarum luco stativa sibi castra
ebat. nam in ipso aditu, atque ore
tus, ubi primum ex alto sinus ad ur
ab litore inflectitur, tabernacula ca
feis intenta velis collocabat: huc ex
domo praetoria, quae regis Hieronis
sic emigrabat, ut per eos dies nemo i
extra illum lucum videre posset. in
autem ipsum lucum aditus erat nem
nisi qui aut socius, aut minister libi
esse posset. huc omnes mulieres, q

cum iſte conſueverat,conveniebant:quarum incredibile eſt, quanta multitudo fuerit Syracuſis. huc homines digni iſtius amicitia, digni vita illa, conviviiſque veniebant. inter ejuſmodi viros, ac mulieres, adulta aetate filius verſabatur: ut eum, etiamſi natùra a parentis ſimilitùdine abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret. huc

[redacted]

phoniae: in foro silentium esse summum causarum, atque juris: non ferebant homines moleste. non enim jus abesse videbatur a foro, neque judicia; sed vis, et crudelitas, et bonorum acerba, atque indigna direptio. hunc tu igitur imperatorem esse defendis, Hortensi? hujus furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, superbiam, scelus, audaciam, rerum gestarum magnitudine, atque imperatoris laudibus tegere conaris? hîc scilicet est metuendum, ne, ad exitum defensionis tuae, vetus illa Antoniana dicendi ratio, atque auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne cicatrices populus Romanus aspiciat, ex mulierum morsu vestigia libidinis, atque nequitiae. dii faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas. cognoscentur enim omnia istius aera illa vetera, ut, non solum in imperio, verum etiam in stipendiis qualis fuerit, intelligatis. renovabitur prima illa militia, cum iste è foro abduci, non, ut ipse praedicat, perduci solebat. aleatoris Placentini castra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuisset, tamen aere dirutus est. mul

ta ejus in ſtipendiis damna proferentur: quae ab iſto, aetatis fructu diſſoluta, et compenſata ſunt. jam vero, cum in ejuſmodi patientia turpitudinis, aliena, non ſua ſatietate obduruiſſet: qui vir fuerit, quot praeſidia, quam munita, pudoris, et pudicitiae, vi et audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut conjungere cum iſtius flagitio, cujuſquam praeterea de-

ligiones. O dii immortales! quid interest inter mentes hominum, et cogitationes? ita mihi meam voluntatem, ſpemque reliquae vitae veſtra, populique Romani exiſtimatio comprobet, ut ego, quos adhuc mihi magiſtratus populus Romanus mandavit, ſic eos accepi, ut me omnium officiorum obſtringi religione arbitrarer. ita quaeſtor ſum factus, ut mihi honorem illum tum non ſolum datum, ſed etiam creditum, ac commiſſum putarem. ſic obtinui quaeſturam in provincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum conjectos arbitrarer: ut me, quaeſturamque meam quaſi in aliquo orbis terrae theatro verſari exiſtimarem: ut omnia ſemper, quae jucunda videntur eſſe, non modo his extraordinariis cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturae, ac neceſſitati, denegarem. nunc ſum deſignatus aedilis: habeo rationem, quid a populo Romano acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum caeremonia Cereri, Libero, Liberaeque faciendos: mihi Floram matrem populo, plebique Romanae ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati,

maxima cum dignitate, ac religione Jovi, Junoni, Minervaeque esse faciendos: mihi sacrarum aedium procurationem, mihi totam urbem tuendam esse commissam: ob earum rerum laborem et sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiae dicendae locum, togam praetextam, sellam curulem, jus imaginis ad memoriam, posteritatemque, [redacted]

mo carendum eſſe meretricis? cum tibi ſorte obtigiſſet, ut jus diceres: quantum negotii, quid oneris haberes, nunquam cogitaſti: neque illud rationis habuiſti, ſi forte expergefacere te poſſes, eam provinciam, quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet, ad ſummam ſtultitiam, nequitiamque veniſſe. itaque non modò domo tua Chelidonem in praetura extrudere noluiſti, ſed in Chelidonis domum praeturam tuam totam detuliſti. ſecuta provincia eſt: in qua tibi nunquam venit in mentem, non tibi idcirco faſces, et ſecures, et tantam imperii vim, tantamque ornamentorum omnium dignitatem datam; ut earum rerum vi, et auctoritate omnia repagula juris, pudoris, et officii perfringeres: ut omnium bona, praedam tuam duceres: nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius vita ſepta, nullius pudicitia munita contra tuam cupiditatem, et audaciam poſſet eſſe. in qua tu te ita geſſiſti, ut, cum omnibus teneare rebus, ad bellum fugitivorum confugias: ex quo jam intelligis, non modo *tibi nullam defenſionem*, ſed maximam *vim criminum exortam*. niſi forte Itali-

ci belli fugitivorum reliquias, atque illud Temſanum incommodum proferes. ad quod recens cum te peropportunè fortuna obtuliſſet, ſi quid in te virtutis, atque induſtriae fuiſſet: idem, qui ſemper fueras, inventus es. Cum ad te 16
Valentini veniſſent, et pro his homo diſertus et nobilis, M. Marius, loqueretur, ut negotium ſuſciperes, ut, cum penes te praetorium imperium, ac nomen eſſet,

nte esset de hoc Temsano incommodo untiatum, cum inveniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixisse quendam; Verrem esse non longe a Temsa: quam valde universi admurmurarint, quam palam principes contra dixerint. et is tot criminibus, testimoniisque convictus, in eorum tabellis spem sibi aliquam ponit, quorum omnium palam, causa incognita, voce damnatus est?

17 Esto: nihil ex fugitivorum bello, aut suspicione belli laudis adeptus est, quod neque bellum ejusmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab isto provisum est, ne quod esset. at vero contra bellum praedonum classem habuit ornatam, diligentiamque adhibuit in eo singularem. itaque, isto praetore, praeclare defensa provincia est. sic de bello praedonum, sic de classe Siciliensi, judices, dicam, ut hoc jam ante confirmem, in hoc uno genere omnes inesse culpas istius maximas, avaritiae, majestatis, dementiae, libidinis, crudelitatis. haec dum breviter expono, quaeso, ut *fecistis adhuc, diligenter* attendite. rem *navalem primum ita* dico esse adminis-

tratam, non uti provincia defenderetur, ſed ut claſſis nomine pecunia quaereretur. ſuperiorum praetorum conſuetudo cum haec fuiſſet, ut naves civitatibus, certuſque numerus nautarum, militumque imperaretur, maximae, et locupletiſſimae civitati Mamertinae nihil horum imperaviſti. ob quam rem quid tibi Mamertini clam dederint pecuniae, poſt vi- [redacted]

[redacted]

18 plorare fugam domini videbatur. Quid mihi hoc loco respondebis? nisi forte id, quod tametsi probari nullo modo potest, tamen dici quidem in judicio de pecuniis repetundis necesse est, de tua pecunia aedificatam esse eam navem. aude hoc saltem dicere, quod necesse est. noli metuere, Hortensi, ne quaeram, quî licuerit aedificare navem senatori. antiquae sunt istae leges, et mortuae, quemadmodum tu soles dicere, quae vetant. fuit ista respublica quondam, fuit ista severitas in judiciis, ut istam rem accusator in magnis criminibus objiciendam putaret. quid enim tibi nave opus fuit? cui, si quò publice proficiscereris, et praesidii, et vecturae causa, sumptu publico navigia praeberentur: privatim autem nec proficisci quoquam potes, nec arcessere res transmarinas ex iis locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quidquam contra leges parasti? valeret hoc crimen in illa veteri severitate, ac dignitate reipublicae. nunc non modo te hoc crimine non arguo: sed ne illa quidem communi vituperatione reprehendo. postremo tu tibi hoc nunquam turpe, nun-

quam criminofum, nunquam invidiofum fore putafti, celeberrimo loco palam tibi aedificari onerariam navem in ea provincia, quam tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui videbant: quid existimare eos, qui audiebant, arbitrabare? inanem te navem effe in Italiam deducturum? navicularium te, cum Romam veniffes, effe facturum? ne illud quidem quifquam poterat fufpicari, te habere in

cationes falsas, atque inanes esse perscrip
tas. jam illud minime mirum est, Ma
mertinos, a quo summum beneficium ac
ceperant, quem sibi amiciorem, quam po
pulo Romano esse cognoverant, eju
capiti literis suis pepercisse. sed si argu
mento est, Mamertinos pecunias tibi no
dedisse, quia scriptum non habent: s
argumento, tibi gratis constare naver
quia, *Quid emeris*, aut quid locaver

ſcriptum proferre non potes. at enim idcirco navem Mamertinis non imperaſti, quod ſunt foederati. dii approbent. habemus hominem in fetialium manibus educatum: unum, praeter caeteros, in publicis religionibus foederum ſanctum, et diligentem. omnes, qui ante te praetores fuerunt, dedantur Mamertinis, quod iis navem contra pactionem foederis imperarint. ſed tamen, tu, ſancte homo,

ET TAUROMINITANORUM CUM
20 POPULO ROMAMO FOEDERA. Iſto igitur tuo, quemadmodum ipſe praedicas, beneficio; ut res indicat, pretio, atque mercede, minuiſti majeſtatem reipublicae, minuiſti auxilia populi Romani, minuiſti copias, majorum virtute, ac ſapientia comparatas: ſuſtuliſti jus imperii, conditionem ſociorum, memoriam foederis. qui ex foedere ipſo navem, vel uſque ad oceanum, ſi imperaſſemus, ſumptu, periculoque ſuo armatam, atque ornatam, mittere debuerunt: hi, ne in freto ante ſua tecta, et domos navigarent; ne ſua moenia, portuſque defenderent, pretio abs te jus foederis, et imperii conditionem emerunt. quid cenſetis in hoc foedere faciendo voluiſſe Mamertinos impendere laboris, operae, pecuniae, ne haec biremis adſcriberetur, ſi id ullo modo poſſent a noſtris majoribus impetrare? nam, cum hoc munus imperaretur tam grave civitati, inerat neſcio quo modo in illo foedere ſocietatis, quaſi quaedam nota ſervitutis. quod tum recentibus ſuis officiis, integra re, nullis populi Romani difficultatibus, a majoribus

nostris foedere assequi non potuerunt: id nunc nullo novo officio suo, tot annis post, jure imperii nostri quotannis usurpatum, ac semper retentum, summa in difficultate navium, a C. Verre pretio assecuti sunt. at non hoc solum sunt assecuti, ne navem darent. ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in classe, aut in praesidio esset, te praetore, per triennium Mamertini dederunt? Denique 21

[redacted]

cumnai num quid praeter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur iis quoque statuisti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes, ii certe nihil debent. at his non modo imperasti: verum etiam, quò plus darent, quam poterant, haec sexagena millia modium, quae Mamertinis remiseras, addidisti. neque hoc dico: caeteris non recte imperatum esse. Mamertinis, qui erant in eadem causa, quibus superiores omnes praetores item, ut caeteris, imperarant, pecuniamque ex senatus-consulto, et ex lege dissolverant, his dico non recte remissum. et, ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clavo figeret, cum consilio causam Mamertinorum cognoscit, et de consilii sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronuntiat. audite decretum mercenarii praetoris ex ipsius commentario: et cognoscite, quanta in scribendo gravitas, quanta in constituendo jure sit auctoritas. recita commentarium. 'DECRETUM EX COMMENTARIO.' 'libenter' ait se '*facere:*' *itaque* perscribit. quid, *si hoc verbo non* esses usus, 'libenter?'

nos videlicet invitum te quaeſtum facere putaremus ? ‘ ac de conſilii ſententia.’ praeclarum recitari conſilium, Judices, audiſtis. utrum vobis conſilium recitari tandem praetoris videbatur, cum audiebatis nomina, an praedonis improbiſſimi ſocietas, atque comitatus? en foederum interpretes, ſocietatis pactores, religionis auctores. nunquam in Sicilia frumentum publice eſt emptum, quin Ma-

foederata eſt. ac Netini quidem ſibi non defuerunt. nam ſimul ac pronuntiaſti, libenter te Mamertinis quiddam remittere: te adierunt, et eandem ſuam cauſam foederis eſſe docuerunt. tu aliter decernere in eadem cauſa non potuiſti. pronuntias, Netinos frumentum dare non oportere: et ab his tamen exigis. cedo mihi ejuſdem praetoris literas, et rerum decretarum, et frumenti imperati, et tritici empti. LITERAE PRAETORIS RERUM DECRETARUM, FRUMENTI IMPERATI, ET TRITICI EMPTI. quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconſtantia ſuſpicari poſſumus, Judices, quam id, quod neceſſe eſt, aut iſti a Netinis pecuniam, cum poſceret, non datam: aut id eſſe actum, ut intelligerent Mamertini, bene ſe apud iſtum tam multa pretia, ac munera collocaſſe, cum idem alii juris ex eadem cauſa non obtinerent? hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinae laudationis? in qua quàm multa ſint vulnera, quis eſt veſtrûm, Judices, quin intelligat? primum, ut in judiciis, *qui decem* laudatores dare non *poteſt, honeſtius* eſt ei nullum dare, quam

illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere. tot in Sicilia civitates ſunt, quibus tu per triennium praefuiſti: arguunt caeterae: paucae, et parvae, metu repreſſae, ſilent: una laudat. hoc quid eſt, niſi intelligere, quid habeat utilitatis vera laudatio; ſed tamen ita provinciae praefuiſſe, ut hac utilitate neceſſario ſit carendum? deinde, id quod alio loco ante dixi, quae eſt iſta tandem

23 Verri nihil denegarent. Verum, ut ad classem, quo ex loco sum digressus, revertar: accepisti a Mamertinis navem contra leges; remisisti contra foedera. ita in una civitate bis improbus fuisti: cum et remisisti, quod non oportebat; et accepisti, quod non licebat. exigere te oportuit navem, quae contra praedones; non, quae cum praeda navigaret: quae defenderet, ne provincia spoliaretur; non quae nova provinciae spolia portaret. Mamertini tibi et urbem, quo furta undique deportares, et navem, qua exportares, praebuerunt. illud tibi oppidum receptaculum praedae fuit: illi homines, testes, custodesque furtorum: illi tibi et locum furtis, et furtorum vehiculum comparaverunt. itaque ne tum quidem, cum classem avaritia, ac nequitia tua perdidisti, navem Mamertinis imperare ausus es: quo tempore in tanta inopia navium, tantaque calamitate provinciae, etiam si precariò essent rogandi, tamen ab his impetraretur. reprimebat enim tibi et imperandi vim, et rogandi conatum praeclara illa, non populo Romano reddita biremis, sed praetori donata Cybea.

fuit merces imperii, auxilii, juris, consuetudinis, foederis. habetis unius civitatis firmum auxilium amissum, ac venditum pretio. cognoscite nunc novam praedandi rationem, ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in clas- 24
sem frumento, stipendio, caeterisque rebus navarcho suo quaeque civitas semper dare solebat. is neque ut accusaretur a nautis, committere audebat; et civi-

[redacted]

[redacted]

inde alii quaestus instituuntur, ex uno genere navali, videte quam multi. accipere a civitatibus pecunias, ne nautas darent: pretio certo missos facere nautas: missorum omne stipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. haec omnia ex civitatum testimoniis cognoscite. recita. TESTIMONIA CIVITATUM.

25 Hunccine hominem? hanccine impudentiam, Judices? hanccine audaciam? civitatibus, pro numero militum, pecuniarum summas describere? certum pretium, sexcentenos nummos, nautarum missioni constituere? quos qui dederat, commeatum totius aestatis abstulerat: iste, quod ejus nautae nomine pro stipendio, frumentoque acceperat, lucrabatur. itaque quaestus duplex unius missione fiebat. atque haec homo amentissimus in tanto praedonum impetu, tantoque periculo provinciae, sic palam faciebat, ut et ipsi praedones scirent, et tota provincia testis esset. cum propter istius hanc tantam avaritiam, nomine classis esset in Sicilia, re quidem vera naves inanes, quae praedam *praetori*, non quae praedonibus *metum afferrent*: tamen, cum P. Caese-

tius, et P. Tadius decem navibus his ſemiplenis navigarent, navem quandam piratarum praedâ refertam non ceperunt, ſed abduxerunt, onere ſuo plane captam, atque depreſſam. erat ea navis plena juventutis formoſiſſimae, plena argenti facti, atque ſignati, multa cum ſtragula veſte. haec una navis a claſſe noſtra non capta eſt, ſed inventa ad Megaridem, qui locus eſt non longe a Syracuſis. quod

quo supplicium sumi oportuit. hodieque omnes sic habent persuasum, (quid ejus sit, vos conjectura quoque assequi debetis) istum clam a piratis ob hunc archipiratam, pecuniam accepisse.
26 Conjectura bona est. judex esse bonus nemo potest, qui suspicione certa non movetur. hominem nostis; consuetudinem omnium tenetis: qui ducem praedonum, aut hostium ceperit, quàm libenter eum palam ante oculos omnium esse patiatur. hominem in tanto conventu Syracusis vidi neminem, Judices, qui archipiratam captum vidisse se diceret: cum omnes, ut mos est, ut solet fieri, concurrerent, quaererent, videre cuperent. quid accidit, cur tantopere iste homo occultaretur, ut eum ne casu quidem quisquam aspicere posset? homines maritimi Syracusis, qui saepe istius ducis nomen audissent, cum eum saepe timuissent, cum ejus cruciatu, atque supplicio pascere oculos, animumque exsaturare vellent: potestas aspiciendi nemini facta est. unus plures praedonum duces vivos cepit P. Servilius, quam omnes antea. ecquando igitur *isto fructu* quisquam caruit, ut videre

ratam captum non liceret? at contrà, quacunque iter fecit, hoc jucundissimum spectaculum omnibus vinctorum, captorumque hostium praebebat. itaque ei concursus undique fiebant, ut non modo ex his oppidis, qua ducebantur, sed etiam ex finitimis, visendi causâ, convenirent. ipse autem triumphus quamobrem omnium triumphorum gratissimus populo Romano fuit, atque jucundissimus? quia

27 triumphus navalis tibi decerneretur. Age porro, custodiri ducem praedonum novo more, quam securi feriri omnium exemplo, magis placuit. quae sunt istae custodiae? apud quos homines? quemadmodum est asservatus? latumias Syracusanas omnes audistis: plerique nostis. opus est ingens, magnificum, regum, ac tyrannorum. totum est ex saxo in mirandam altitudinem depresso, et multorum operis penitus exciso. nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodias, nec fieri, nec cogitari potest. in has latumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex caeteris oppidis Siciliae deduci imperantur. eo quod multos captivos cives Romanos conjecerat, et quod eodem caeteros piratas contrudi imperarat: intellexit, si hunc subdititium archipiratam in eandem custodiam dedisset, fore, ut a multis illis in latumiis verus ille dux quaereretur. itaque hominem huic optimae, tutissimaeque custodiae non audet committere. denique Syracusas totas timet: amandat hominem. quo? *Lilybaeum* fortasse. video: tamen *homines* maritimos non plane refor

midat. minime, Judices. Panormum igitur? audio: quanquam Syracuſis, quoniam in Syracuſano captus erat, maxime, ſi minus ſupplicio affici, at cuſtodiri oportebat. ne Panormum quidem. quid igitur? quo putatis? ad homines à piratarum metu, et ſuſpicione alieniſſimos; a navigando, rebuſque maritimis remotiſſimos; ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, ſummos aratores: qui nomen nunquam timuiſſent maritimi praedonis: unum, te praetore, horruiſſent Apronium, terreſtrem archipiratam. et, ut quivis facile perſpiceret, id ab iſto actum eſſe, ut ille ſuppoſitus

omnes, qui artificii aliquid habuerant, aut formae, removerat, atque abduxerat; reliquos si, ut consuetudo est, universos ad palum alligasset, clamorem populi fore suspicabatur, cum tanto plures abducti essent, quam relicti. propter hanc caussam cum instituisset alios alio tempore producere: tamen in tanto conventu nemo erat, quin rationem, numerumque haberet, et reliquos non desideraret solum, sed etiam posceret, et flagitaret. cum maximus numerus deesset, tum iste homo nefarius in eorum locum, quos domum suam de piratis abduxerat, substituere, et supponere coepit cives Romanos, quos in carcerem antea conjecerat: quorum alios, Sertorianos milites fuisse insimulabat, et ex Hispania fugientes ad Siciliam appulsos esse dicebat: alios, qui a praedonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam aliam ob caussam navigarent, sua voluntate cum piratis fuisse arguebat. itaque alii cives Romani ne cognoscerentur, capitibus obvolutis e carcere ad palum, atque ad necem *rapiebantur: alii* cum a multis civibus *Romanis recognoscerentur*, ab omnibus

defenderentur, ſecuri feriebantur. quorum ego de acerbiſſima morte, crudeliſſimoque cruciatu dicam, cum eum locum tractare coepero: et ita dicam, ut, ſi me in ea querimonia, quam ſum habiturus de iſtius crudelitate, et de civium Romanorum indigniſſima morte, non modo vires, verum etiam vita deficiat, id mihi praeclarum, et jucundum putem. haec igitur eſt geſta res, haec victoria praecla-

pirata sumpsisse supplicium, ideo securi non percussisse: domi esse apud sese archipiratas dixit duos. ô clementiam populi Romani, seu potius patientiam miram, ac singularem! civem Romanum securi esse percussum Annius, eques Romanus, dicit: taces. archipiratam negat: fateris. fit in eo gemitus omnium, et clamor; cum tamen a praesenti supplicio tuo se continuit populus Romanus, et repressit, et salutis tuae rationem judicum severitati reservavit. qui sciebas tibi crimini datum iri? quamobrem sciebas? quamobrem etiam suspicabare? inimicum habebas neminem. si haberes, tamen non ita vixeras, ut metum judicii propositum habere deberes. an te, id quod fieri solet, conscientia timidum, suspiciosumque faciebat? qui igitur, cum esses cum imperio, jam tum judicium, et crimen horrebas: reus cum tot testibus coarguare, potes de damnatione dubitare? verum, si crimen hoc metuebas, ne quis abs te suppositum esse diceret, qui pro archipirata securi feriretur: utrum tandem tibi ad *defensionem* firmius fore pu*tasti, in judicio,* *coactu*, atque efflagita-

tu meo, producere ad ignotos tanto post eum, quem archipiratam esse diceres: an recenti re, Syracusis, apud notos, inspectante Sicilia penè tota, securi ferire? vide quid intersit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehensio nulla esse potuit: hîc defensio nulla est. itaque illud semper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis praeter te fecerit, quaero. piratam vivum tenuisti. quem ad finem? dum cum im-

um? hostem acerrimum, atque in-
num populi Romani, seu potius
unem hostem gentium, nationum-
mnium, quisquam omnium morta-
privatus intra moenia domi suae re-
re poterit? quid si pridie, quam a me
coactus es confiteri, civibus Romanis
ari percussis, praedonum ducem vive-
apud te habitare: si, inquam, pridie
mo tuâ profugisset, si aliquam manum
ontra populum Romanum facere po-
uisset, quid diceres? Apud me habitavit:
necum fuit: ego illum ad judicium me-
um, quo facilius crimen inimicorum di-
luere possem, vivum, atque incolumem
reservavi. itane vero? tu tua pericula
communi periculo defendes? tu suppli-
cia, quae debentur hostibus victis, ad tu-
um, non ad populi Romani tempus con-
feres? populi Romani hostis privatis cu-
stodiis asservabitur? at etiam qui trium-
phant, eoque diutius vivos hostium du-
ces servant, ut, his per triumphum duc-
tis, pulcherrimum spectaculum, fructum-
que victoriae populus Romanus percipe-
re possit: tamen cum de foro in Capito-
lium currum flectere incipiunt, illos duci

in carcerem jubent: idemque dies et victoribus imperii, et victis vitae finem facit. et nunc cuiquam credo eſſe dubium, quin tu id commiſſurus non fueris,(praeſertim cum ſtatuiſſes, ut ais, tibi cauſam eſſe dicendam) ut ille archipirata non potius ſecuri feriretur, quam, quod erat ante oculos poſitum, tuo periculo viveret. ſi enim eſſet mortuus, tu, qui crimen ais te metuiſſe,quaero,cui probares?cum

aut profugiſſet: non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſupponere. plura dixi, quam volui, de illo archipirata: et tamen ea, quae certiſſima ſunt hujus criminis argumenta, praetermiſi. volo enim mihi totum eſſe crimen hoc integrum. eſt certus locus, certa lex, certum tribunal quò hoc reſervetur.
31 Hac tanta praeda auctus, mancipiis, argento, veſte locupletatus, nihilo diligentior ad claſſem ornandam, milites revocandos, alendoſque eſſe coepit: cum ea res non ſolum provinciae ſaluti, verum etiam ipſi praedae eſſe poſſet. nam aeſtate ſumma, quo tempore caeteri praetores obire provinciam, et concurſare conſueverunt, aut etiam in tanto praedonum metu et periculo ipſi navigare: eo tempore ad luxuriam, libidineſque ſuas, domo ſua regia, quae regis Hieronis fuit, qua praetores uti ſolent, contentus non fuit. tabernacula, quemadmodum conſueverat temporibus aeſtivis, quod antea jam demonſtravi, carbaſeis intenta velis, collocari juſſit in litore: quod eſt litus in inſula Syracuſis poſt *Arethuſae* ſontem, propter *ipſum introitum*, atque oſtium por-

tus, amoeno ſane, et ab arbitris rem
loco. hic dies aeſtivos ſexaginta pra
populi Romani cuſtos, defenſorque
vinciae ſic vixit, ut muliebria qu
convivia eſſent; vir accumberet n
praeter ipſum, et praetextatum fi
tametſi recte ſine exceptione dix
virum, cum iſti eſſent, neminem
nonnunquam etiam libertus Tim
des adhibebatur. mulieres autem

gitat rem ſingularem. naves, quibus legatus praefuerat, Cleomeni tradit: claſſi populi Romani Cleomenem Syracuſanum praeeſſe jubet, atque imperare. hoc eò facit, ut ille non ſolum abeſſet a domo tum, cum navigaret, ſed etiam libenter, cum magno honore, beneficioque abeſſet: ipſe autem, remoto, atque ablégato viro, non liberius, quam ante, (quis enim unquam iſtius libidini obſtitit) ſed paulo ſolutiore tamen animo ſecum illam haberet, ſi non tanquam virum, at tanquam aemulum removiſſet. accipit navem ſociorum, atque amicorum Cleomenes Syracuſanus.
32 Quid primùm aut accuſem, aut querar, Judices? Siculone homini, legati, quaeſtoris, praetoris denique poteſtatem, honorem, auctoritatem dari? ſi te impediebat iſta conviviorum, mulierumque occupatio: ubi quaeſtores? ubi legati? ubi ternis denariis aeſtimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot, tantaque ornamenta magiſtratibus, et legatis, a ſenatu, populoque Romano permiſſa, et data? denique ubi praefecti, et tribuni tui? ſi civis *Romanus dignus* iſto negotio nemo

fuit, quid civitates, quae in amicitia, fideque populi Romani perpetuò manserant? ubi Segestana? ubi Centuripina civitas, quae tum officiis, fide, vetustate, tum etiam cognatione populi Romani nomen attingunt? ô dii immortales! quid, si harum ipsarum civitatum militibus, navibus, navarchis, Syracusanus Cleomenes jussus est imperare? non omnis honos ab isto dignitatis, aequitatis, officiique sub-

loci committenda non existimavit. vide quid intersit inter tuam libidinem, majorumque auctoritatem: inter amorem, furoremque tuum, et illorum consilium, atque prudentiam. illi aditum litoris Syracusanis ademerunt: tu maritimum imperium concessisti. illi habitare in eo loco Syracusanum, quo naves accedere possent, noluerunt: tu classi, et navibus Syracusanum praeesse voluisti. quibus illi urbis suae partem ademerunt, iis tu nostri imperii partem dedisti; et, quorum so-
33 ciorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audientes esse jussisti. Egreditur Centuripinâ quadriremi Cleomenes e portu: sequitur Segestana navis, Tyndaritana, Herbitensis, Heracliensis, Apolloniensis, Haluntina: praeclara classis in speciem: sed inops et infirma, propter dimissionem propugnatorum, atque remigum. tamdiu in imperio suo classem iste praetor diligens vidit, quamdiu convivium ejus flagitiosissimum praetervecta est. ipse autem, qui visus multis diebus non esset, tum se tamen in conspectum nautis paulisper dedit. *stetit soleatus* praetor populi Roma-

ni cum pallio purpureo, tunicaque talari, mulierculâ nixus in litore. jam hoc ipſo iſtum veſtitu Siculi, civeſque Romani permulti ſaepe viderunt. poſteaquam paulum provecta claſſis eſt, et Pachynum quinto die denique appulſa eſt: nautae fame coacti, radices palmarum agreſtium, quarum erat in his locis, ſicut in magna parte Siciliae, multitudo, colligebant, et his miſeri perditique aleban-

in quadriremi Centuripina malum erigi, vela fieri, praecidi anchoras imperavit: et ſimul, ut ſe caeteri ſequerentur, ſignum dari juſſit. haec Centuripina navis erat incredibili celeritate velis. nam ſcire, iſto praetore, nemo poterat, quid quaeque navis remis facere poſſet: etſi in hac quadriremi, propter honorem et gratiam Cleomenis, minime multi remiges et milites deerant. evolarat jam e conſpectu fere fugiens quadriremis, cum etiam tunc caeterae naves ſuo in loco moliebantur. erat animus in reliquis. quanquam erant pauci, quoquo modo ſeſe res habebat, pugnare tamen ſe velle clamabant: et, quod reliquum vitae, viriumque fames fecerat, id ferro potiſſimum reddere volebant. quod ſi Cleomenes non tanto ante fugiſſet, aliqua tamen ad reſiſtendum ratio fuiſſet. erat enim ſola illa navis conſtrata, et ita magna, ut propugnaculo caeteris poſſet eſſe. quae, ſi in praedonum pugna verſaretur, urbis inſtar habere, inter illos piraticos myoparones, videretur: ſed tunc inopes relicti a *duce, praefectoque* claſſis, eundem *neceſſario curſum* tenere coeperunt. E-

lorum versùs, ut ipſe Cleomenes, ita caeteri navigabant. neque hi tamen tam praedonum fugiebant impetum, quam imperatorem ſequebantur. tum ut quiſque in fuga poſtremus, ita periculo princeps erat. poſtremam enim quamque navem piratae primam adoriebantur. ita prima Haluntinorum navis capitur, cui praeerat Haluntinus, homo nobilis, Philarchus: quem ab illis praedonibus Lo-

Romani in litus expulsam, et ejectam; cum primum advesperasceret, inflammari, incendique jussit. ô tempus miserum, atque acerbum provinciae Siciliae! ô casum illum multis innocentibus calamitosum, atque funestum! ô istius nequitiam, ac turpitudinem singularem! una, atque eadem nox erat, qua praetor amoris turpissimi flamma, ac classis populi Romani praedonum incendiò conflagrabat. affertur nocte intempesta gravis hujusce mali nuntius Syracusas: curritur ad praetorium, quo istum e convivio illo praeclaro reduxerant paulo ante mulieres cum cantu, atque symphonia. Cleomenes, quanquam nox erat, tamen in publico esse non audet: includit se domi: neque aderat uxor, quae consolari hominem in malis posset. hujus autem praeclari imperatoris ita erat severa domi disciplina, ut in re tanta, in tam gravi nuntio nemo admitteretur: nemo esset, qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare vigilantem. jam vero, re ab omnibus cognita, concursabat urbe totâ *maxima multitudo*. non enim, sicut an*tea consuetudo* erat, praedonum adven-

tum ſignificabat ignis e ſpecula ſublatus, aut tumulo, ſed flamma ex ipſo incendio navium, et calamitatem acceptam, et periculum reliquum nuntiabat. Cum 36
praetor quaereretur; et conſtaret, ei neminem nuntiaſſe: fit ad domum ejus cum clamore concurſus, atque impetus. tum iſte excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: ſagum ſumit. lucebat jam fere: procedit in medium, vini, ſomni,

. verum habita est a mul-
temporis,habita est tumul-
etiam dignitatis, existimati-
mmunis, quod is est conven-
cusis civium Romanorum, ut
odo illa provincia, verum etiam
epublica dignissimus existimetur.
firmant ipsi se, cum is etiam tum se-
isomnis stuperet: arma capiunt: totum forum: atque insulam, quae est urbis magna pars, complent. unam illam solam noctem praedones ad Elorum commorati, cum fumantes etiam nostras naves reliquissent, accedere incipiunt ad Syracusas. qui videlicet saepe audissent, nihil esse pulchrius, quam Syracusarum moenia, ac portus, statuerant, sese, si ea Verre praetore non vidissent, nunquam esse visuros.

37 Ac primo ad illa aestiva praetoris accedunt, ipsam illam ad partem litoris, ubi iste per eos dies, tabernaculis positis, castra luxuriae collocarat. quem posteaquam inanem locum offenderunt, et praetorem commovisse ex eo loco castra senserunt: statim sine ullo metu in *portum ipsum* penetrare coeperunt. *cum in* portum dico, Judices, (ex-

planandum eſt enim diligentius; eorum cauſa, qui locum ignorant) in urbem dico, atque in urbis intimam partem veniſſe piratas. non enim portu illud oppidum clauditur, ſed urbe portus ipſe cingitur, et concluditur: non ut alluantur a mari moenia extrema, ſed influat in urbis ſinum portus. hîc, te praetore, Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus parvis ad arbitrium ſuum navigavit. prô

memoriam, ccc navibus, vi, ac multitudine invasit: quae in eo ipso portu, loci ipsius, portusque natura, victa, atque superata est. hic primum opes illius civitatis victae, comminutae, depressaeque sunt: in hoc portu, Atheniensium nobilitatis, imperii, gloriae naufragium factum existimatur.

38 Eóne pirata penetravit, quò simul atque adisset, non modo a latere, sed etiam a tergo magnam partem urbis relinqueret? insulam totam praetervectus est: quae est urbis magna pars Syracusis suo nomine, ac moenibus. quo in loco majores (ut ante dixi) Syracusanum quemquam habitare vetuerunt: quod, qui illam partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum est pervagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris navibus invenerant, jaciebant, ut omnes istius improbitatem, et calamitatem Siciliae possent cognoscere. Siculosne milites? aratorumne liberos? quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant, ut populo Romano, totique Italiae *suppeditare* possent, eosne in insu*la Cereris natos*, ubi primum fruges in-

ventae eſſe dicuntur, eo cibo eſſe uſos, a quo majores eorum caeteros quoque, frugibus inventis, removerunt? te praetore, Siculi milites palmarum ſtirpibus, praedones Siculo frumento alebantur. ô ſpectaculum miſerum, atque acerbum! ludibrio eſſe Urbis gloriam, et populi Romani nomen; hominum conventu, atque multitudine; piratico myoparone, in portu Syracuſano de claſſe populi Romani

quotos sua quisque navi missos sciret esse, tenebat: clara: neque solum argumentis, sed etiam certis testibus istius auda-
39. cia tenebatur. Homo certior fit, agi nihil in foro, et conventu tota die, nisi hoc quaeri a navarchis, quemadmodum classis esset amissa. illos respondere, et docere unumquemque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, et fuga. quod posteaquam iste cognovit, hanc rationem habere coepit. caussam sibi dicendam esse statuerat jam ante, quam hoc usu veniret, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. videbat, illis navarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse. consilium capit primo stultum, veruntamen clemens. Cleomenem, et navarchos ad se vocari jubet. veniunt. accusat eos, quod hujusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistant, et in sua quisque navi dicat se tantum habuisse nautarum, quantum oportuerit, neque quemquam esse dimissum. illi enimvero se ostendunt, quod vellet, esse facturos. iste non procrastinat: advocat amicos statim: *quaerit ex his* singillatim, quot quis-

. derisum credo esse homi-
ı a suis consiliariis, et ad-
ſce ei tabulas nihil profutu-
ıs ex nimia praetoris dili-
onis in eo crimine futurum.
ıac stultitia multis in rebus
lice quoque, quae vellet, in
eris et tolli, et referri jube-
nnia nunc intelligit sibi nihil
ſteaquam certis literis, testi-
itatibusque convincitur. U-
, illorum confessionem, testi-
suam, tabulas sibi nullo ad-
turas: init consilium, non im-

uiſ-
ulas
pro-
en, ſi
ifica-
omi-
et ad-
ofutu-
is dili-
rum.
rebus
in
e-

audientes eſſe juſſi: miſſum facere
cui imperium, poteſtatemque per
poterone eos afficere ſupplicio, qu
omenem ſecuti ſunt: ignoſcere Cl
ni, qui ſecum fugere, et ſe conſeq
ſit? poterone in eos eſſe veheme
naves inanes non modo habuer
etiam apertas: in eum diſſolutus
lus habuerit conſtratam navem,
exinanitam? pereat Cleomenes
fides? ubi execrationes? ubi
complexuſque? ubi illud cont
muliebris militiae in illo delic
tore? fieri nullo modo poterat
omeni parceretur. Cleomen
dicit ei, ſe ſtatuiſſe animadve
nes navarchos: ita ſui peric
ferre, ac poſtulare. tibi un
totius iſtius culpae crimen,
nemque inconſtantiae poti
quàm aut in te ſim crudeli
graves teſtes vivos, incolun
tiar. agit gratias Cleom
conſilium: dicit, ita fieri
monet tamen illud, quo
in Phalargum Centuripin
non poſſe animadverti,

ſecum fuiſſet unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iſte homo ex ejuſmodi civitate, adoleſcens nobiliſſimus, teſtis relinquetur? in praeſentia, inquit Cleomenes, quoniam ita neceſſe eſt: ſed poſt aliquid videbimus, ne iſte nobis obſtare
poſſit. Haec poſteaquam acta, et con- 41
ſtituta ſunt, procedit iſte repente è praetorio, inflammatus ſcelere, furore, crudelitate. in forum venit: navarchos vo-

esset, quisquam supplicio, propter illud incommodum, dignum putaret. nam quid Cleomenes facere potuit? (non enim possum quemquam insimulare falsò) quid, inquam, magnopere Cleomenes facere potuit, istius avaritia navibus exinanitis? atque cum vident sedere ad latus praetoris, et ad aurem familiariter, ut solitus erat, insusurrare. tum vero omnibus indignissimum visum est, homines honestissimos, electos ex suis civitatibus, in ferrum, atque in vincula conjectos: Cleomenem propter flagitiorum, ac turpitudinis societatem, familiarissimum esse praetoris. apponitur his tamen accusator Naevius Turpio quidam, qui, C. Sacerdote praetore, injuriarum damnatus est, homo bene appositus ad istius audaciam: quem iste in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia, praecursorem habere solebat, et emissarium.
42 Veniunt Syracusas parentes, propinquique miserorum adolescentium, hoc repentino calamitatis suae commoti nuntio: vinctos aspiciunt catenis liberos suos, cum istius *avaritiae* poenam collo, et cer*vicibus suis sustinerent*. adsunt, defen-

dunt, proclamant: fidem tuam, quae nusquam erat, nec unquam fuit, implorant. pater aderat Dexio Tyndaritanus, homo nobilissimus, hospes tuus, cujus tu domi fueras, quem hospitem appellaras. eum cùm illa auctoritate, et miseria videres praeditum, non te ejus lacrymae, non senectus, non hospitii jus, atque nomen a scelere aliquam ad partem humanitatis revocare potuit. sed quid ego hospitii [redacted]

[redacted]

tum. quid Cleomenes? ignavus fuerat. at eum tu ob virtutem corona aurea donaras. dimiſerat nautas. tu ab omnibus mercedem miſſionis acceperas. alter parens ex altera parte erat Herbitenſis Eubulida, homo domi ſuae clarus et nobilis: qui, quia Cleomenem in defendendo filio laeſerat, nudus penè eſt deſtitutus. quid erat autem, quod quiſquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at cauſa cogit. moriere, ſi appellaris. nunquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. at remiges non erant. praetorem tu accuſas? frange cervicem. ſi neque praetorem, neque praetoris aemulum appellare licebit, cum in his duo-
43 bus tota cauſa ſit: quid futurum eſt? Dicit etiam cauſam Heraclius Segeſtanus, homo domi ſuae ſummo loco natus. audite, ut veſtra humanitas poſtulat, Judices. audietis enim de magnis incommodis, injuriiſque ſociorum. hunc ſcitote fuiſſe Heraclium in ea cauſa, qui propter gravem morbum oculorum tum non navigarit, et juſſu ejus, qui poteſtatem habuit, cum commeatu, Syracuſis remanſerit. iſte certe *neque prodidit* claſſem, neque metu

[redacted]

perterritus fugit, neque exercitum deſeruit. etenim tunc eſſet hoc animadverſum, cum claſſis Syracuſis proficiſcebatur. is tamen in eadem cauſa fuit, quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus: in quem ne falsò quidem cauſa conferri criminis potuit. fuit in illis navarchis Heracleinſis quidam Furius (nam habent illi nonnulla hujuſcemodi Latina nomina) homo, quamdiu vixit, domi ſuae non ſolum, poſt mortem tota Sicilia clarus, et

[redacted]

quod; si recte vos populus Ro- cognovit, non falso ille jam in rte de vobis praedicavit: ‘ non Verrem, testes interficiendo, cri- sua extinguere: graviorem apud judices se fore ab inferis tes- m si vivus in judicium produ- tum, avaritiae solum, si vive- nc, cum ita esset necatus, scele- aciae, crudelitatis testem fore.’ praeclara: ‘ non testium mo- vos, cum tua res ageretur, sed manibus innocentium poenas, orumque furias in tuum judici- venturas: sese ideo leviorem suum fingere, quod jam ante aci- rium tuarum, Sestiique, tui car- , vultum et manum vidisset, cum ventu civium Romanorum jussu uri cives Romani ferirentur.’ ne *judices; libertate*, quam vos so- *lis, hac* ille in acerbissimo sup-

plicio miserrimae servitutis abusus est.
Condemnat omnes de consilii sententia. 44
tamen neque iste in tanta re, tot hominum, totque civium causa, P. Vettium ad se arcessit, quaestorem suum, cujus consilio uteretur: neque P. Cervium, talem virum, legatum, qui, quia legatus, isto praetore, in Sicilia fuit, primus ab isto judex rejectus est: sed de latronum, [redacted]

tat: id agit, ut semper superius suum facinus novo scelere vincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum esse a Cleomene, quod in ejus quadriremi Cleomenes vectus esset: tamen, quia pertimuerat adolescens, quod eandem suam causam videbat esse, quam illorum, qui innocentes peribant; ad hominem accedit Timarchides: a securi negat ei esse periculum: virgis ne caederetur, monet ut caveat. ne multa, ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc virgarum metum pecuniam Timarchidi numerasse. levia sunt haec in hoc reo crimina. metum virgarum navarchus nobilissimae civitatis pretio redemit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: usitatum est. non vult populus Romanus obsoletis criminibus accusari Verrem: nova postulat, inaudita desiderat: non de praetore Siciliae, sed de crudelissimo
45 tyranno fieri judicium arbitratur. Includuntur in carcerem condemnati: supplicium constituitur in illos: sumitur de miseris parentibus navarchorum: prohibentur adire *ad filios*: prohibentur liberis *suis cibum*, vestitumque ferre. patres

hi, quos videtis, jacebant in limine, matrésque miserae pernoctabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberûm exclusae: quae nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum ore excipere sibi liceret. aderat janitor carceris, carnifex praetoris, mors, terrorque sociorum et civium, lictor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreque certa merces comparabatur. ut adeas, tantum dabis:

quis: multi. veruntamen mors sit extrema. non erit. estne aliquid ultrà, quò progredi crudelitas possit? reperietur. nam, illorum liberi cùm erunt securi percussi, ac necati, corpora feris objicientur. hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclii navarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse. hoc (ne possis dicere: ‘patres enim veniunt, ‘amissis filiis, irati)’ vir primarius, homo nobilissimus, dicit: neque de filio dicit. jam hoc, quis tum fuit Syracusis, quin audierit, quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepulturae cum vivis etiam illis esse factas? non palam cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur? non palam vivorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atque decisis, producuntur è carcere, et deligantur ad palum.

46 Quis tam fuit illo tempore durus et ferreus, quis tam inhumanus, praeter unum te, qui non illorum aetate, nobilitate, *miseriâ* commoveretur? ecquis *fuit, quin lacrym*aretur? quin ita cala-

mitatem putaret illorum,ut fortunam tamen non alienam,periculum autem commune agi arbitraretur? feriuntur securi. laetaris tu in omnium gemitu, et triumphas: teſtes avaritiae tuae gaudes eſſe ſublatos. errabas, Verres, et vehementer errabas, cum te maculas furtorum, et flagitiorum tuorum, ſociorum innocentium ſanguine eluere arbitrabare: praeceps amentiâ ferebare, qui te exiſti-

eadem dicit: nulla in re discrepat. per deos immortales! Judices, quo tandem animo sedetis? aut quemadmodum auditis? utrum ego desipio, et plus quam satis est, doleo in tanta calamitate, miseriaque sociorum? an vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus, et moeror pari sensu doloris afficit? ego enim cum Herbitensem, cum Heracliensem securi esse percussum dico, versatur mihi
47 ante oculos indignitas calamitatis. Eorumne populorum cives, eorumne agrorum alumnos, ex quibus maxima vis frumenti quotannis plebi Romanae, illorum operis, ac laboribus quaeritur; qui a parentibus, spe nostri imperii, nostraeque aequitatis, suscepti, educatique sunt; ad C. Verris nefariam immanitatem, et ad ejus securem funestam esse servatos? cum mihi Tyndaritani illius venit in mentem, cum Segestani, tum jura simul civitatum, atque officia considero. quas urbes P. Africanus etiam ornandas esse spoliis hostium arbitratus est, eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiam viris nobilissimis nefario scelere privavit. en quod Tyndaritani libenter

praedicent: ‘ nos in ſeptemdecim popu-
‘ lis Siciliae numeramur: nos ſemper in
‘ omnibus Punicis, Sicilienſibuſque bel-
‘ lis amicitiam, fidemque populi Romani
‘ ſecuti ſumus: a nobis omnia populo
‘ Romano ſemper, et belli adjumenta, et
‘ pacis ornamenta adminiſtrata ſunt.’
multum vero haec his jura profuerunt in
iſtius imperio, ac poteſtate. veſtros quon-
dam nautas contra Carthaginem Scipio

nem esse voluerunt: haec tantâ apud te cognationis, fidelitatis, vetustatis auctoritate, ne hoc quidem juris obtinuit, ut unius honestissimi, atque innocentissimi civis mortem, et sanguinem deprecaretur.
48 Quò confugient socii? quem implorabunt? qua spe denique, ut vivere velint, tenebuntur, si vos eos deseritis? ad senatum devenient, qui de Verre supplicium sumat? non est usitatum, non senatorium. ad populum Romanum confugient? facilis est causa populi. legem enim sociorum causa jussisse, et vos ei legi custodes, ac vindices praeposuisse dicet. hic locus est igitur unus, quò perfugiant: hic portus, haec arx, haec ara sociorum: quò quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in suis repetendis rebus solebant. non argentum, non aurum, non vestem, non mancipia repetunt: non ornamenta, quae ex urbibus, fanisque erepta sunt. metuunt homines imperiti, ne jam haec populus Romanus concedat, et jam fieri velit. patimur enim jam multos annos, et silemus, cum videamus, ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias pervenisse. quod eo ma-

gis ferre aequo animo, atque concedere videmur, quia nemo iſtorum diſſimulat: nemo laborat, ut obſcura ſua cupiditas eſſe videatur. in urbe noſtra pulcherrima, atque ornatiſſima, quod ſignum, quae tabula picta eſt, quae non ab hoſtibus victis capta, atque apportata ſit? at iſtorum villae, ſociorum fideliſſimorum et pluri-mis, et pulcherrimis ſpoliis ornatae, refertaeque ſunt. ubi pecunias exterarum

repetit; nihil amplius. totum enim tua
idine, et ſcelere ex ſua patria, (in qua
ltis virtutibus, et beneficiis floruit
inceps) ſuſtuliſti. Dexio hic, quem vi-
tis, non quae publice Tyndari, non
iae privatim ſibi eripuiſti, ſed unicum
iſer abs te filium optimum, atque inno-
ntiſſimum flagitat. non ex litibus ae-
imatis tuis pecuniam domum, ſed ex
a calamitate, cineri, atque oſſibus filii
i ſolatium vult aliquod reportare. hic
m grandis natu Eubulida, hoc tantum,
acta aetate, laboris, itinerisque ſuſce-
it, non ut aliquid ex ſuis bonis recupe-

venit, et ita me ſuam ſalutem appellans, te ſuum carnificem nominans, filii nomen implorans, mihi ad pedes miſera jacuit, quaſi ego excitare filium ejus ab inferis poſſem. faciebant hoc idem in caeteris civitatibus grandes natu matres, et item parvuli liberi miſerorum: quorum utrorumque aetas laborem, et induſtriam meam, fidem, et miſericordiam veſtram requirebat. itaque ad me, Iudices, prae-

hil pertinent, praetermittat; ne culpam fortunae assignare, calamitatem crimini dare, ne amissionem classis objicere; cum multi viri fortes in communi, incertoque periculo belli, et terra, et mari saepe offenderint. nullam tibi objicio fortunam: nihil est, quod caeterorum res minus commode gestas proferas: nihil est, quod multorum naufragia fortunae colligas. ego naves inanes fuisse dico: remiges, nautasque dimissos: reliquos stirpibus vixisse palmarum: praefuisse classi populi Romani Siculum; perpetuo sociis, atque amicis, Syracusanum: te illo tempore ipso, superioribusque diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotasse dico: harum rerum omnium auctores, testesque produco. num tibi insultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunae, num casus bellicos exprobrare, aut objicere videor! tametsi solent hi fortunam sibi objici nolle, qui se fortunae commiserunt, qui in ejus periculis sunt, ac varietate versati. istius quidem calamitatis tuae fortuna particeps non fuit. homines enim in praeliis, non in conviviis, belli fortunam tentare, ac periclita-

ri ſolent. in illa autem calamitate non Martem fuiſſe communem, ſed Venerem poſſumus dicere. quod ſi fortunam objici tibi non oportet, cur tu fortunae illorum innocentium veniam, ac locum non dediſti? etiam illud praecidas licet, te, quod ſupplicium more majorum ſumpſeris, ſecurique percuſſeris, idcirco a me in crimen, et invidiam vocari. non in ſupplicio crimen meum vertitur: non e-

[redacted]

eſſe egreſſum, uti Pachyno, e terreſtri praeſidio, milites colligeret, quos in navibus collocaret. quod certe non feciſſet, ſi ſuum numerum naves haberent. ea eſt enim ratio inſtructarum, ornatarumque navium, ut non modo plures, ſed ne ſinguli quidem poſſint accedere. dico praeterea, illos ipſos reliquos nautas fame, atque inopia rerum omnium confectos fuiſſe, ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuiſſe, aut, ſi uni attribuenda culpa ſit, in eo maximam fuiſſe, qui optimam navem, plurimos nautas haberet, ſummum imperium obtineret: aut, ſi omnes in culpa fuerint, non oportuiſſe Cleomenem conſtitui ſpectatorem illorum mortis, atque cruciatus. dico etiam, in illo ſupplicio mercedem lacrymarum, mercedem vulneris, atque plagae, mercedem funeris, ac ſepulturae conſtitui nefas fuiſſe. quapropter ſi mihi reſpondere voles, haec dicito: claſſem inſtructam, atque ornatam fuiſſe, nullum propugnatorem abſuiſſe, nullum vacuum tranſtrum fuiſſe, remigi rem frumentariam eſſe ſuppeditatam, mentiri navar-*chos, mentiri tot,* et tam graves civita-

tes, mentiri etiam Siciliam totam: proditum te eſſe a Cleomene, qui ſe dixerit exiſſe in terram, ut Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuiſſe: Cleomenem acerrime pugnantem, ab his relictum eſſe, atque deſertum: nummum ob ſepulturam datum nemini. quae ſi dices, tenebere. ſin alia dices: quae a me dicta ſunt, non refutabis. Hîc tu 52
etiam dicere audebis, ‘ eſt in judicibus

[redacted]

visti: tu, qui cives Romani esse dicerentur, qui a multis cognoscerentur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas adducere, in judicium archipiratam domo producere ausus es. tu in provincia tam splendida, apud socios fidelissimos, cives Romanos honestissimos, in metu, periculoque provinciae, dies continuos complures in litore, conviviisque jacuisti: te per eos dies nemo domi tuae convenire, nemo in foro videre potuit: tu sociorum, atque amicorum ad ea convivia matresfamilias adhibuisti: tu inter ejusmodi mulieres praetextatum tuum filium, nepotem meum, collocavisti, ut aetati maxime lubricae, atque incertae, exempla nequitiae parentis vita praeberet: tu praetor in provincia cum tunica, pallioque purpureo visus es: tu, propter amorem, libidinemque tuam, imperium navium legato populi Romani ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in provincia Sicilia frugibus, frumentoque caruere: tua luxuria, atque avaritia classis populi Romani a praedonibus capta, et incensa est. post Syracusas conditas, quem *in portum nun*quam hostis accesserat, in

eo, te praetore, primum piratae navigarunt: neque haec tot, tantaque dedecora dissimulatione tua, neque oblivione hominum, ac taciturnitate tegere voluisti; sed etiam navium praefectos, sine ulla causa, de complexu parentum suorum, hospitum tuorum, ad mortem, cruciatumque rapuisti: neque in parentum luctu, atque lacrymis, te mei nominis commemoratio mitigavit: tibi hominum in-

[redacted]

illuſtria, ut ad ea probanda totam Siciliam teſtem adhibere poſſim. furor enim quidam, ſceleris, et audaciae comes, iſtius effrenatum animum, importunamque naturam, tanta oppreſſit amentia, ut nunquam dubitaret in conventu palam ſupplicia, quae in convictos maleficii ſervos conſtituta ſunt, ea in cives Romanos exprimere. virgis quàm multos ceciderit, quid ego commemorem? tantum breviſſime dico, Judices: nullum fuit omnino, iſto praetore, in hoc genere diſcrimen. itaque jam conſuetudine ad corpora civium Romanorum, etiam ſine iſtius nutu,
54 ferebatur manus ipſa lictoris. Num potes hoc negare, Verres, in foro Lilybaei, maximo conventu, C. Servilium, civem Romanum, in conventu Panormitano veterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram, virgis, et verberibus abjectum? aude hoc primum negare, ſi potes. nemo Lilybaei fuit, quin viderit: nemo in Sicilia, quin audierit. plagis confectum dico a lictoribus tuis civem Romanum, ante oculos tuos conciđiſſe. ob quam cauſam? dii immortales! *tametſi injuriam* facio communi cauſae,

et juri civitatis. quaſi enim poſſit eſſe ulla cauſa, cur hoc cuiquam civi Romano jure accidat, ita quaero, quae in Servilio cauſa fuerit. ignoſcite in hoc uno, Judices: in caeteris enim non magnopere cauſas requiram. locutus erat liberius de iſtius improbitate, atque nequitia. quod iſti ſimulac renuntiatum eſt: hominem jubet Lilybaeum vadimonium Venerio ſervo promittere. promittit. Lilybaeum

tim, atque universe loquar? carcer ille, qui est a crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracusis, quae latumiae vocantur, in istius imperio domicilium civium Romanorum fuit. ut quisque istius animum, aut oculos offenderat, in latumias statim conjiciebatur. indignum hoc video videri omnibus, Judices: et id jam priore actione, cum haec testes dicerent, intellexi. retineri enim putatis oportere jura libertatis non modo hic, ubi tribuni plebis sunt, ubi caeteri magistratus, ubi plenum forum judiciorum, ubi senatus auctoritas, ubi existimatio populi Romani, et frequentia: sed, ubicunque terrarum, et gentium *violatum jus* civium Romanorum sit.

rum includere auſus es? nunquamne tibi
judicii, nunquam concionis, nunquam
hujus tantae frequentiae,quae nunc ani-
mo te iniquiſſimo, infeſtiſſimoque intue-
tur, venit in mentem? nunquam tibi po-
puli Romani abſentis dignitas,nunquam
ſpecies ipſa hujuſcemodi multitudinis, in
oculis,animoque verſata eſt?nunquam te
in horum conſpectum rediturum, nun-
quam in forum populi Romani ventu-
rum, nunquam ſub legum et judiciorum
poteſtatem caſurum eſſe putaſti? At quae 56
erat iſta libido crudelitatis exercendae?
quae tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa?

nautas, quae in iisdem locis versata esse dicitur. non enim Charybdim tam infestam, neque Scyllam nautis, quam istum in eodem freto fuisse arbitror. hoc etiam iste infestior, quod multo se pluribus, et majoribus canibus succinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam insulam obtinebat; ille Aetnam solam, et eam Siciliae partem tenuisse dicitur. at quae caussa tum subjiciebatur ab ipso, Judices, hujus tam nefariae crudelitatis? eadem, quae nunc in defensione commemorabitur. quicunque accesserant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse, atque a Dianio fugere *dicebat.* illi ad deprecandum

periculum proferebant, alii purpuram Tyriam; thus alii, atque odores, vestemque linteam; gemmas alii, et margaritas; vina nonnulli Graeca, venalesque Asiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis navigarent. non providerant, eas ipsas sibi causas esse periculi, quibus adjumentis se ad salutem uti arbitrabantur. iste enim haec eos ex piratarum societate adeptos esse dicebat: ip-

fenſoribus tuis audes? cedo mihi, quaeſo, ex ipſius ſinu literas Syracuſanorum, quas iſte ad arbitrium ſuum confectas eſſe arbitratur. cedo rationem carceris, quae diligentiſſime conficitur, quo quiſque die datus in cuſtodiam, quo mortuus, quo necatus ſit. LITERAE SYRACUSANORUM. videtis cives Romanos gregatim conjectos in latumias: videtis indigniſſimo in loco coacervatam multitudinem veſtrorum civium. quaerite nunc veſtigia, quibus exitus illorum ex illo loco compareant. nulla ſunt. omneſne mortui? ſi ita poſſet defendere, tamen fides huic defenſioni non haberetur. ſed ſcriptum extat in iiſdem literis, quod iſte homo barbarus, ac diſſolutus neque attendere unquam, neque intelligere potuit, ΕΔΙΚΑΙΩΘΗΣΑΝ, inquit, hoc eſt, ut Siculi loquuntur, ſupplicio affecti, ac necati ſunt.
58 Si quis rex, ſi qua civitas exterarum gentium, ſi qua natio feciſſet aliquid in civem Romanum ejuſmodi, nonne publice vindicaremus? non bello perſequeremur? poſſemus hanc injuriam, ignominiamque nominis Romani inultam, impunitamque dimittere? quot bel-

la majores nostros, et quanta suscepiss
arbitramini, quod cives Romani injuri
affecti, quod navicularii retenti, quo
mercatores spoliati dicerentur? at ego re-
tentos non queror: spoliatos ferendum
puto: navibus, mancipiis, mercibus ad-
emptis, in vincula conjectos esse merca-
tores, et in vinculis cives Romanos ne-
catos esse arguo. si haec apud Scytha
dicerem, non hic in tanta multitudin

dem me, superiore ex loco confici, et concidi necesse est. cui si etiam id, quod defendit, velim concedere: tamen illa ipsa defensio non minus esse ei perniciosa, quam mea vera accusatio debeat. quid enim defendit? ex Hispania fugientes se excepisse, et supplicio affecisse dicit. quis tibi id permisit? quo id jure fecisti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forum plenum, et basilicas istorum hominum videmus, et animo aequo videmus. civilis enim dissensionis, et sive amentiae, sive fati, seu calamitatis, non est iste molestus exitus, in quo reliquos saltem cives incolumes licet conservare. Verres ille, vetus proditor consulis, translator quaesturae, aversor pecuniae publicae, tantum sibi auctoritatis in republica suscepit, ut, quibus hominibus per senatum, per populum Romanum, per omnes magistratus, in foro, in suffragiis, in hac urbe, in republica versari liceret, iis omnibus mortem acerbam, crudelemque proponeret, si fortuna eos ad aliquam partem Siciliae detulisset. ad Cn. Pompeium, clarissimum virum, et fortissimum, *permulti*, occiso Perperna, ex illo Ser-

toriano numero militum confugerunt quem non ille ſummo cum ſtudio ſalvum incolumemque ſervavit? cui civi ſupplici non illa dextera invicta et fidem porrexit, et ſpem ſalutis oſtendit? itane vero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerant; iis apud te, cujus nullum in republica unquam monumentum fuit, mors, et cruciatus erat conſtitutus? vide, quam commodam defenſionem

...curi percussos esse dicent. ...a me sis usurus aequo. cum ...ium testem produxero, qui ...os a te securi percussos esse di... ...a te navem suam, mercesque re... ...efellito, si poteris: meum testem ...m, tibi favebo: te, inquam, adju... ...: ostendito, illos cum Sertorio fu... ..., a Dianio fugientes ad Siciliam esse ...elatos. nihil est, quod te malim probare. nullum enim facinus, quod majore supplicio dignum sit, reperiri, neque proferri potest. reducam iterum equitem Romanum, L. Flavium, si voles: quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, nova quadam sapientia; ut omnes intelligunt, conscientia tua, atque auctoritate meorum testium, testem nullum interrogasti. interrogetur Flavius, si voles, quinam fuerit L. Herennius, is quem ille argentariam Lepti fecisse dicit: qui cum amplius centum cives Romanos haberet ex conventu Syracusano qui eum non solum cognoscerent, sed etiam lacrymantes, ac te implorantes defenderent: tamen a te, inspectantibus omnibus Syracusanis, securi percussus e...

hunc quoque teſtem meum refelli, et illum Herennium Sertorianum fuiſſe abs te demonſtrari, et probari volo. Quid 60
de illa multitudine dicemus eorum, qui, capitibus involutis, in piratarum, captivorumque numero producebantur, ut ſecuri ferirentur? quae iſta nova diligentia? quam ob cauſam abs te cogitata? an te L. Flavii, caeterorumque de L. Herennio vociferatio commovebat? an M.

[illegible], te praetore, est constituta conditio? haec negotii gerendi spes? hoc capitis, vitaeque discrimen? parumne multa mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortunae, nisi etiam hae formidines ab nostris magistratibus, atque in nostris provinciis impendebunt? ad eamne rem fuit haec suburbana, ac fidelis provincia Sicilia, plena optimorum sociorum, honestissimorumque civium, quae cives Romanos omnes suis ipsa sedibus libentissime semper accepit, ut, qui usque ex ultima Syria, atque Aegypto navigarent; qui apud barbaros, propter togae nomen, in honore aliquo fuissent; qui ex praedonum insidiis, qui ex tempestatum periculis profugissent: in Sicilia securi ferirentur, cum se jam domum venisse arbitra-
61 rentur? Nam quid ego de P. Gavio Cosano municipe dicam, Judices? aut qua vi vocis, qua gravitate verborum, quo dolore animi dicam? tametsi dolor me non deficit. ut caetera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo suppetant, magis elaborandum est. quod crimen ejusmodi est, ut, cum primum ad me delatum est, usurum *me illo non* putarem. tametsi enim ve-

niumque Rheginorum, multorumque e-
quitum Romanorum, qui caſu tum Meſ-
ſanae fuerunt, teſtimoniis, dedi tantum
priore actione teſtium, res ut nemini du-
bia eſſe poſſet. quid nunc agam? cum
jam tot horas de uno genere, ac de iſtius
nefaria crudelitate dicam: cum prope om-
nem vim verborum ejuſmodi, quae ſcele-
re iſtius digna ſunt, aliis in rebus con-
ſumpſerim, neque hoc providerim, ut va-
rietate criminum vos attentos tenerem:
quemadmodum de tanta re dicam? opi-
nor, unus modus, atque una ratio eſt.
rem in medio ponam: quae tantum habet

rum videret, et ex illo metu mortis ac tenebris, quasi luce libertatis, et odore aliquo legum recreatus, revixiſſet; loqui Meſſanae coepit, et queri, ſe civem Romanum in vincula eſſe conjectum: ſibi recta iter eſſe Romam: Verri ſe praeſto
62 advenienti futurum. Non intelligebat miſer, nihil intereſſe utrum haec Meſſanae, an apud ipſum in praetorio loqueretur. nam, ut ante vos docui, hanc ſibi iſte urbem delegerat, quam haberet adjutricem ſcelerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium ſociam. itaque ad magiſtratum Mamertinum ſtatim deducitur Gavius: eoque ipſo die caſu Meſſanam venit Verres. res ad eum defertur, eſſe civem Romanum, qui ſe Syracuſis in latumiis fuiſſe quereretur: quem jam ingredientem navem, et Verri nimis atrociter minitantem, a ſe retractum eſſe, et aſſervatum, ut ipſe in eum ſtatueret, quod videretur. agit hominibus gratias, et eorum erga ſe benevolentiam, diligentiamque collaudat. ipſe inflammatus ſcelere et furore, in forum venit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat. exſpectabant omnes, quò tandem pro-

greſſurus,aut quidnam acturus eſſet:cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, et virgas expediri jubet. clamabat ille miſer,ſe civem eſſe Romanum, municipem Coſanum: meruiſſe ſe cum L. Pretio, ſplendidiſſimo equite Romano, qui Panormi negotiaretur, ex quo haec Verres ſcire poſſet. tum iſte ſe comperiſſe ait, eum ſpeculandi cauſa in Siciliam ab ducibus fugitivo-

quam istam potestatem viderat, compa-
63 rabatur. O nomen dulce libertatis! ô jus eximium nostrae civitatis! ô lex Porcia, legesque Semproniae! ô graviter desiderata, et aliquando reddita plebi Romanae tribunitia potestas! huccine tandem omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido foederatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani, fasces et secures haberet, deligatus in foro virgis caederetur? quid, cum ignes, ardentesque laminae, caeterique cruciatus admovebantur? si te illius acerba imploratio, et vox miserabilis non inhibebat, ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu, et gemitu maximo commovebare? in crucem tu agere ausus es quemquam, qui se civem Romanum esse diceret? nolui tam vehementer agere hoc prima actione, Judices: nolui. vidistis enim, ut animi multitudinis in istum dolore, et odio, et communis periculi metu, concitarentur. statui egomet mihi tum modum orationi meae, et C. Numitorio, equiti Romano, primo homini, testi meo: et Glabrionem, id quod *sapientissime* fecit, facere laetatus sum.

luturus. nunc, quoniam jam exploratum est omnibus, quo loco causa tua sit, et, quid de te futurum sit: sic tecum agam. Gavium istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam, in latumias Syracusis a te esse conjectum: neque id solum ex literis ostendam Syracusanorum: ne possis dicere, me, quia sit aliquis in literis Gavius, hoc fingere, et eligere nomen, ut hunc illum esse possim dicere: sed secundum arbitrium tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in latumias conjectum esse dicant. producam

misisse dicam. quid enim nuper tu ipse, cum populi Romani clamore, atque impetu perturbatus exsiluisti, quid, inquam, locutus es? illum, quod moram supplicio quaereret, ideo clamitasse, se esse civem Romanum: sed speculatorem fuisse. jam mei testes veri sunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. et P. Cottii, nobilissimi homines, ex agro Tauromitano? quid Q. Lucceius, qui argentariam Rhegii maximam fecit? quid caeteri? adhuc enim testes ex eo genere a me sunt dati, non qui novisse Gavium, sed qui se vidisse dicerent, cum is, qui se civem Romanum esse clamaret, in crucem ageretur. hoc tu, Verres, idem dicis: hoc tu confiteris illum clamitasse, se civem esse Romanum: apud te nomen civitatis ne tantum quidem valuisse, ut dubitationem aliquam, ut crudelissimi, teterrimique supplicii aliquam parvam moram saltem posset afferre. hoc teneo, hic haereo, Judices, hoc sum contentus uno: omitto, ac negligo caetera: sua confessione induatur, ac juguletur, necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare? non quaero, qua suspicio-

ne: tua te accuſo oratione. civem Romanum ſe eſſe dicebat. ſi tu apud Perſas, aut in extrema India deprehenſus, Verres, ad ſupplicium ducerere: quid aliud clamitares, niſi te civem eſſe Romanum? et, ſi tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis, atque ultimis gentibus poſitos, nobile, et illuſtre apud omnes nomen tuae civitatis profuiſſet: ille, quiſquis erat, quem tu in

ſidio ſperant futurum. tolle hanc ſpem,
tolle hoc praeſidium civibus Romanis:
conſtitue nihil eſſe opis in hac voce, Civis Romanus sum: poſſe impunè
praetorem, aut alium quemlibet, ſupplicium, quod velit, in eum conſtituere, qui
ſe civem Romanum eſſe dicat; quod quis
ignoret: jam omnes provincias, jam omnia regna, jam omnes liberas civitates,
jam omnem orbem terrarum, qui ſemper
noſtris hominibus maxime patuit, civibus Romanis iſta defenſione praecluſeris. quid, ſi L. Pretium, equitem Romanum, qui tum in Sicilia, nominabat?
etiamne id magnum fuit, Panormum literas mittere? aſſervaſſe hominem? cuſtodiis Mamertinorum tuorum vinctum,
clauſum habuiſſe, dum Panormo Pretius
veniret? cognoſceret hominem: aliquid
de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignoraret: tum ſi ita tibi videretur, hoc juris in
omnes conſtitueres, ut, qui neque tibi
notus eſſet, neque cognitorem locupletem daret, quamvis civis Romanus eſſet,
66 in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de *Gavio*? quaſi tu Gavio tum fueris
infeſtus, ac non nomini, generi, juri ci-

vium hoſtis. non illi, inquam, homini, ſed cauſae communi libertatis inimicus fuiſti. quid enim attinuit, cum Mamertini, more atque inſtituto ſuo, crucem fixiſſent poſt urbem, in via Pompeia; te jubere in ea parte figere, quae ad fretum ſpectaret: et hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod, omnibus audientibus, dixiſti palam, te idcirco illum locum deligere, ut ille, qui ſe civem Ro-

[redacted]

tu hoc loco Gavium, non unum hominem, neſcio quem, civem Romanum, ſed communem libertatis et civitatis cauſam, in illum cruciatum, et crucem egiſti. jam vero videte hominis audaciam. nonne eum graviter tuliſſe arbitramini, quod illam civibus Romanis crucem non poſſet in foro, non in comitio, non in roſtris defigere? quod enim his locis in provincia ſua, celebritate ſimillimum, regione proximum potuit, elegit. monumentum ſceleris, audaciaeque ſuae voluit eſſe in conſpectu Italiae, veſtibulo Siciliae, praetervectione omnium, qui ultro, ci-
67 troque navigarent. Si haec non ad cives Romanos, non ad aliquos amicos noſtrae civitatis, non ad eos, qui populi Romani nomen audiſſent; denique, ſi non ad homines, verum ad beſtias; aut etiam, ut longius progrediar, ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine, ad ſaxa, et ad ſcopulos haec conqueri, et deplorare vellem: tamen omnia muta atque inanima, tantâ, et tam indignâ rerum atrocitate commoverentur. nunc vero cum loquar apud ſenatores populi Romani, legum, judiciorumque, et juris auctores, timere

non debeo, ne non unus iſte civis Romanus illa cruce dignus, caeteri omnes ſimili periculo indigniſſimi judicentur. paulo ante, Judices, lacrymas in morte miſera atque indigniſſima navarchorum non tenebamus; et recte, ac meritò ſociorum innocentium miſeria commovebamur: quid nunc in noſtro ſanguine tandem facere debemus? nam civium Romanorum ſanguis conjunctus exiſtimandus eſt:

quoniam mihi poteſtatem apud ſe agendi
dedit, jus ſuum, me agente, ſuis ſuffra-
giis ante kal. Februarias recuperabit. ac,
ſi de mea gloria, et amplitudine quaeritis,
Judices: non eſt alienum meis rationi-
bus iſtum mihi ex hoc judicio ereptum,
ad illud populi Romani judicium reſer-
vari. ſplendida eſt illa cauſa: probabi-
lis mihi, et facilis: populo grata; atque
jucunda. denique, ſi videor hic, id quod
ego non quaeſivi, de uno iſto voluiſſe
creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multo-
rum ſcelere fieri non poteſt, de multis
68 mihi creſcere licebit. Sed mehercules,
veſtra, reique publicae cauſa, Judices,
nolo in hoc delecto conſilio tantum flagi-
tium eſſe commiſſum: nolo eos judices,
quos ego probarim, atque delegerim, ſic
in hac urbe notatos, iſto abſoluto, am-
bulare, ut non cera, ſed coeno obliti eſſe
videantur. quamobrem te quoque, Hor-
tenſi, ſi qui monendi locus eſt, ex hoc
loco moneo: videas etiam atque etiam,
et conſideres, quid agas, quò progredia-
re: quem hominem, et qua ratione de-
fendas. neque de illo quidquam tibi prae-
finio, quo minus ingenio mecum, atque

omni dicendi facultate contendas. caetera, si qua putas te occultius extra judicium, quae ad judicium pertinent, facere posse: si quid artificio, consilio, potentia, gratia, copiis istius moliri cogitas: magnopere censeo desistas; et illa, quae tentata jam, et coepta ab isto sunt, a me autem pervestigata, et cognita, moneo ut extinguas, et longius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in

bia, ſi quis tantulum de recta regione deflexerit, non illa tacita existimatio, quam antea contemnere ſolebatis; ſed vehemens, ac liberum populi Romani judicium conſequetur. nulla tibi, Quinte, cum iſto cognatio eſt, nulla neceſſitudo. quibus excuſationibus antea nimium in aliquo judicio ſtudium tuum defendere ſolebas, earum habere in hoc homine nullam potes. quae iſte in provincia palam dictitabat, cum ea, quae faciebat, tua ſe fiducia facere dicebat, ea ne vera putentur, tibi maxime eſt providendum.
69 Ego mei jam rationem officii confido eſſe omnibus iniquiſſimis meis perſolutam. nam iſtum paucis horis primae actionis, omnium mortalium ſententiis, condemnavi. reliquum judicium non jam de mea fide, quae perſpecta eſt, neque de iſtius vita, quae damnata eſt; ſed de judicibus, et, vere ut dicam, de te futurum eſt. at quo tempore futurum eſt? nam id maxime providendum eſt: etenim cum omnibus in rebus, tum in republica permagni momenti eſt, ratio, atque inclinatio temporum: nempe eo, cum populus Romanus aliud genus hominum, atque alium

ordinem ad res judicandas requirit: nempe ea lege de judiciis, judicibusque novis promulgata, quam non is promulgavit, cujus nomine proscriptam videtis; sed hic reus. hic, inquam, sua spe, atque opinione, quam de vobis habet, legem illam scribendam, promulgandamque curavit. itaque cum primo agere coepimus, lex non erat promulgata: cum iste, vestra severitate permotus, multa signa de-

[redacted]

mulare, cum tantum respublica vulnus acceperit, ut expilatae provinciae, vexati socii, dii immortales spoliati, cives Romani cruciati, et necati impune, me actore, esse videantur? potero hoc ego onus tantum, aut in hoc judicio deponere, aut diutius tacitus sustinere? non agitanda res erit? non in medium proferenda? non populi Romani fides imploranda? non omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint, ut aut fidem suam corrumpi paterentur, aut judicium corrumperent, in discrimen, ac judicium vocandi? quaeret aliquis fortasse, tantumne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum, suscepturus es? non studio quidem hercule ullo, neque voluntate. sed non idem mihi licet, quod iis, qui nobili genere nati sunt: quibus omnia populi Romani beneficia dormientibus deferuntur. longe alia mihi lege in hac civitate, et conditione vivendum est. venit enim mihi in mentem M. Catonis, hominis sapientissimi: qui cum se virtute, non genere, populo Romano commendari putaret, cum *ipse sui generis* initium, ac nominis, *ab se gigni*, et propagari vellet; homi-

num potentiſſimorum ſuſcepit inimicitias, et maximis in laboribus, uſque ad ſummam ſenectutem, ſumma cum gloria vixit. poſteaque Pompeius, humili, atque obſcuro loco natus, nonne plurimis inimicitiis, maximiſque ſuis periculis, ac doloribus ampliſſimos honores eſt adeptus? modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Caelium vidimus, non mediocribus inimicitiis ac laboribus contendere, ut

non fere quisquam nostrae industriae favet: nullis nostris officiis benevolentiam illorum allicere possumus: qui quasi natura, et genere disjuncti sint, ita dissident a nobis animo, ac voluntate. quare quid habent eorum inimicitiae periculi, quorum animos jam ante habueris inimicos, et invidos, quam ullas inimicitias susceperis? quamobrem mihi, Judices, optandum est illud, in hoc reo finem accusandi facere, cum et populo Romano satisfactum, et receptum officium Siculis, necessariis meis, erit persolutum. deliberatum autem est, si res opinionem meam, quam de vobis habeo, fefellerit, non modo eos persequi, ad quos maxime culpa corrupti judicii, sed etiam illos, ad quos conscientiae contagio pertinebit. proinde si qui sunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum judicium velint esse, ita sint parati, ut, disceptante populo Romano, mecum sibi rem videant futuram. et, si me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt, satis vehementem, satis perseverantem, satis vigilantem esse cognorunt; existiment, in his hominibus, quorum ego

inimicitias, populi Romani salutis causa, suscepero, multo graviorem, atque acriorem futurum. Nunc te, Jupiter Op- 72
time, Maxime, cujus iste donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atque ista arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum, atque promissum, per nefarium scelus de regiis mani-[redacted] extorsit; cujusque sanctissimum, et [redacted] Syracusis suf-[redacted]

que etiam, Diana, quam Pergae spolia-
vit; cujus simulacrum sanctissimum Se-
gestae, bis apud Segestanos consecratum;
semel ipsorum religione, iterum P. Afri-
cani victoria, tollendum, asportandum-
que curavit: teque, Mercuri, quem Ver-
res in villa, et in privata aliqua palaestra
posuit; P. Africanus in urbe sociorum,
et in gymnasio Tyndaritanorum, juven-
tutis illorum custodem, ac praesidem vo-
luit esse: teque, Hercules, quem iste A-
grigenti, nocte intempesta, servorum in-
structa et comparata manu, convellere ex
suis sedibus, atque auferre conatus est:
teque, sanctissima mater Idaea, quam a-
pud Enguinos augustissimo, et religiosis-
simo in templo sic spoliatam reliquit, ut
nunc nomen modo Africani, et vestigia
violatae religionis maneant; monumen-
ta victoriae, fanique ornamenta non ex-
tent: vosque omnium rerum forensium,
consiliorum maximorum, legum, judici-
orumque arbitri et testes, celeberrimo in
loco praetorii locati, Castor, et Pollux,
quorum e templo quaestum sibi iste, et
praedam maximam improbissime compa-
ravit: *omnesque dii*, qui vehiculis then-

ſarum ſolemnes coetus ludorum initis, quorum iter iſte ad ſuum quaeſtum, non ad religionum dignitatem, faciendum, exigendumque curavit: teque, Ceres et Libera, quarum ſacra, ſicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longe maximis, atque occultiſſimis caeremoniis continentur; a quibus initia vitae, atque victûs, legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla hominibus, et ci-

[redacted]

eosque colitis, cunctaeque Siciliae, quae
mihi defendenda tradita est, praesidetis;
a quibus, inventis frugibus, et in orbem
terrarum distributis, omnes gentes, ac
nationes vestri religione numinis conti-
nentur: caeteros item deos, deasque om-
nes imploro, atque obtestor, quorum tem-
plis, et religionibus iste nefario quodam
furore, et audacia instinctus, bellum sa-
crilegum semper, impiumque habuit in-
dictum, ut, si in hoc reo, atque in hac
causa, omnia mea consilia ad salutem so-
ciorum, dignitatem populi Romani, fi-
dem meam spectaverunt: si nullam ad
rem, nisi ad officium, et veritatem omnes
meae curae, vigiliae, cogitationesque e-
laborarunt: quae mea mens in suscipien-
da causa fuit, fides in agenda, eadem ve-
stra in judicanda sit. denique uti C. Ver-
rem, si ejus omnia sunt inaudita, et sin-
gularia facinora sceleris, audaciae, per-
fidiae, libidinis, avaritiae, crudelitatis,
dignus exitus ejusmodi vita, atque factis,
vestro judicio consequatur: utque respu-
lica, meaque fides una hac accusatione
ea contenta sit: mihique posthac bonos
tius defendere liceat, quam improbos
sare necesse sit.

PRO
M. FONTEIO.
ORATIO XI.

*** Hoc praetore, oppressam esse aere alieno Galliam. a quibus versuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? a Gallis? nihil minus. a quibus igitur? a civibus Romanis, qui negotiantur in Gallia. cur eorum verba non audimus? cur eorum tabulae nullae proferuntur? insector ultro, atque insto accusatori, Judices: insector, inquam, et flagito testes. plus ego in hac causa laboris, et operae consumo in poscendis testibus, quam caeteri defensores in refutandis. audaciter hoc dico, Judices: non temere confirmo. referta Gallia negotiatorum est, plena civium Romanorum. nemo Gallorum sine cive Romano quidquam negotii gerit.

*** *Desunt* permulta.

nummus in Gallia nullus ſine civium Romanorum tabulis commovetur. videte quo deſcendam, Judices: quam longe videar ab conſuetudine mea, et cautione, ac diligentia diſcedere. unae tabulae proferantur, in quibus veſtigium ſit aliquod, quod ſignificet, pecuniam Fonteio datam; unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero teſtem producant; vere accuſatum eſſe concedam. prô dii immortales! quae eſt haec cauſa? quae defenſio? provinciae Galliae M. Fonteius praefuit, quae conſtat ex iis generibus hominum et civitatum, qui, (ut vetera

mani, ac propugnaculum, iſtis
onibus oppoſitum, et objectum.
urbs Maſſilia, de qua ante dixi,
norum, fideliſſimorumque ſocio-
qui Gallicorum bellorum pericula,
ulo Romano copiis, armiſque com-
ſarunt. eſt praeterea numerus civi-
m Romanorum, atque hominum hone-
tiſſimorum. Huic provinciae, quae ex
hac gentium varietate conſtaret, M. Fon-
teius (ut dixi) praefuit. qui erant hoſtes,
ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex iis
agris, quibus erant multati, decedere coë-
git: caeteris, qui idcirco magnis ſaepe
erant bellis ſuperati, ut ſemper populo
Romano parerent, magnos equitatus ad
ea bella, quae tum in toto orbe terrarum
a populo Romano gerebantur, magnas pe-
cunias, ad eorum ſtipendium, maximum
frumenti numerum, ad Hiſpanienſe bel-
lum tolerandum, imperavit. is qui geſſit,
in judicium vocatur: vos, qui in re non
interfuiſtis, cauſam una cum populo Ro-
mano cognoſcitis. dicunt contra, quibus
invitiſſimis imperatum eſt: dicunt, qui
ex agris ex M. Fonteii decreto decedere
ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, caede,

et fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem consistere. quid coloni Narbonenses? quid volunt? quid existimant? hunc per vos volunt; se per hunc incolumes existimant esse. quid Massiliensium civitas? hunc praesentem iis affecit honoribus, quos habuit amplissimos: vos autem absens orat, atque obsecrat, ut sua religio, laudatio, auctoritas, aliquid apud vestros animos momenti habuisse videatur. quid? civium Romanorum

se?tamenne plus Gallorum consensio va- lebit, quam summae auctoritatis hominum? cum Galliae Fonteius praeesset, scitis, Judices, maximos populi Romani exercitus in duabus Hispaniis, clarissimosque imperatores fuisse. quam multi equites Romani, quam multi tribuni militum, quales, et quot, et quoties legati ad eos exercitus? praeterea Cn. Pompeius maximus, atque ornatissimus, hiemavit in Gallia, M. Fonteio imperante. satisne vobis multos, satis idoneos testes, et conscios videtur ipsa fortuna esse voluisse earum rerum, quae M. Fonteio praetore gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero testem in hac causa producere potestis? quis est ex eo numero, qui vobis auctor placeat? eo nos jam laudatore, et teste utemur. dubitabitis etiam diutius, Judices, quin illud, quod initio vobis proposui, verissimum sit, aliud per hoc judicium nihil a- nisi ut, M. Fonteio oppresso testimo- s eorum, quibus multa reipublicae cau- invitissimis imperata sunt, segniores hac ad imperandum caeteri sint, cum ant eos oppugnari, quibus oppressis,

et coacti sunt munire omnes, et multo-
rum opera improbata sunt: certe utrun
que falsum est, et ob vacationem pretiu
datum, cum immunis nemo fuerit; et c
probationem, cum multa improbata sin
quid, si hoc crimen optimis nominibu
delegare possimus, et ita, ut non culpa
in alios transferamus, sed uti doceamu
eos isti munitioni praefuisse, qui faci
officium suum, et praestare, et proba
possunt? tamenne vos omnia in M. For
teium, iratis testibus freti, conferetis
cum majoribus reipublicae negotiis M
Fonteius impediretur, et cum ad remp

tabellis: quas si antea non legistis, nunc ex me audite, quid de his rebus Fonteius ad legatos suos scripserit, quid ad eum illi rescripserint, cognoscite. LITERAE AD C. ANNIUM LEG. AD C. FONTEIUM LEG. LITERAE A C. ANNIO LEG. A C. FONTEIO LEG. satis opinor esse perspicuum, judices, hanc rationem munitionis, neque ad M. Fonteium pertinere, et ab iis esse tractatam, quos nemo possit re-
5 prehendere. Cognoscite nunc de crimine vinario, quod illi invidiosissimum, et maximum esse voluerunt. crimen a Plaetorio, judices, ita constitutum est: Fonteio non in Gallia primum venisse in mentem, ut portorium vini institueret, sed hac in Italia proposita ratione, Roma profectum. itaque Titurium Tolosae quaternos denarios in singulas vini amphoras portorii nomine exegisse: Croduni Porcium, et Numium ternos victoriatos: Vulchalone Servaeum binos H-S, et victoriatos mille. itaque in his locis Croduni, et Vulchalone ab his portorium esse exactum, si qui Cobiamacho, qui vicus inter Tolosam, et Narbonem est, diverterentur, neque *Tolosam* ire vellent: cum Elediofo-

lus tantum ſenos denarios ab his, qui ad hoſtem portarent, exegiſſet. video, Judices, eſſe crimen, et genere ipſo magnum. vectigal enim eſſe impoſitum fructibus noſtris dicitur: et pecuniam permagnam iſta ratione cogi potuiſſe confiteor, et invidiam. vel maxime enim inimici hanc rem ſermonibus divulgare voluerunt. ſed ego ita exiſtimo, quo maius crimen ſit id, quod oſtendatur eſſe

Galli. negare non possumus. hic si ingeniosi, et periti, et aequi judicis has partes esse existimatis, ut, quoniam quidem testes dicunt, sine ulla dubitatione credendum sit: Salus ipsa virorum fortium innocentiam tueri non potest. sin autem in rebus judicandis, non minimam partem ad unamquamque rem aestimandam, momentoque suo ponderandam, sapientia judicis tenet: videte ne multo vestrae majores, gravioresque partes sint ad cogitandum, quam ad dicendum meae. mihi enim semper unaquaque de re testis non solum semel, verum etiam breviter interrogandus, et saepe etiam non interrogandus: ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa esse videatur. vos et saepius eandem rem animis agitare, et diutius uno de teste cogitare potestis: et, si quem nos interrogare noluimus, quae causa nobis tacendi fuerit, existimare debetis. quamobrem, si hoc, Judices, praescriptum lege, aut officio putatis, testibus credere: nihil est, cur alius alio judice melior, aut sapientior existimetur. unum est enim, et simplex aurium judicium: et promiscue, et commu-

cuntur ab teſtibus, conjecturae, et cogi-
tationi traduntur, quanta auctoritate,
quanta animi aequitate, quanto pudore,
quanta fide, quanta religione, quanto
ſtudio exiſtimationis bonae, quanta cura,
quanto timore dicantur. An vero vos 7
id in teſtimoniis hominum barbarorum
dubitabitis, quod perſaepe et noſtra, et
patrum memoria, ſapientiſſimi judices de
clariſſimis noſtrae civitatis viris dubitan-
dum non putaverunt? qui Cn. et Q. Cae-
pionibus, L. et Q. Metellis teſtibus in
Q. Pompeium, hominem novum, non cre-
dider[illegible] quorum virtuti, generi, rebus

rati nutu prope terrarum orbis regebatur, jurati testimonio, neque in C. Fimbriam, neque in C. Memmium creditum est. noluerunt ii, qui judicabant, hanc patere inimicitiis viam, quem quisque odisset, ut eum testimonio posset tollere. quantus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingenium, quanta auctoritas, quis ignorat? tamen is, cujus etiam sermo testimonii auctoritatem habebat, testimonio ipso, quae in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit. fuit, fuit illis judicibus divinum, ac singulare, Judices, consilium, qui se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste judicare arbitrabantur, quid fictum, quid a fortuna, ac tempore allatum, quid pretio corruptum, quid spe, aut metu depravatum, quid a cupiditate aliqua, aut inimicitiis profectum videretur. quae si judex non amplectetur omnia consilio; non animo, ac mente circumspiciet; si, ut quidque ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitrabitur; profecto satis erit, id quod dixi antea, non surdum judicem huic muneri, atque officio praeesse. nihil erit, quamobrem ille nescio quis sapiens ho-

[redacted]

mo, ac multarum rerum peritus, ad res judicandas requiratur. An vero illi 8
equites Romani, quos nos vidimus, qui nuper in republica, judiciiſque maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantum roboris, ut M. Scauro teſti non crederent: vos Volgarum, atque Allobrogum teſtimoniis non credere timetis? ſi inimico teſti credi non oportuit, inimicior Marcello Craſſus, aut Fimbriae Scau-

[redacted]

si homines ipsos spectare convenit (id
quod in teste profecto valere plurimum
debet) non modo cum summis civitatis
nostrae viris, sed cum infimo cive Roma-
no quisquam amplissimus Galliae compa-
randus est? scit Induciomarus, quid sit
testimonium dicere? movetur eo timore,
quo nostrûm unusquisque, cum in eum
9 locum productus est? Recordamini,
Judices, quantopere laborare soleatis,
non modo quid dicatis pro testimonio,
sed etiam, quibus verbis utamini, ne quod
minus moderate positum, ne quod ab ali-
qua cupiditate prolapsum verbum esse
videatur. vultu denique laboratis, ne qua
significari possit suspicio cupiditatis: ut
et, cum proditis, existimatio sit quaedam
tacita de vobis pudoris, ac religionis; et,
cum disceditis, ea diligenter conservata,
ac retenta videatur. credo haec eadem
Induciomarum in testimonio timuisse,
aut cogitasse: qui primum illud verbum
consideratissimum nostrae consuetudinis,
'arbitror,' quo nos etiam tunc utimur,
cum ea dicimus jurati, quae comperta ha-
bemus, quae ipsi vidimus, ex toto testi-
monio suo sustulit, atque omnia se 'scire'

dixit. verebatur enim videlicet, ne quid apud vos, populumque Romanum de existimatione ſua deperderet: ne qua fama conſequeretur ejuſmodi, Induciomarum, talem virum, tam cupide, tam temere dixiſſe. non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil praeter vocem, et os, et audaciam neque civibus ſuis, neque accuſatoribus noſtris praeſtare debere. an vero iſtas nationes, religione jurisjurandi, ac me-

[redacted]

rum fidem esse voluerunt. postremo his quidquam sanctum, ac religiosum videri potest: qui etiam si quando aliquo metu adducti, deos placandos esse arbitrantur, humanis hostiis eorum aras, ac templa funestant? ut ne religionem quidem colere possint, nisi eam ipsam prius scelere violarint. quis enim ignorat, eos usque ad hanc diem retinere illam immanem, ac barbaram consuetudinem hominum immolandorum? quamobrem, quali fide, quali pietate existimatis esse eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominum scelere, et sanguine facillime posse placari? cum his vos testibus vestram religionem conjungetis? ab his quidquam sancte, aut moderate dictum putabitis? hoc vestrae mentes, tam castae, tam integrae, sibi suscipient, ut, cum omnes legati nostri, qui illo triennio in Galliam venerunt, omnes equites Romani, qui in illa provincia fuerunt, omnes negotiatores ejus provinciae: denique omnes, in Gallia qui sunt, socii populi Romani, atque amici, M. Fonteium incolumem esse cupiant; jurati privatim, et publice laudent: vos tamen Gallis credere malitis?

quid ut secuti esse videamini? voluntatemne hominum? gravior igitur vobis erit hostium voluntas, quam civium? an dignitatem testium? potestis igitur ignotos notis, iniquos aequis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio, ac nomini, bonis, ac fidelibus et sociis, et civibus anteferre? An vero dubitatis, Judices, quin insitas 11

[redacted]

vita infami, magistratibus, quos ante oculos vestros gessit, convictus virorum bonorum testimoniis, legationibus flagitiose obitis, invisus suis omnibus, in judicium vocaretur: si in eo judicio colonorum populi Romani Narbonensium, fidelissimorum sociorum Massiliensium, civium Romanorum omnium testimoniis, tabulisque premeretur: tamen esset vobis magnopere providendum, ne, quos ita afflictos a vestris patribus, majoribusque accepissetis, ut contemnendi essent, eos pertimuisse, et eorum minis, et terrore commoti esse videremini. nunc vero, cum laedat nemo bonus, laudent omnes vestri cives, atque socii; oppugnent ii, qui saepissime hanc urbem, et hoc imperium oppugnarunt: cumque inimici M. Fonteii vobis, ac populo Romano minentur; amici, ac propinqui supplicent vobis: dubitabitis non modo vestris civibus, qui maxime gloria, ac laude ducuntur, verum etiam exteris nationibus, ac gentibus ostendere, vos in sententiis ferendis civi parcere, quam hosti cedere,
12 maluisse? Magna mehercule causa, *Judices*, absolutionis cum caeteris causis

haec eſt, ne qua inſignis huic imperio macula, atque ignominia ſuſcipiatur, ſi hoc ita perlatum erit in Galliam, ſenatum, equiteſque populi Romani, non teſtimoniis Gallorum, ſed minis commotos, rem ad illorum libidinem judicaſſe. ita vero, ſi illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro iſti, minaci, atque arroganti, par in belligerando eſſe poſſit: exci-

quidquam isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendum vobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine, Judices, (jam enim mihi videor hoc, prope causa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo vos homine, Judices, ne ab inimicis quidem ullum fictum probrosum non modo crimen, sed ne maledictum quidem audistis. ecquis unquam reus, praesertim in hac vitae ratione versatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperiis gerendis, sic accusatus est, ut nullum probrum, nullum facinus, nulla turpitudo, quae a libidine, aut a petulantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore objiceretur, si non vera, attamen ficta cum aliqua ratione, ac suspicione?
13 M. Aemilium Scaurum, summum nostrae civitatis virum, scimus accusatum a M. Bruto. extant orationes: ex quibus intelligi potest, multa in illum ipsum Scaurum esse dicta: falso, quis negat? verumtamen ab inimico dicta, et objecta. quam multa M'. Aquilius audivit in suo judicio? quam multa L. Cotta? denique P. Rutilius, qui, etsi damnatus est, mihi videtur tamen inter viros optimos, at-

[redacted]

que innocentiſſimos eſſe numerandus. ille igitur ipſe homo ſanctiſſimus, ac temperantiſſimus, multa audivit in ſua cauſa, quae ad ſuſpicionem ſtuprorum, ac libidinum pertinerent. extat oratio hominis (ut opinio mea fert) noſtrorum hominum longe ingenioſiſſimi, atque eloquentiſſimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Piſonem turpia, ac flagitioſa dicuntur. at in quem virum? qui

[redacted]

lantiae, crudelitatis, audaciae poſſit. non modo nullum facinus hujus protulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehen-
14 derunt. Quod ſi, aut quantam voluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent, aut ad ementiendum, animi, aut ad fingendum, ingenii: non meliore fortuna ad probra non audienda Fonteius, quam illi, de quibus antea commemoravi, fuiſſet. frugi igitur hominem, Judices, frugi, inquam, et in omnibus vitae partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris, plenum officii, plenum religionis, videtis poſitum in veſtra fide, ac poteſtate: atque ita, ut commiſſus ſit fidei, permiſſus poteſtati. videte igitur, utrum ſit aequius, hominem honeſtiſſimum, virum fortiſſimum, civem optimum, dedi inimiciſſimis, atque immaniſſimis nationibus, an reddi amicis: praeſertim cum tot res ſint, quae veſtris animis pro hujus innocentis ſalute ſupplicent: primum generis antiquitas, quam Tuſculo ex clariſſimo municipio profectam, in monumentis rerum geſtarum inciſam, ac notatam videmus: tum autem continuae praeturae, quae et caeteris or-

namentis, et exiſtimatione innocentiae maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cujus ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, a qua interfectus eſt, ſed totum illud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt: poſtremo ipſe cum in omnibus vitae partibus honeſtus, atque integer, tum in re militari cum ſummi conſilii, et maximi animi, tum vero uſu quoque bellorum gerendorum in

[redacted]

provisa nascantur? nonne et hominem ipsum ad dubia reipublicae tempora reservandum, et caeteros studio laudis, ac virtutis inflammandos putatis? recordemini, quos legatos nuper in bello L. Julius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit. scietis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Syllam, praetorios homines, belli gerendi peritissimos: praeterea C. Marium, T. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines, ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis, ac victoriis eruditos. age vero, nunc inserite oculos in curiam, introspicite penitus in omnes reipublicae partes. utrum videtis nihil posse accidere, ut tales viri desiderandi sint? an, si acciderit, eorum hominum copia populum Romanum abundare? quae si diligenter attendetis, profecto, Judices, virum ad labores belli impigrum; ad pericula fortem; ad usum ac disciplinam peritum; ad consilia prudentem; ad casum, fortunamque, felicem, domi vobis, ac liberis vestris retinere, quam inimicissimis populi Romani nationibus, et crudelissimis tradere, et
16 condemnare maletis. At infestis propo signis inferuntur Galli in Fonteium:

et inſtant, atque urgent ſummo cum ſtudio, ſumma cum audacia. nos vero, Judices, non et multis, et firmis praeſidiis, vobis adjutoribus iſti immani, atque intolerandae barbariae reſiſtemus? primum objicitur contra iſtorum impetus Macedonia, fidelis, et amica populo Romano provincia: quae cum ſe, ac ſuas urbes non ſolum conſilio, ſed etiam manu Fonteii conſervatam eſſe dicat; ut illa per

[redacted]

cere poſſint. pugnat pariter pro ſalute M. Fonteii Narbonenſis colonia, quae per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata, nunc ejuſdem miſeriis, ac periculis commovetur. denique, ut oportet bello Gallico, ut majorum jura, moreſque praeſcribunt, nemo eſt civis Romanus, qui ſibi ulla excuſatione utendum putet. omnes illius provinciae publicani, agricolae, pecuarii, caeteri negotiatores, uno animo M. Fonteium, atque

17 una voce defendunt. Quod ſi tantas auxiliorum noſtrorum copias Induciomarus ipſe deſpexerit, dux Allobrogum, caeterorumque Gallorum: num etiam de matris hunc complexu, lectiſſimae, miſerrimaeque foeminae, vobis inſpectantibus, avellet, atque abſtrahet? praeſertim cum virgo Veſtalis ex altera parte germanum fratrem complexa teneat, veſtramque, Judices, ac populi Romani fidem imploret: quae pro vobis, liberiſque veſtris tot annos in diis immortalibus placandis occupata eſt, ut ea nunc, pro ſalute ſua, fratriſque ſui, animos veſtros placare poſſit. cui miſerae quod praeſidium, quod ſolatium reliquum eſt, ho

amiſſo? nam caeterae foeminae gignere ipſae ſibi praeſidia, et habere domi fortunarum omnium ſocium, participemque poſſunt: huic vero virgini, quid eſt, praeter fratrem, quod aut jucundum, aut carum eſſe poſſit? nolite pati, Judices, aras deorum immortalium, Veſtaeque matris, quotidianis virginis lamentationibus, de veſtro judicio commoveri. proſpicite, ne ille ignis aeternus, nocturnis Fonteiae

to animo pertimeſcit, ne non modo o-
namento, et adjumento non ſit ſuis, ſe-
etiam cum acerbiſſimo luctu dedecus ae-
ternum miſeris, atque ignominiam re-
linquat. ô fortunam longe diſparem, M.
Fontei, ſi deligere potuiſſes, ut potius
telis tibi Gallorum, quam perjuriis in-
tereundum eſſet! tum enim vitae ſocia
virtus, mortis comes gloria fuiſſet. nunc
vero qui eſt dolor, victoriae, te, atque
imperii poenas ad eorum arbitrium ſuf-
ferre, qui aut victi armis ſunt, aut invitiſ-
ſimi paruerunt? a quo periculo defendite,
Judices, civem fortem, atque innocen-
tem: curate, ut noſtris teſtibus plus quam
alienigenis credidiſſe videamini: plus ſa-
luti civium, quam hoſtium libidini con-
ſuluiſſe: graviorem duxiſſe ejus obſecra-
tionem, quae veſtris ſacris praeſit, quam
eorum audaciam, qui cum omnium ſa-
cris, delubriſque bella geſſerunt. poſtre-
mo proſpicite, Judices, id quod ad dig-
nitatem populi Romani maxime perti-
net, ut plus apud vos preces virginis Ve-
ſtalis, quam minae Gallorum valuiſſe vi-
deantur.

PRO

A. CAECINA.

ORATIO XII.

SI, quantum in agro, locisque desertis audacia poteſt, tantum in foro, atque in judiciis impudentia valeret; non minus nunc in cauſa cederet A. Caecina Sex. Ae-

facta vis eſſet moribus, ſuperior in poſſeſſione retinenda non fuiſſet, quia contra jus, moremque facta ſit, A. Caecinam cum amicis metu perterritum profugiſſe: nunc quoque in judicio, ſi cauſa more, inſtitutoque omnium defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: ſin a conſuetudine recedatur, ſe, quo impudentius egerit, hoc ſuperiorem diſceſſurum. quaſi vero aut in judicio poſſit idem improbitas, quod in vi confidentia: aut non eo libentius tam audaciae ceſſerimus, quo nunc impudentiae facilius obſiſteremus. itaque longe alia ratione, Recuperatores, ad agendam cauſam hac actione venio, atque initio veneram. tum enim noſtrae cauſae ſpes erat poſita in defenſione mea, nunc in confeſſione adverſarii: tum in noſtris, nunc vero in illorum teſtibus: de quibus ego antea laborabam, ne, ſi improbi eſſent, falſi aliquid dicerent: ſi probi exiſtimarentur, quod dixiſſent, probarent: nunc ſum animo aequiſſimo. ſi enim ſunt viri boni, me adjuvant, cum id jurati dicunt, quod ego injuratus inſimulo. ſin autem minus *idonei*: me non laedunt; cum, iis ſive

cum autem vestram in ju[illegible]
tionem; vereor, ne id, quod videntur im-
pudenter fecisse, astute et callide fecerint.
nam, si negassent vim hominibus arma-
tis esse factam, facile honestissimis testi-
bus in re perspicua tenerentur. sin con-
fessi essent, et id, quod nullo tempore ju-
re fieri potest, tum ab se jure factum esse
defenderent: sperarunt, id quod assecu-
ti sunt, se injecturos vobis causam deli-
berandi, et judicandi justam moram, ac
religionem. simul illud, quod indignissi-
mum est, futurum arbitrati sunt, ut in
hac causa non de improbitate Sex. Aebu-

tur. sed cum de eo jure mihi dicendum sit, quod pertineat ad omnes, quod constitutum sit a majoribus, conservatum usque ad hoc tempus: quo sublato non solum pars aliqua juris deminuta, sed etiam vis ea, quae juri maxime est adversaria, judicio confirmata esse videatur: video summi ingenii causam esse: non uti demonstretur quod ante oculos est, sed ne, si quis vobis error in tanta re sit objectus, omnes potius me arbitrentur causae, quam vos religioni vestrae defuisse. quanquam ego mihi sic persuadeo, Recuperatores, non vos tam propter juris obscuram, dubiamque rationem, bis jam de eadem causa dubitasse, quam quod videtur ad summam illius existimationem hoc judicium pertinere, moram ad condemnandum acquisisse, simul et illi spatium ad se colligendum dedisse. quod quonia[m] jam in consuetudinem venit, et id v[iri] boni, vestri similes, in judicando faciu[nt,] reprehendendum fortasse minus, q[uae-] rendum vero magis etiam videtur: i[dcirco] quod omnia judicia, aut distrahenda[rum] controversiarum, aut puniendorum [ma-] leficiorum causa reperta sunt: q

ci, sed severitatem [illegible]
rit. quod est gravius, et cujus rei causa maxime judicia constituta sunt, id jam mala consuetudine dissolutum est. nam ut quaeque res est turpissima; sic maxime et maturissime judicanda est. at ea, in qua existimationis periculum est, tardissime judicatur. Qui igitur convenit, quae 3
causa fuerit ad constituendum judicium, eandem moram esse ad judicandum? si quis, quod spopondit, qua in re verbo se uno obligavit, id non facit, maturo judicio, sine ulla religione judicis condemnatur. qui per tutelam, aut societatem,
[illegible] aut fiduciae ratio-

...at: potuisti enim leviore ac...
...nfligere: potuisti ad tuum jus f...
...re, et commodiore judicio perv...
...e. quare aut muta actionem, aut n...
mihi instare, ut judicem.' tamen
...t timidior videatur quam fortem, a...
...upidior quam sapientem judicem e...
aequum est, si aut mihi praescribat, quer...
admodum meum jus persequar, aut ip...
id, quod ad se delatum sit, non aude...
judicare. etenim si praetor is, qui ju...
dicia dat, nunquam petitori praestitui...
qua actione illum uti velit: videte qua...
iniquum sit, constituta jam re, judicem...
quid agi potuerit, aut quid possit, no...
quid actum sit, quaerere. veruntamen n...
miae vestrae benignitati pareremus, si...
lia ratione jus nostrum recuperare poss...
mus. nunc vero quis est, qui aut vim a...
matis hominibus factam relinqui put...
oportere, aut ejus rei leviorem actione...
nobis aliquam demonstrare possit? ex qu...
genere peccati, ut illi clamitant, vel in...
juriarum, vel capitis judicia constitu...
sunt, in eo potestis atrocitatem nostr...
reprehendere, cum videatis nihil a...

actum, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? Verum ſive vos exiſ- 4
timationis illius periculum, ſive juris dubitatio tardiores fecit adhuc ad judicandum: alterius rei cauſam voſmetipſi jam vobis, ſaepius prolato judicio, ſuſtuliſtis: alterius ego vobis hodierno die cauſam profecto auferam, ne diutius de controverſia noſtra, ac de communi jure dubitetis. et. ſi forte videbor altius initium rei

uxoris numerata: quo mulieri esset res
cautior, curavit, ut in eo fundo dos col-
locaretur. aliquanto post, jam argenta-
ria dissoluta, Fulcinius huic fundo uxo-
ris continentia quaedam praedia, atque
adjuncta mercatur. moritur Fulcinius:
(multa enim, quae sunt in re, quia remo-
ta sunt a causa, praetermittam) testamen-
to facit heredem, quem habebat e Cae-
sennia filium: usumfructum omnium bo-
norum suorum Caesenniae legat, ut fru-
eretur una cum filio. magnus honos viri,
jucundus mulieri fuisset, si diuturnum es-
se licuisset. frueretur enim bonis cum eo,
quem suis bonis heredem esse cupiebat,
et ex quo maximum fructum ipsa capie-
bat. sed hunc fructum mature fortuna
ademit. nam brevi tempore M. Fulcini-
us adolescens mortuus est: heredem P.
Caesennium fecit: uxori grande pondus
argenti, matrique partem bonorum ma-
jorem legavit. itaque in partem mulieres
5 vocatae sunt. Cum esset haec auctio
hereditaria constituta: Aebutius iste, qui
jamdiu Caesenniae viduitate, ac solitudi-
ne aleretur, ac se ejus in familiaritatem
insinuasset hac ratione, ut cum aliquo

ſuo compendio negotia mulieris, ſi qua acciderent, controverſiaſque ſuſciperet: verſabatur quoque eo tempore in his rationibus auctionis, et partitionis: atque etiam ſe ipſe inferebat, et intrudebat: et in eam opinionem Caeſenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide poſſe, ubi non adeſſet Aebutius. quam perſonam jam ex quotidiana cognoſcitis vita, Recuperatores, mulierum

niebat; quoniam poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo ejus antiquo continens eſſet, nullam eſſe rationem amittere ejuſmodi occaſionem; cum praeſertim pecunia ex partitione deberetur; nuſquam eam poſſe melius collocari. itaque mulier facere conſtituit: mandat ut fundum ſibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem venit omnibus, hominis illius ad hoc munus, et ad omnia mulieris negotia parati, ſine quo nihil ſatis caute, nihil ſatis callide agi poſſet? recte attenditis.

6 Aebutio negotium datur. adeſt ad tabulam. licetur Aebutius. deterrentur emptores multi, partim gratia Caeſenniae; partim etiam pretio. fundus addicitur Aebutio; pecuniam argentario promittit Aebutius. quo teſtimonio nunc vir optimus utitur, ſibi emptum eſſe. quaſi vero aut nos ei negemus addictum, aut tum quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Caeſenniae, cum id plerique ſcirent; omnes fere audiſſent; hi conjectura aſſequi poſſent, cum pecunia Caeſenniae ex illa hereditate deberetur: eam porro in praediis collocari maxime expediret: eſſent autem prae

posse, quod ipse tabulas averterit: se autem habere argentarii tabulas, in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaque relata: quasi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta essent, quemadmodum nos defendimus, Caesennia fundum possedit, locavitque: neque ita multo post A. Caecinae nupsit. ut in pauca conferam, testamento facto mulier moritur. facit heredem ex deunce, et semuncia Caecinam: ex duabus sextulis M. Fulcinium, libertum superioris viri: Aebutio sextulam aspergit. hanc sextulam illa mercedem isti esse voluit assiduitatis. et

calamitatemque civilem. itaque homo timidus, imperituſque, qui neque animi, neque conſilii ſatis haberet, non putavit eſſe tanti hereditatem, ut de civitate in dubium veniret. conceſſit, credo, Aebutio, quantum vellet, de Caeſenniae bonis ut haberet: immo, ut viro forti, ac ſapienti dignum fuit, ita calumniam, ſtultitiamque obtrivit, ac contudit. in poſſeſſione bonorum cum eſſet, et cum ipſe ſextulam ſuam nimium exaggeraret, nomine heredis arbitrum familiae erciſcundae poſtulavit. atque illis paucis diebus, poſteaquam videt nihil ſe ab A. Caecina poſſe, litium terrore, abradere: homini Romae in foro denuntiat, fundum illum, de quo ante dixi, cujus iſtum emptorem demonſtravi fuiſſe, mandatu Caeſenniae, ſuum eſſe, ſeque ſibi emiſſe. quid ais? iſtius ille fundus eſt, quem ſine ulla controverſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus veniit, quoad vixit, poſſedit Caeſennia? uſus enim, inquit, ejus, et fructus fundi, teſtamento viri, fuerat Caeſenniae. cùm hoc novae litis genus tam malitioſe intenderet, placuit Caecinae, de amicorum ſententia conſtituere,

fundus is, de quo agitur, non longe ab-
eſt. ibi certior fit a pluribus, homines
permultos, liberos, atque ſervos, coë-
giſſe et armaſſe Aebutium. cum id par-
tim mirarentur, partim non crederent:
ecce. ipſe Aebutius in caſtellum venit.
denuntiat Caecinae ſe armatos habere:
abiturum eum non eſſe, ſi acceſſiſſet.
Caecinae placuit, et amicis, quoad vi-
deretur ſalvo capite fieri poſſe, experi-
ri. tum de caſtello deſcendunt: in fun-
dum proficiſcuntur: videtur temere com-
miſſum. verum, ut opinor, hoc fuit cau-
ſae. tam temere iſtum re commiſſurum,

equentes armati obſtiterunt. quo loco epulſus Caecina, tamen, qua potuit, ad um fundum profectus eſt, e quo ex conventu vim fieri oportebat. ejus autem fundi extremam partem oleae directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur, iſte cum omnibus copiis praeſtò fuit, ſervumque ſuum, nomine Antiochum, ad ſe vocavit, et clara voce imperavit, ut eum, qui illum olearum ordinem intraſſet, occideret. homo, meâ ſententiâ, prudentiſſimus Caecina, tamen in hac re plus mihi animi, quam conſilii videtur habuiſſe. nam cum et armatorum multitudinem videret, et eam vocem Aebutii, quam commemoravi, audiſſet; tamen acceſſit propius, et jam ingrediens intra finem ejus loci, quem oleae terminabant, impetum armati Antiochi, caeterorumque tela atque incurſus refugit. eodem tempore ſe in fugam conferunt unà amici, advocatique ejus, metu perterriti, quemadmodum illorum teſtem dicere audiſtis. his rebus ita geſtis, P. Dolabella praetor interdixit, ut eſt conſuetudo, ‘ de vi, hominibus armatis,’ ſine ulla exceptione, *tantum*, ut, unde dejeciſſet, reſtitueret.

reſtituiſſe ſe dixit. ſponſio facta eſt. hac de ſponſione vobis judicandum eſt. Max- 9
ime fuit optandum Caecinae, Recuperatores, ut controverſiae nihil haberet: ſecundo loco, ut ne cum tam improbo homine: tertio, ut cum tam ſtulto haberet. etenim non minus nos ſtultitia illius ſublevat, quam laedit improbitas. improbus fuit, quod homines coëgit, armavit: coactis, armatiſque vim fecit. laeſit in eo

res armatos. quid aliud? minatum eſſe Aebutium Caecinae. quid ego de hoc teſte dicam, niſi hoc, Recuperatores, ut idcirco non minus ei credatis, quod homo minus idoneus habetur: ſed ideo credatis, quod ex illa parte id dicit, quod illi cauſae maxime eſt alienum? A. Terentius, alter teſtis, non modo Aebutium, ſed etiam ſeipſum arguit. in Aebutium hoc dicit, armatos homines fuiſſe: de ſe autem hoc praedicat, Antiocho, Aebutii ſervo, imperaſſe, ut in Caecinam advenientem cum ferro invaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer a Caecina, nunquam volui, ne arguere illum rei capitalis viderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceam, cum ipſe hoc de ſe juratus praedicet. deinde L. Caelius non ſolum Aebutium cum armatis dixit fuiſſe compluribus, verum etiam cum advocatis perpaucis eò veniſſe Caecinam. de hoc ego teſte detraham; cui aeque, atque meo teſti, ut credatis, poſtulo? P. Memmius ſecutus eſt, qui ſuum non parvum beneficium commemoravit in amicos Caecinae, quibus ſeſe viam per fratris ſui ſup-

dum dediſſe dixi, qua effugere poſſent, cum eſſent metu omnes perterriti. huic ego teſti gratias agam, quod et in re miſericordem ſe praebuit, et in teſtimonio religioſum. A. Attilius, et ejus filius L. Attilius, et armatos ibi fuiſſe, et ſe ſuos armatos adduxiſſe dixerunt. etiam hoc amplius: cum Aebutius Caecinae malum minaretur, ibi tum Caecinam poſtulaſſe, ut moribus deductio fieret. hoc idem P.

[redacted]

mens, acerque venisset, ut non modo Caecinam perjurio suo laederet, sed etiam mihi videretur irasci; ita eum placidum, mollemque reddidi, ut non auderet, sicut meministis, iterum dicere, quot millia fundus suus abesset ab urbe. nam cum dixisset minus abesse LIII, populus cum risu acclamavit, ipsa esse. meminerant enim omnes, quantum in Albiano judicio accepisset. in eum quid dicam, nisi id, quod negare non possit? venisse in consilium publicae quaestionis, cum ejus consilii judex non esset: et in eo consilio, cum causam non audisset, et potestas esset ampliandi, dixisse, ‘ sibi liquere: ’ dum incognita re judicare voluisset, maluisse condemnare, quam absolvere: cum, si uno minus damnarent, condemnari reus non posset, non ad cognoscendam causam, sed ad explendam damnationem praestò fuisse. utrum gravius aliquid in

teſtis, ut facile intelligeretis, eum non adfuiſſe animo, cum ab illis cauſa ageretur, teſteſque dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe: cum omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Aebutio fuiſſe complures; ſolus dixit non fuiſſe. viſus eſt mihi primo veterator intelligere praeclare, quid cauſa optaret: et tantummodo errare, quod omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito

mines opposui: ut intelligeres, si in fundo pedem posuisses, statim tibi esse pereundum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulsus est, non videtur esse dejectus? posterius de verbo videbimus: nunc rem ipsam ponamus; quam illi non negant: et ejus rei jus, actionemque quaeramus. est haec res posita, quae ab adversario non negatur: Caecinam, cum ad constitutam diem, tempusque venisset, ut jus, ac deductio moribus fieret, pulsum, prohibitumque esse vi, coactis hominibus et armatis. cum hoc constet, ego homo imperitus juris, ignarus negotiorum ac litium, hanc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum jus teneam, atque injuriam tuam persequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi, quod velim. te uti in hac re magistro volo. quaero, sitne aliqua hujus rei actio, an nulla. convocari homines propter possessionis controversiam non oportet: armari multitudinem, juris retinendi causâ, non convenit: nec juri quidquam tam inimicum, quam vis: nec aequitati quidquam tam infestum est, quam convocati hom

nulla. nullam esse dices? audire cupio: qui in pace et otio, cum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coëgerit, armarit, instruxerit, homines inermes, qui ad constitutum experiendi juris gratia venissent, armis, viris, terrore, periculoque mortis repulerit, fugarit, averterit, hoc dicat: Feci equidem, quae dicis, omnia: et ea sunt et turbulenta, et temeraria, et periculosa. quid ergo est? impune feci. nam quid agas mecum ex jure civili, ac praetorio, non habes. itane vero, Recuperatores? hoc vos audietis? et apud vos dici patiemini saepius? cum majores nostri tanta diligentia, prudentiaque fuerint, ut omnia omnium non

ito, nondum de jure possessionis nostrae loquor. tantum de tua defensione, C. Piso, queror. quando ita dicis, et ita constituis, Si Caecina, cum in fundo esset, inde dejectus esset, tum per hoc interdictum eum restitui oportuisse: nunc vero dejectum nullo modo esse inde, ubi non fuerit; hoc interdicto nihil nos assecutos esse: quaero, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines et armati, non modo limine, tectoque aedium tuarum, sed primo aditu, vestibuloque prohibuerint, quid acturus sis. monet amicus meus te, L. Calpurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixit, injuriarum. quid? ad causam possessionis: quid? ad restituendum eum, quem oportet restitui: quid denique? ad jus civile, aut ad actoris notionem, et ad animadversionem, ages injuriarum? plus tibi ego largiar. non solum egeris, verum etiam condemnaris licet: numquid magis possidebis? actio enim injuriarum non jus possessionis assequitur, sed dolorem imminutae libertatis, judicio, poenaque mitigat.
13 Praetor interea, Piso, tanta de *re tacebit?* quemadmodum te restituat

aedes tuas, non habebit? qui dies totos aut vim fieri vetat, aut reſtitui factam jubet: qui de foſſis, de cloacis, de minimis aquarum, itinerumque controverſiis interdicit, is repente obmuteſcet? in atrociſſima re quid faciat, non habebit? et, C. Piſone domo, tectiſque ſuis prohibito, prohibito, inquam, per homines coactos, et armatos, praetor quemadmodum more et exemplo opitulari poſſit, non habe-

quisquam loco motus erit, atque omnes in aedibus adservati, ac retenti: tu solus prohibitus, et a tuis aedibus vi, atque armis perterritus: utrum hanc actionem habebis, qua nos usi sumus, an aliam quampiam, an omnino nullam? nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamque atroci, neque prudentiae, neque auctoritatis tuae est. alia si qua forte est, quae nos fugerit, dic, quae sit. cupio discere. haec si est, qua nos usi sumus: te judice vincamus necesse est. non enim vereor, ne hoc dicas, in eadem causa, eodem interdicto, te oportere restitui, Caecinam non oportere. etenim cui perspicuum non sit, ad incertum revocari bona, fortunas, possessiones omnium, si ulla ex parte sententia hujus interdicti diminuta, aut infirmata sit? si auctoritate virorum talium, jus armatorum hominum, judicio approbatum videatur: in quo judicio non de armis dubitatum, sed de verbis quaesitum esse dicatur? is ne apud vos obtinebit causam suam, qui se ita defenderit: ejeci ego te armatis hominibus, non dejeci: ut tantum facinus non in aequitate defensionis, sed in una litera latuisse videatur?

hujusce rei vos statuetis nullam esse actionem, nulli experiendi jus constitutum, quod obstiterit armatis hominibus? qui multitudine coacta, non introitu, sed omnino aditu quempiam prohibuerit? Quid 14
ergo? hoc, quam habet vim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre videatur, utrum, pedem cum intulero, atque in possessionem vestigium fecero, tum expellar, atque dejiciar: an eadem vi, atque iisdem armis mihi ante occurratur, ne

plecteretur? periculosum est dissolvi hoc interdictum: est captiosum omnibus, rem ullam constitui ejusmodi, quae, cum armis gesta sit, rescindi jure non possit. veruntamen est turpissimum illud, tantae stultitiae prudentissimos homines condemnari, ut vos judicetis, hujus rei interdictum, atque actionem in mentem majoribus nostris non venisse. queramur, inquit, licet: tamen hoc interdicto Aebutius non tenetur. quid ita? quòd vis Caecinae facta non est. dici in hac causa potest, ubi arma fuerint, ubi coacta hominum multitudo, ubi instructi, et certis locis cum ferro homines collocati, ubi minae, pericula, terroresque mortis, ibi vim non fuisse? nemo, inquit, occisus est, neque saucius. quid ais? cum de possessionis controversia, et de privatorum hominum contentione juris loquamur, tu vim negabis esse factam, si caedes et occisio facta non erit? ego exercitus maximos, saepe pulsos, et fugatos esse dico, terrore ipso, impetuque hostium, sine cujusquam non modo morte, verum etiam vulnere. Etenim, Recuperatores, non ea sola vis est, quae ad corpus nostrum, vitamque per-

mum perte... itaque ... debilitantur ...
de statu dimovet. ... cum corpore debilitantur, neque eum relin-
mines, cum corpore debilitantur, neque eum relin-
tamen non cedunt, quem statuerint defende-
quunt locum, quem statuerint defende-
re. at alii pelluntur integri, ut non dubi-
um sit, quin major adhibita vis ei sit, cujus
animus sit perterritus, quam illi, cujus
corpus vulneratum sit. quod si vi pulsos
dicimus exercitus esse eos, qui metu, ac
tenui saepe suspicione periculi fugerunt:
et, si non solum impulsu scutorum, neque
conflictu corporum, neque ictu cominus,
neque conjectione telorum; sed saepe cla-
... militum, aut instructione, a...
... magnas copias pu...

factam esse constabit? tuus enim testis hoc dixit, metu perterritis nostris advocatis, locum, qua effugerent, demonstrasse. qui non modo ut fugerent, sed etiam ipsius fugae tutam viam quaesierunt, his vis adhibita non videbitur? quid igitur fugiebant? propter metum. quid metuebant? vim videlicet. potestis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugisse perterritos confitemini: causam fugae dicitis eandem, quam omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incursionem, atque impetum armatorum: haec ubi conceduntur esse facta, ibi vis
16 facta negabitur? At vero hoc quidem jam vetus est, et majorum exemplo multis in rebus usitatum: cum ad vim faciendam veniretur, si quos armatos, quamvis procul, conspexissent, ut statim testificati discederent, optime sponsionem facere possent, 'ni adversus edictum praetoris vis facta esset.' itane vero? scire esse armatos, satis est, ut vim factam probes: in manus eorum incidere, non est satis? aspectus armatorum ad vim probandam valebit: incursus, et impetus non valebit? qui abierit, facilius sibi vim

factam probabit, quam qui effugerit? at ego hoc dico: si, ut primo in castello Caecinae dixit Aebutius, se homines coëgisse et armasse: neque illum, si eò accessisset, abiturum: statim Caecina discessisset; dubitare vos non debuisse, quin Caecinae facta vis esset. si vero, simulac procul conspexit armatos, recessisset: eo minus dubitaretis. omnis enim vis est, quae periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut

non erit, cur depugnare quisquam posthac, possessionis causa, velit: sed ne illud quidem, cur regugnare. sin autem vim sine caede, sine vulneratione, sine sanguine nullam intelligetis: statuetis, homines possessionis cupidiores, quam vitae
17 esse oportere. Age vero, de vi te ipsum habebo judicem, Aebuti. responde, si tibi videtur. in fundum Caecina utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obstitisse, et repudiasse dicis, certe hunc voluisse concedis. potes igitur dicere, non ei vim fuisse impedimento, cui, cum cuperet, eoque consilio venisset, per homines coactos non sit licitum accedere? si enim id, quod maxime voluit, nullo modo potuit: vis profecto quaedam obstiterit necesse est: aut tu dic, quamobrem, cum vellet accedere, non accesserit. jam vim factam negare non potes. dejectus quemadmodum sit, qui non accesserit, id quaeritur. demoveri enim, et depelli de loco necesse est eum, qui dejiciatur. id autem accidere ei qui potest, qui omnino in eo loco, unde se dejectum esse dicit, nunquam fuit? quod si fuisset, et ex eo loco, metu permotus,

ſugiſſet, cum armatos vidiſſet: diceresne eſſe dejectum? opinor. an tu, qui tam diligenter, et tam callide verbis controverſias, non aequitate, dijudicas: et jura non utilitate communi, ſed literis exprimis: poteriſne dicere, dejectum eſſe eum, qui tactus non erit? quid? detruſum dices? nam eo verbo antea praetores in hoc interdicto uti ſolebant. quid ais? poteſtne detrudi quiſquam, qui non attingitur? nonne, ſi verbum ſequi volumus, hoc intelligamus neceſſe eſt, eum detrudi, cui manus afferantur? neceſſe eſt, inquam, ſi ad verbum rem volumus attingere, ne-

[redacted]

cum voluntas, et consilium, et sententia interdicti intelligatur, impudentiam summam, aut stultitiam singularem putabimus, in verborum errore versari: rem, et caussam, et utilitatem communem non relinquere solum, sed etiam prodere? an hoc dubium est, quin neque verborum tanta copia sit, non modo in nostra lingua, quae dicitur esse inops: sed ne in alia quidem ulla, res ut omnes suis certis, ac propriis vocabulis nominentur? neque vero quidquam opus sit verbis, cum ea res, cujus caussâ verba quaesita sint, intelligatur? quae lex, quod senatus-consultum, quod magistratûs edictum, quod foedus, aut pactio, quod (ut ad privatas res redeam) testamentum, quae judicia, aut stipulationes, aut pacti et conventi formula non infirmari, aut convelli potest, si ad verba rem deflectere velimus: consilium autem eorum, qui scripserunt, et rationem, et auctoritatem relinquamus? sermo mehercule et familiaris, et quotidianus non cohaerebit, si verba inter nos aucupabimur. denique imperium domesticum nullum erit, si servulis hoc nostris concesserimus, ut ad verba nobis

obediant: non ad id, quod ex verbis intelligi poſſit, obtemperent. exemplis nunc uti videlicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium? non occurrit unicuique veſtrûm aliud alii in omnibus genere exemplum, quod teſtimonio ſit, non ex verbis aptum pendere jus, ſed verba ſervire hominum conſiliis et auctoritatibus? ornate et copioſe L. Craſſus, homo longe eloquentiſſimus, paulo ante, quam nos in forum venimus, judicio centumvirali hanc ſententiam defendit, et facile, cum contra eum prudentiſſimus homo, Q. Mucius, di-

[redacted]

velit, agere jumentum. poteſt hoc ex verbis intelligi, licere, ſi via ſit in Brutiis immunita, agere, ſi velit, jumentum per M. Scauri Tuſculanum. actio eſt in auctorem praeſentem his verbis, 'quandoquidem te in jure conſpicio.' hac actione Appius ille Caecus uti non poſſet, ſi tam vere homines verba conſectarentur, ut rem, cujus causâ verba ſunt, non conſiderarent. teſtamento ſi recitatus heres eſſet pupillus Cornelius, iſque jam annos xx haberet; vobis interpretibus amitteret hereditatem. veniunt in mentem mihi permulta: vobis plura, certo ſcio. verum, ne nimium multa complectamur, atque ab eo, quod propoſitum eſt, longius aberret oratio: hoc ipſum interdictum, de quo agitur, conſideremus. intelligetis enim in eo ipſo, ſi in verbis jus conſtituamus, omnem utilitatem nos hujus interdicti, dum verſuti, et callidi volumus eſſe, amiſſuros. 'unde tu, aut familia, aut procurator tuus.' ſi me villicus tuus ſolus dejeciſſet: non familia dejeciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia. recte igitur diceres te reſtituiſſe? quippe. quid enim facilius eſt, quam pro-

bari iis, qui Latine ſciant, in uno ſervulo familiae nomen non valere? ſi vero ne habeas quidem ſervum, praeter eum, qui me dejecerit: clames videlicet, Si habeo familiam, a familia mea fateor te eſſe dejectum. neque dubium eſt, quin, ſi ad rem judicandam verbo ducimur, non re, familiam intelligamus, quae conſtet ex ſervis pluribus; quin unus homo, familia non ſit. verbum certe, hoc non modò poſtulat, ſed etiam cogit. at vero ratio juris, interdictique vis, et praeto-

cognita ſententia interdicti, verba ſubtiliter experiri omnia noluerunt. non enim alia cauſa eſt aequitatis in uno ſervo, et in pluribus: non alia ratio juris in hoc genere duntaxat, utrum me tuus procurator dejecerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum ejus, qui in Italia non ſit, abſitve reipublicae cauſa, quaſi quidam penè dominus, hoc eſt, alieni juris vicarius: an tuus colonus, aut vicinus, aut cliens, aut libertus, aut quivis, qui illam vim, dejectionemque tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare, ſi ad eum reſtituendum, qui vi dejectus eſt, eandem vim habet aequitatis ratio; ea intellecta, certe nihil ad rem pertinet, quae verborum vis ſit, ac nominum. tam reſtitues, ſi tuus me libertus dejecerit, nulli tuo praepoſitus negotio, quàm ſi procurator dejecerit: non quò omnes ſint procuratores, qui aliquid noſtri negotii gerunt; ſed quod in hac re quaeri nihil attinet. tam reſtitues, ſi unus ſervulus, quam ſi familia dejecerit univerſa: non quò idem ſit ſervulus unus, quod familia; verum quia non, quibus verbis quidque dicatur, *quaeritur, ſed* quae res agatur. etiam ut

jam longius a verbo recedamus, ab aequi-
tate ne tantulum quidem; ſi tuus ſervus
nullus fuerit, ſed omnes alieni ac merce-
narii: tamen et ipſi tuae familiae et gene-
re, et nomine continebuntur. Perge 21
porro hoc idem interdictum ſequi: ' ho-
' minibus coactis.' neminem coëgeris:
ipſi convenerint ſua ſponte. certe cogit
is, qui congregat homines, et convocat.
coacti ſunt ii, qui ab aliquo ſunt unum in
locum congregati. ſi non modo convo-
cati non ſunt, ſed ne convenerunt qui-

tis. 'armatisve.' quid dicemus? armatos, si Latine loqui volumus, quos appellare vere possumus? opinor eos, qui scutis telisque parati, ornatique sunt. quid igitur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquem de fundo praecipitem egeris; jussusque sis, quem hominibus armatis dejeceris, restituere: restituisse te dices? verba si valent: si causae non ratione, sed vocibus ponderantur: me auctore dicito. vinces profecto, non fuisse armatos eos, qui saxa jacerent, quae de terra ipsi tollerent: non esse arma caespites, neque glebas: non fuisse armatos eos, qui praetereuntes ramum defringerent arboris: arma esse suis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum: quae qui non habuerint, eos inermes fuisse vinces. verum si quidem erit armorum judicium: tum ista dicito. juris judicium cum erit, et aequitatis: cave in ista tam frigida, tam jejuna calumnia delitescas. non enim reperies quemquam judicem, aut recuperatorem, qui, tanquam si arma militis inspicienda sint, ita probet armatum: sed perinde valebit, quasi ornatissimi fuerint, *si reperientur* ita parati fuisse, ut vim vi-

tae, aut corpori potuerint afferre. At- 22
que, ut magis intelligas, quam verba nihil valeant: ſi tu ſolus, aut quivis unus cum ſcuto, cum gladio impetum in me feciſſes, atque ego ita dejectus eſſem: auderesne dicere, interdictum eſſe de armatis hominibus: hîc autem hominem armatum unum fuiſſe? non, opinor, tam impudens eſſes. atqui vide, ne multo nunc ſis impudentior. nam tum quidem omnes mortales implorare poſſes, quod

cenarii: non, si tuus procurator, quam si vicinus, aut libertus tuus: non, si coactis hominibus, quam si voluntariis, aut etiam assiduis, ac domesticis: non, si armatis, quam si inermibus, qui vim haberent armatorum ad nocendum: non, si pluribus, quam si uno armato. quibus enim rebus plerumque vis fit, ejusmodi hae res appellantur interdicto. si per alias res eadem facta vis est: ea, tametsi verbis interdicti non concluditur, tamen sententia juris, atque auctoritate retine-
23 tur. Venio nunc ad illud tuum: 'Non 'dejeci, si non sivi accedere.' puto te ipsum, Piso, perspicere, quanto ista sit angustior, iniquiorque defensio, quam si illâ uterere: 'Non fuerunt armati: cum 'fustibus et saxis venerunt.' si mehercule mihi, non copioso homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non esse dejectum eum, cui vi et armis ingredienti sit occursum; an, armatos non fuisse eos, qui sine scutis, ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utramque rem videam infirmam, nugatoriamque esse: ad dicendum autem, in altera videar mihi aliquid reperire posse,

non fuiſſe armatos eos, qui neque ferri quidquam, neque ſcutum ullum habuerint : hîc vero haeream, ſi mihi defendendum ſit, eum qui pulſus, fugatuſque ſit, non eſſe dejectum. atque illud in tota defenſione tua mihi maxime mirum videbatur, te dicere, juris-conſultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametſi non nunc primum, neque in hac cauſa ſolum audio, tamen admodum mirabar, abs te quam ob rem diceretur.

cum tuae ſint hae partes, Unde dejectus es? an inde, quo prohibitus es accedere? ejectus es, non dejectus. cum tua ſit haec oratio, Fateor, me homines coëgiſſe: fateor, armaſſe: fateor, tibi mortem eſſe minitatum: fateor, hoc interdicto praetoris vindicari, ſi voluntas et aequitas valeat: ſed ego invenio in interdicto verbum unum, ubi deliteſcam: non dejeci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne
24 venires. In iſta defenſione accuſas eos, qui conſuluntur, quod aequitatis cenſeant rationem, non verbi, haberi oportere. et hoc loco Scaevolam dixiſti cauſam apud centumviros non tenuiſſe: quem ego antea commemoravi, quod idem faceret, quod tu nunc, (tametſi ille in aliqua cauſa faciebat, tu in nulla facis) tamen probaſſe nemini quod defendit, quia verbis oppugnare aequitatem videbatur. cum id miror, te hoc in hac re, alieno tempore, et contra, quam iſta cauſa poſtulaſſet, defendiſſe: tum illud vulgo in judiciis, et nonnunquam ab ingenioſis hominibus defendi, mihi mirum videri ſolet, nec juris-conſultis concedi, nec jus civile in cauſis ſemper valere o-

portere. nam qui hoc disputant, si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui consulantur: non hoc debent dicere, juri civili, sed hominibus stultis, obtemperari non oportere. sin illos recte respondere concedunt, et aliter judicari dicunt oportere, male judicari oportere dicunt. neque enim fieri potest, ut aliud judicari de jure, aliud responderi oporteat: nec ut quisquam juris numeretur peritus, qui id statuat esse jus, quod non oporteat ju-

tisque peritissimis hominibus auctoribus
25 uteretur. Nam qui jus civile contemnendum putat, is vincula revellit non modo judiciorum, sed etiam utilitatis, vitaeque communis. qui autem interpretes juris vituperat: si imperitos juris esse dicit; de hominibus, non de jure civili detrahit. sin peritis non putat esse obtemperandum: non homines laedit, sed leges ac jura labefactat. quod vobis venire in mentem profecto necesse est: nihil esse in civitate tam diligenter, quam jus civile, retinendum. etenim, hoc sublato, nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse, quid suum, aut quid alienum sit: nihil est, quod aequabile inter omnes, atque unum omnibus esse possit. itaque in caeteris controversiis atque judiciis, cum quaeritur, aliquid factum, necne sit: verum, an falsum proferatur: et fictus testis subornari solet, et imponi falsae tabulae: nonnunquam, honesto ac probabili nomine, bono viro, judici, error objici: improbo facultas dari, ut, cum sciens perperam judicarit, testamentum, aut tabulas secutus esse videatur. in jure nihil est ejusmodi, Recuperatores. non tabu-

lae falsae, non testis improbus: denique nimia ista, quae dominatur in civitate, potentia, in hoc solo genere quiescit: quid agat, quomodo aggrediatur judicem, qua denique digitum proferat, non habet. illud enim potest dici judici ab aliquo non tam verecundo homine, quam gratioso: Judica hoc factum esse, aut nunquam esse factum, vel cogitatum: crede huic testi: has comproba tabulas. hoc non potest: cui filius agnatus sit, ejus

rari pecunià possit. quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius adservatum erit; nihil est, quod quisquam sese habere certum, aut a patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, aedes, aut fundum relictum a patre, aut aliqua ratione habere bene partum, si incertum sit, quae cum omnia tua jure mancipii sint, ea possisne retinere? si parum sit communitum jus? si civili ac publica lege contra alicujus gratiam teneri non potest? quid, inquàm, prodest, fundum habere, si, quae decentissime descripta a majoribus jura finium, possessionum, aquarum, itinerumque sunt, haec perturbari aliqua ratione, commutarique possunt? mihi credite: major hereditas venit, unicuique vestrûm in iisdem bonis, a jure, et a legibus, quam ab iis, a quibus illa ipsa bona relicta sunt. nam, ut perveniat ad me fundus, testamento alicujus fieri potest: ut retineam quod meum factum sit, sine jure civili non potest. fundus a patre relinqui potest: at usucapio fundi, hoc est, finis sollicitudinis, ac periculi litium, non a patre relinquitur, sed a legibus. aquaeduc-

tus, haustus, iter, actus, a patre: sed rata auctoritas harum rerum omnium a jure civili sumitur. quapropter non minus diligenter ea, quae a majoribus accepistis, publica patrimonia juris, quam privatae rei vestrae retinere debetis: non solum quod haec jure civili septa sunt; sed etiam quod patrimonium unius incommodo dimittitur: jus amitti non potest sine magno incommodo civitatis. In 27
hac ipsa causa, Recuperatores, si hoc nos

non reſtitues. tum ſtatueritis vim in caede ſolum, non etiam in animo: niſi cruor appareat, vim non eſſe factam: injuriarum delictum eſſe, qui prohibitus ſit, niſi ex eo loco, ubi veſtigium impreſſerit, dejici neminem poſſe. juris retinere ſententiam, et aequitatem plurimum valere oportere? an verbo ac litera jus omne torqueri; vos ſtatuite, Recuperatores, utrum utilius eſſe videatur. hoc loco percommode accidit, quod non adeſt is, qui paulo ante affuit, et adeſſe nobis frequenter in hac cauſa ſolet, vir ornatiſſimus, C. Aquilius. nam ipſo praeſente, de virtute ejus et prudentia timidius dicerem, quod et ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua laude, et me ſimilis ratio pudoris a praeſentis laude tardaret. cujus auctoritati dictum eſt ab illa cauſa concedi nimium non oportere. vereor, de tali viro ne plus dicam, quam vos aut ſentiatis, aut apud vos commemorari velitis. quapropter hoc dicam, nunquam ejus auctoritatem nimium valere, cujus prudentiam populus Romanus in cavendo, non in decipiendo perſpexerit: qui juris civilis *rationem* nunquam ab aequitate ſejunx-

erit: qui tot annos ingenium, laborem, ſidem ſuam populo Romano promptam, expoſitamque praebuerit: qui ita juſtus et bonus vir eſt, ut natura, non diſciplina conſultus eſſe videatur: ita peritus ac prudens, ut ex jure civili, non ſcientia ſolum quaedam, verum etiam bonitas nata videatur: cujus tantum eſt ingenium, ita prompta fides, ut, quidquid inde haurias, purum, liquidumque te haurire ſentias. quare permagnam initis a nobis [redacted]

cludi dicebat: a verbo autem poſſe recedi non arbitrabatur. cum exemplis uterer multis, etiam illa materia aequitatis, ab verbo et ab ſcripto, plurimis ſaepe in rebus, jus, et aequi, bonique rationem eſſe ſejunctam: ſemperque id valuiſſe plurimum, quod in ſe auctoritatis habuiſſet, aequitatiſque plurimum: conſolatus eſt me, et oſtendit, in hac ipſa cauſa nihil eſſe, quod laborarem. nam verba ipſa ſponſionis facere mecum, ſi vellem diligenter attendere. quonam, inquam, modo? quia certe, inquit, dejectus eſt Caecina vi, hominibus armatis, aliquo ex loco: ſi non ex eo loco, quem in locum venire voluit; at ex eo certe, unde fugit. quid tum? praetor, inquit, interdixit, ut, unde dejectus eſſet, eo reſtitueretur, hoc eſt, quicunque is locus eſſet, unde dejectus eſſet. Aebutius autem, qui fatetur, aliquo ex loco dejectum eſſe Caecinam, is, quo modo ſe reſtituiſſe dixit, neceſſe eſt male fecerit ſponſionem. quid eſt, Piſo? placet tibi pugnare verbis? placet cauſam juris, et aequitatis, et non noſtrae poſſeſſionis, ſed omnino poſſeſſionum omnium, conſtituere in verbo? ego,

quod mihi videretur, quod a majoribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus judicandum eſt, dignum eſſet, oſtendi, id verum, id aequum, id utile omnibus eſſe, ſpectari, quo conſilio, et qua ſententia, non, quibus quidque verbis eſſet actum. tu me ad verbum vocas? non ante venio, quam recuſaro. nego oportere, nego obtineri poſſe, nego ullam rem eſſe, quae aut comprehendi ſatis, aut caveri, aut excipi poſſit, ſi aut praeterito aliquo

[redacted]

interdicti ſententiam confugis, et, de quo fundo actum ſit tum, cum Aebutius reſtituere jubebatur, id quaerendum eſſe dicis, neque aequitatem rei, verbi laqueo capi putas oportere: in meis caſtris, praeſidiiſque verſaris. mea eſt iſta defenſio: ego hoc vociferor: ego omnes homines, deoſque teſtor, cum majores vim armatam nulla juris defenſione texerint, non veſtigium ejus, qui dejectus ſit, ſed factum illius, qui dejecerit, in judicium venire: dejectum eſſe, qui fugatus ſit: vim eſſe factam, cui periculum mortis ſit injectum. iſtum locum fugis, et reformidas? et me ex hoc, ut ita dicam, campo aequitatis ad iſtas verborum anguſtias, et ad omnes literarum angulos revocas? in iis ipſis intercludêre inſidiis, quas mihi conaris opponere. non dejeci, ſed ejeci. peracutum hoc tibi videtur. hic eſt mucro defenſionis tuae. in eum ipſum cauſa tua incurrat, neceſſe eſt. ego enim tibi refero: ſi non ſum ex eo loco dejectus, quo prohibitus ſum accedere, at ex eo ſum dejectus, quo acceſſi, unde fugi. ſi praetor non diſtinxit locum, quo me reſtitui juberet, et reſtitui juſſit: non ſum

batorem quidem esse me: i
ad meam defensionem attu
rum defensioni retulisse;
meo jure dicere, neque in
ego protuli, quaeri oportere
bis praetor interdixit, sed d
actum, cum interdixit: ne
matorum spectari oportere
sit facta vis, verum sitne f
nullo modo posse defender
tu velis, verba spectari opo
re nolis, non oportere.
ecquid mihi respondetur a
antea dixi, non solum re et

de vi interdicitur, duo genera esse intelligebant, ad quae in-ctum pertineret: unum, si qui ex lo- in quo esset: alterum, si ab eo loco, veniret, vi dejectus esset: et horum umque, neque praeterea quidquam, test accidere, Recuperatores. id adeo, placet, considerate. si qui meam fami- de meo fundo dejecerit, ex eo me lo- dejecerit. si qui mihi praesto fuerit armatis hominibus extra meum fun-m, et me introire prohibuerit: non ex , sed ab eo loco me dejecerit. ad haec o genera rerum, unum verbum, quod is declararet utrasque res, invenerunt: , sive ex fundo, sive a fundo dejectus es-n, uno, atque eodem interdicto restitu-r, 'unde.' hoc verbum, 'unde,' utrum-e declarat: et ex quo loco, et a quo lo-. unde dejectus est Cinna? ex urbe. un- dejecisti? ab urbe. unde dejecti Galli? Capitolio. unde qui cum Graccho fu-unt? ex Capitolio. videtis igitur, hoc o verbo significari res duas, et ex quo, a quo loco. cum autem eo restitui ju-; ita jubet: ut, si Galli a majoribus tris postularent, ut eo restituerentur,

unde dejecti eſſent, et aliqua vi hoc aſſequi poſſent: non, opinor, eos in cuniculum, qua aggreſſi erant, ſed in Capitolium reſtitui oporteret. hoc enim intelligitur. ‘ unde tu dejeciſti, ’ ſive ex quo loco, ſive a quo loco. ‘ eò reſtituas.’ hoc jam ſimplex eſt, in eum locum reſtituas: ſive ex hoc loco dejeciſti, reſtitue in hunc locum: ſive ab hoc loco, reſtitue in eum locum, non ex quo, ſed a quo dejectus eſt. ut ſi qui ex alto, cum ad patriam ac-

[redacted]

rere. quid? si quis jam de foro redeuntem, armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid ageres? utere re eodem interdicto. cum igitur praetor interdixerit, unde dejectus es, ut eo restituaris: tu hoc idem, quod ego dico, et quod perspicuum est, interpretabere: cum illud verbum, ' unde,' in utramque rem valeat, eoque tu restitui sis jussus: tam te in aedes tuas restitui oportere, si e vestibulo, quam si ex interiore aedium parte dejectus sis. ut vero jam, Recuperatores, nulla dubitatio sit, sive rem, sive verba spectare vultis, quin secundum nos judicetis, exoritur hîc jam, obrutis rebus omnibus et perditis, illa defensio, eum dejici posse, qui tum possideat: qui non possideat, nullo modo posse. itaque, si ego sim a tuis aedibus dejectus, restitui non oportere: si ipse sis, oportere. numera, quam multa in ista defensione falsa sint, Piso: ac primum illud attende, te jam ex illa ratione esse depulsum, quod negabas quemquam dejici posse, nisi qui in eo loco fuerit. nunc, qui possideat, eum, etiam si non fuerit in eo loco, dejici posse concedis. cur ergo aut

dejici, nisi qui possideat.
ne armatis coactisve homi
quisquam sit, eum, qui fa
cisse, vincere sponsione, s
non possedisse. negas deji
sideat. ostendo ex hoc i
' armatis hominibus,' qui
re non possedisse eum, q
condemnari tamen spons
se, si fateatur esse dejectu
ter homines dejiciuntur:
tis, armatisve hominibus
modi rationem, et vim.
les res duo dejuncta inte

verum illud addit, Non possidebat: vel etiam, cum hoc ipsum concessit, vincit tamen sponsione, si planum facit, ab se illum aut vi, aut clam, aut precario possedisse. videtisne, quot defensionibus eum, qui sine armis ac multitudine vim fecerit, uti posse majores voluerunt? hunc vero, qui ab jure, officio, bonis moribus, ad ferrum, ad arma, ad caedem confugerit, nudum in causa, destitutumque videtis: ut, qui armatus de possessione contendisset, inermis plane de sponsione certaret. ecquid igitur interest, Piso, inter haec interdicta? ecquid interest, utrum hoc additum, cum A. Caecina possederit, necne? ecquid te ratio juris, ecquid interdictorum dissimilitudo, ecquid auctoritas majorum commovet? si esset additum: de eo quaeri oporteret. additum non est: tamen oportebit? atque ego in hoc Caecinam non defendo. possedit enim Caecina, Recuperatores: et id, tametsi extra causam est, percurram tamen brevi, ut non minus hominem ipsum, quam jus commune defensum velitis. Caesenniam possedisse per colonum non negas: qui colonus habuit conductum

... ipse Caecina, cum ci...
venit in istum fundum: r...
no accepit. sunt in eam r...
postea cur, Aebuti, de isto ...
quam de alio, si quem ha...
denuntiabas, si Caecina n...
ipse porro Caecina cur se n...
ci volebat: idque tibi de am...
de ipsius C. Aquilii senten...
rat? at enim Sylla legem tu...
hil de illo tempore, nihil ...
reipublicae querar, hoc tib...
adscripsisse eundem Syllam i...
gem, 'si quid jus non esset
' ea lege nihil...

tum, atque firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe, ut in caeteris, quae rogavit. * primum illud concedis, non, quidquid populus juſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem, ſi libertas adimi nullo modo poſſit, civitas poſſit. nam et eodem modo de utraque re traditum nobis eſt: et, ſi ſemel civitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. quî enim poteſt jure Quiritium liber eſſe is, qui in numero Quiritium non eſt? atque ego hanc adoleſcentulus cauſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtrae civitatis Cottam, probavi. cum Arretinae mulieris libertatem defenderem, et Cotta decemviris religionem injeciſſet, non poſſe ſacramentum noſtrum juſtum judicari, quod Arretinis adempta civitas eſſet, et ego vehementius contendiſſem, civitatem adimi non potuiſſe: decemviri prima actione non judicaverunt: poſtea, re quaeſita et deliberata, ſacramentum noſtrum juſtum judicaverunt. atque hoc, et contra dicente Cotta, et Sylla vivo, judicatum eſt. jam vero in caeteris, ut omnes, qui in eadem cauſa ſunt, et lege agant, et ſuum jus perſequantur,

* Locus mendoſus. deeſt aliquid.

non praeterit (ut ex
mentem non veniunt
modum, si civitas ad
colonias Latinas saep
fecti sint. aut sua vo
multa profecti sunt: qu
ferre voluissent, tum m
potuissent. Quid?
tus dedidit, aut suus
vendidit, quo. is jure a
ut religione civitas solv
nus traditur: qui cum e
orum, quibus est deditu
unt, ut Mancinum Nu
integram causam

is, qui in ſervitute juſta fuerit, cenſu liberetur, eum, qui, cum liber eſſet, cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abjudicaſſe. quod ſi maxime iiſce rebus adimi libertas, aut civitas poteſt, non intelligunt qui haec commemorant, ſi per has rationes adimi majores poſſe voluerunt, alio modo noluiſſe? nam, ut haec ex jure civili protulerunt, ſic afferant velim, quibus lege aut Romana civitas, aut libertas erepta ſit. nam quod ad exilium attinet, perſpicue intelligi poteſt, quale ſit. exilium enim, non ſupplicium eſt, ſed perfugium, portuſque ſupplicii. nam qui volunt poenam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eo ſolum vertunt; hoc eſt, ſedem ac locum mutant. itaque nulla in lege noſtra reperietur, ut apud caeteras civitates, maleficium ullum exilio eſſe multatum. ſed cum homines vincula, neces, ignominiaſque vitant, quae ſunt legibus conſtitutae; confugiunt, quaſi ad aram, in exilium: qui ſi in civitate legis vim ſubire vellent; non prius civitatem, quam vitam amitterent. quia nolunt; non adimitur his civitas, ſed ab his relinquitur, atque deponitur. nam,

...tores, ... de hoc jure ...
tereo, tamen me longius prola...
quam ratio vestri judicii postul...
rùm id feci, non quod vos in ...
hanc defensionem desiderare a...
sed ut omnes intelligerent, nec...
tam cuiquam civitatem esse, n...
posse. hoc cum eos scire volui...
Sylla voluit injuriam facere, tun...
caeteros novos, veteresque cives...
enim ratio afferri potest, cur, si c...
novo civi potuerit adimi civita...
omnibus patriciis, omnibus antiq...
civibus possit. nam ad hanc ...

ditates capere potuisse? quod si adimi civitas A. Caecinae lege potuisset, magis illam rationem tamen omnes boni quaereremus, quemadmodum spectatissimum, prudentissimumque hominem summo consilio, summa virtute, summa auctoritate domestica praeditum, levatum injuria, civem retinere possemus, quàm uti nunc, cum de jure civitatis nihil potuerit deperdere, quisquam existat, sini tui, Sexte, similis et stultitia, et impudentia, qui huic civitatem ademptam esse dicat. qui quoniam, Recuperatores, suum jus non deseruit, neque quidquam illius audaciae, petulantiaeque concessit; derelinquo jam communem causam, populique Romani jus in vestra fide ac religione depono.

36 Is homo ita se probatum vobis, vestrique similibus semper voluit, ut id non minus in hac causa laborarit: nec contenderit aliud, quam ne jus suum dissolute relinquere videretur: nec minus vereretur, ne contemnere Aebutium, quam ne de eo contemptus esse existimaretur. quapropter si quid extra judicium est, quod homini tribuendum sit: habetis hominem singulari pu-

qui se homines coegine

minibus remotis, de caus

judicium de vi sit is, q

se hominibus armatis fec

bo se, non aequitate de

id quoque ei verbum ips

videatis: auctoritatem

hominum facere nobiscu

non venire, utrum Ca

necne tamen doceri p

etiam minus quaeri A.

sit, necne me tamen i

fundum esse Caecinae:

statuite quid vos tempo

armatis hominibus qu

PRO LEGE MANILIA.

AD POPULUM.

ORATIO XIII.

QUANQUAM mihi semper frequens conspectus vester, multo jucundissimus; hic autem locus, ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maxime patuit, non mea me voluntas; sed meae vitae rationes ab ineunte aetate susceptae, prohibuerunt. nam, cum antea per aetatem nondum hujus auctorita-

caula quae iit, viuetis. iie
dum ſit, conſiderate. pr
detur de genere belli, de
tudine, tum de imperator
ſe dicendum. genu eſt e
quod maxime veſtros a
atque inflammare debet
populi Romani gloria q
joribu cum magna in
tum ſumma in re militar
gitur ſalu ſociorum, at
pro qua multa majores
gravia bella geſſerunt
ma populi Romani veċt

macula, Mithridatico bello ſuperiore ſuſcepta: quae penitus jam inſedit, atque inveteravit in populi Romani nomine: quod is, qui uno die tota Aſia, tot in civitatibus, uno nuntio, atque una literarum ſignificatione cives Romanos necandos trucidandoſque denotavit, non modo adhuc poenam nullam, ſuo dignam ſcelere ſuſcepit, ſed ab illo tempore annum jam tertium et viceſimum regnat: et ita regnat, ut ſe non Ponto, neque Cappadociae latebris occultare velit, ſed emergere è patrio regno, atque in veſtris vectigalibus, hoc eſt, in Aſiae luce verſari. etenim adhuc ita veſtri cum illo rege contenderunt imperatores, ut ab illo inſignia victoriae, non victoriam reportarent. triumphavit L. Sylla, triumphavit L. Murena de Mithridate, duo fortiſſimi viri, et ſummi imperatores: ſed ita triumpharunt, ut ille pulſus ſuperatuſque regnaret. veruntamen illis imperatoribus laus eſt tribuenda, quod egerunt: venia danda, quod reliquerunt: propterea quod ab eo bello Syllam in Italiam reſpublica, Murenam
4 Sylla revocavit. Mithridates autem omne reliquum tempus, non ad oblivio

mulasset: usque in Hispan
batanis misit ad eos duc
tum bellum gerebamus:
bus in locis disjunctissim
diversis, uno consilio, a bi
piis bellum terra marique
ancipiti contentione dist
dimicaretis. sed tamen
periculum, Sertorianae,
ensis, quae multo plus fi
boris habebat, Cn. Pom
silio ac singulari virtute
altera parte ita res a L.
viro, est administrata, u

afflicta eſſe videatur. de veſtri imperii dignitate, atque gloria, quoniam is eſt exorſus orationis meae, videte, quem vobis animum ſuſcipiendum putetis. Majores veſtri ſaepe, mercatoribus ac naviculatoribus injurioſius tractatis, bella geſſerunt: vos tot civium Romanorum millibus, uno nuntio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo eſſe debetis? legati quod erant appellati ſuperbius, Corinthum Patres veſtri, totius Graeciae lumen, extinctum eſſe voluerunt: vos eum regem inultum eſſe patiemini, qui legatum populi Romani, conſularem, vinculis ac verberibus, atque omni ſupplicio excruciatum necavit? illi libertatem civium Romanorum imminutam non tulerunt: vos vitam ereptam negligetis? jus legationis verbo violatum illi perſecuti ſunt: vos legatum populi Romani, omni ſupplicio interfectum, inultum relinquetis? videte, ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperii gloriam relinquere; ſic vobis turpiſſimum ſit, illud, quod accepiſtis, tueri et conſervare non poſſe. quid, quod ſalus ſociorum ſummum in periculum ac dis-

autem omnes, cuncta Asia atque
vestrum auxilium expectare, pro
riculi magnitudinem, coguntur
ratorem a vobis certum deposce
praesertim vos alium miseritis, n
dent, neque id se facere summo s
culo posse arbitrantur. vident
unt hoc idem, quod vos, unum v
se, in quo summa sint omnia,
prope esse: quo etiam carent aegr
jus adventu ipso atque nomine,
ille ad maritimum bellum venerit
impetus hostium repressos esse
ardatos hi vos

ſociorum, non multum ab hoſtili expugnatione differant. hunc audiebant antea, nunc praeſentem vident, tanta temperantia, tanta manſuetudine, tanta humanitate, ut ii beatiſſimi eſſe videantur, apud quos ille diutiſſime commoratur.
6 Quare, ſi propter ſocios, nulla ipſi injuria laceſſiti, majores veſtri cum Antiocho, cum Philippo, cum Aetolis, cum Poenis bella geſſerunt: quanto vos ſtudio convenit, injuriis provocatos, ſociorum ſalutem una cum imperii veſtri dignitate defendere, praeſertim cum de veſtris maximis vectigalibus agatur? nam caeterarum provinciarum vectigalia, Quirites, tanta ſunt, ut iis ad ipſas provincias tutandas vix contenti eſſe poſſimus: Aſia vero tam opima eſt et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine paſtionis, et multitudine earum rerum, quae exportantur, facile omnibus terris antecellat. itaque haec vobis provincia, Quirites, ſi et belli utilitatem, et pacis dignitatem ſuſtinere vultis, non modo a calamitate, ſed etiam a metu calamitatis eſt defendenda. nam caeteris in rebus, cum venit calamitas,

bora relinquuntur, ag
mercatorum navigati
neque ex portu, nequ
que ex scriptura vecti
test. quare saepe toti
rumore periculi, atqu
amittitur. quo tanden
matis aut eos, qui vect
tant, aut eos, qui ex
gunt, cum duo reges c
is prope adsint; cum u
tatûs perbrevi tempore
tigal auferre possit? cur
lias maximas, quas in

extremum propoſueram, cum eſſem de belli genere dicturus, quod ad multorum bona civium Romanorum pertinet: quorum vobis, pro veſtra ſapientia, Quirites, habenda eſt ratio diligenter. nam et publicani, homines et honeſtiſſimi et ornatiſſimi, ſuas rationes, et copias in illam provinciam contulerunt: quorum ipſorum per ſe res et fortunae curae vobis eſſe debent. etenim ſi vectigalia, nervos eſſe reipublicae ſemper duximus: eum certe ordinem, qui exercet illa, firmamentum caeterorum ordinum recte eſſe dicemus. deinde caeteris ex ordinibus homines gnavi et induſtrii partim in Aſia negotiantur, quibus vos abſentibus conſulere debetis: partim ſuas, et ſuorum in ea provincia pecunias magnas collocatas habent. erit igitur humanitatis veſtrae, magnum eorum civium numerum calamitate prohibere: ſapientiae, videre, multorum civium calamitatem a republica ſejunctam eſſe non poſſe. etenim illud primum parvi refert, vos publicanis amiſſa vectigalia poſtea victoria recuperare. neque enim iiſdem redimendi facultas erit, propter calamitatem, neque

ua res magnas perm
mus Romae, ſolutio
concidiſſe. non enim
vitate multi rem atque
ut non plures ſecum in
tem trahant. a quo p
rempublicam, et mihi
ipſi videtis. haec fides
pecuniarum, quae Ro
verſatur, implicita eſt
Aſiaticis, et cohaeret. r
ſunt, ut haec non eode
tu concidant. quare v
tandum vobis ſit, omni

mescendum. in quo maxime laborandum est, ne forte a vobis quae diligentissime providenda sunt, contemnenda esse videantur. atque, ut omnes intelligant, me L. Lucullo tantum impertiri laudis, quantum forti viro, et sapientissimo homini, et magno imperatori debeatur: dico, ejus adventu maximas Mithridatis copias omnibus rebus ornatas atque instructas fuisse; urbemque Asiae clarissimam, nobisque amicissimam, Cyzicenorum, obsessam esse ab ipso rege maxima multitudine, et oppugnatam vehementissime, quam L. Lucullus virtute, assiduitate, consilio, summis obsidionis periculis liberavit; ab eodem imperatore classem magnam et ornatam, quae ducibus Sertorianis ad Italiam studio inflammato raperetur, superatam esse, atque depressam: magnas hostium praeterea copias multis praeliis esse deletas: patefactumque nostris legionibus esse Pontum, qui ante populo Romano ex omni aditu clausus esset: Sinopen, atque Amisum, quibus in oppidis erant domicilia regis, omnibus rebus ornata atque referta, caeterasque urbes Ponti et Cappadociae

permultas, uno aditu atque adventu esse captas: regem spoliatum regno patrio atque avito, ad alios se reges, atque alias gentes supplicem contulisse: atque haec omnia, salvis populi Romani sociis, atque integris vectigalibus, esse gesta. satis opinor hoc esse laudis; atque ita, Quirites, ut hoc vos intelligatis, a nullo istorum, qui huic obtrectant legi atque caussae, L. Lucullum similiter ex hoc loco esse laudatum. Requiretur fortasse 9
nunc, quemadmodum, cum haec ita sint, reliquum possit esse magnum bellum. cognoscite, Quirites: non enim hoc sine caussa quaeri videtur. primum ex suo regno

to omnem reliquit. haec dum nostri colligunt omnia diligentius, rex ipse e manibus effugit. ita illum in persequendi studio moeror, hos laetitia retardavit. hunc in illo timore et fuga Tigranes, rex Armenius, recepit: diffidentemque rebus suis confirmavit, et afflictum erexit, perditumque recreavit. cujus in regnum posteaquam L. Lucullus cum exercitu venit: plures etiam gentes contra imperatorem nostrum concitatae sunt. erat enim metus injectus iis nationibus, quas nunquam populus Romanus, neque lacessendas bello, neque tentandas putavit. erat etiam alia gravis atque vehemens opinio, quae per animos gentium barbararum pervaserat, fani locupletissimi et religiosissimi diripiendi causa in eas oras nostrum exercitum esse adductum. ita nationes multae atque magnae novo quodam terrore ac metu concitabantur. noster autem exercitus, etsi urbem ex Tigranis regno ceperat, et praeliis usus erat secundis, tamen nimia longinquitate locorum, ac desiderio suorum commovebatur. hic jam plura non dicam. fuit enim illud extremum, ut ex

iis locis a militibus nostris reditus magis maturus, quam processio longior quaereretur. Mithridates autem et suam manum jam confirmarat, et eorum, qui se ex ejus regno collegerant, et magnis adventitiis multorum regum et nationum copiis juvabatur. hoc jam fere sic fieri solere accepimus, ut regum afflictae fortunae facile multorum opes alliciant ad misericordiam, maximeque eorum, qui aut reges sunt, aut vivunt in regno; quod regale iis nomen magnum et sanctum es-

men aliqua ex parte iis incommodis mederi fortaſſe potuiſſet, veſtro juſſu coactus, quod imperii diuturnitati modum ſtatuendum veteri exemplo putaviſtis, partem militum, qui jam ſtipendiis confectis erant, dimiſit, partem Glabrioni tradidit. multa praetereo conſultò: ſed ea vos conjectura perſpicitis, quantum illud bellum futurum putetis, quod conjungant reges potentiſſimi, renovent agitatae nationes, ſuſcipiant integrae gentes, novus imperator veſter accipiat, vetere
10 pulſo exercitu. Satis mihi multa verba feciſſe videor, quare hoc bellum eſſet, genere ipſo neceſſarium, magnitudine periculoſum. reſtat, ut de imperatore ad id bellum deligendo, ac tantis rebus praeficiendo, dicendum eſſe videatur. utinam, Quirites, virorum fortium atque innocentium copiam tantam haberetis, ut haec vobis deliberatio difficilis eſſet, quemnam potiſſimum tantis rebus, ac tanto bello praeficiendum putaretis! nunc vero cum ſit unus Cn. Pompeius, qui non modo eorum hominum, qui nunc ſunt, gloriam, ſed etiam antiquitatis memoriam virtute ſuperarit; quae res eſt, quae

... ...one Pompei
imminutum eſt; adve
pultum. teſtes vero ja
que omnes exterae ge
denique maria omnia,
in ſingulis oris omnes
tus. quis enim toto m
annos, aut tam firmun
um, ut tutus eſſet ? aut
ut lateret? quis navigavi
mortis, aut ſervitutis p
teret, cum aut hieme, aut
num mari navigaret ? h
lum, tam turpe, tam vet
viſum ...

tas existimatis insulas esse desertas? quam multas aut metu relictas, aut a praedoni-
12 bus captas urbes esse sociorum? Sed quid ego longinqua commemoro? fuit hoc quondam, fuit proprium populi Romani longe a domo bellare, et propugnaculis imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere. sociis ego vestris mare clausum per hosce annos dicam fuisse, cum exercitus nostri Brundusio nunquam, nisi summa hieme, transmiserint? qui ad vos ab exteris nationibus venirent, captos querar; cum legati populi Romani redempti sint? mercatoribus tutum mare non fuisse dicam, cum duodecim secures in praedonum potestatem pervenerint? Cnidum, aut Colophonem, aut Samum, nobilissimas urbes, innumerabilesque alias, captas esse commemorem, cum vestros portus, atque eos portus, quibus vitam et spiritum ducitis, in praedonum fuisse potestatem sciatis? an vero ignoratis, portum Caietae celeberrimum, atque plenissimum navium, inspectante praetore, a praedonibus esse direptum? ex Miseno autem, ejus ipsius liberos, qui cum praedonibus antea ibi bellum gesse-

[illegible] tantamne unius hominis incredibilis ac divina virtus tam brevi tempore lucem afferre reipublicae potuit, ut vos, qui modo ante oſtium Tiberinum claſſem hoſtium videbatis, ii nunc nullam inter Oceani oſtium praedonum navem eſſe audiatis? atque haec qua celeritate geſta ſint, quanquam videtis, tamen a me in dicendo praetereunda non ſunt. quis enim unquam, aut obeundi negotii, aut conſequendi quaeſtus ſtudio, tam brevi tempore tot loca adire, tantos curſus conficere potuit, quam celeriter, Cn. Pompeio duce, belli impetus navigavit? qui

mescendum. in quo maxime laborandum est, ne forte a vobis quae diligentissime providenda sunt, contemnenda esse videantur. atque, ut omnes intelligant, me L. Lucullo tantum impertiri laudis, quantum forti viro, et sapientissimo homini, et magno imperatori debeatur: dico, ejus adventu maximas Mithridatis copias omnibus rebus ornatas atque instructas fuisse; urbemque Asiae clarissimam, nobisque amicissimam, Cyzicenorum, obsessam esse ab ipso rege maxima multitudine, et oppugnatam vehementissime, quam L. Lucullus virtute, assiduitate, consilio, summis obsidionis periculis liberavit; ab eodem imperatore classem magnam et ornatam, quae ducibus Sertorianis ad Italiam studio inflammato raperetur, superatam esse, atque depressam: magnas hostium praeterea copias multis praeliis esse deletas: patefactumque nostris legionibus esse Pontum, qui ante populo Romano ex omni aditu clausus esset: Sinopen, atque Amisum, quibus in oppidis erant domicilia regis, omnibus rebus ornata atque referta, caeterasque urbes Ponti et Cappadociae

ſideremus. ſumma enim omnia ſunt, Quirites: ſed ea magis ex aliorum contentione, quam ipſa per ſeſe cognoſci atque intelligi poſſunt. quem enim poſſumus imperatorem aliquo in numero putare, cujus in exercitu veniant centuriatus, atque venierint? quid hunc hominem magnum, aut amplum de republica cogitare, qui pecuniam ex aerario depromptam ad bellum adminiſtrandum, aut propter cupiditatem provinciae magiſtratibus diviſerit, aut propter avaritiam Romae in quaeſtu reliquerit? veſtra admurmuratio

ignorat? itinera, quae per hosce annos in Italiâ per agros atque oppida civium Romanorùm nostri imperatores fecerunt, recordamini. tum facilius statuetis, quid apud exteras nationes fieri existimetis. utrum plures arbitramini per hosce annos militum vestrorum armis, hostium urbes, an hibernis, sociorum civitates esse deletas? neque enim potest exercitum is continere imperator, qui se ipsum non continet: neque severus esse in judicando, qui alios in se severos esse judices non vult. hîc miramur, hunc hominem tantum excellere caeteris, cujus legiones sic in Asiam pervenerunt, ut non modo manus tanti exercitûs, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur? jam vero, quemadmodum milites hibernent, quotidie sermones ac literae perferuntur. non modo, ut sumptum faciat in militem, nemini vis affertur: sed ne cupienti quidem cuiquam permittitur. hiemis enim, non avaritiae, perfugium majores nostri in sociorum atque amicorum tectis esse voluerunt.
14 Age vero caeteris in rebus quali sit temperantiâ, considerate. unde il-

lam tantam celeritatem, et tam incredibilem curſum inventum putatis? non enim illum eximia vis remigum, aut ars inaudita quaedam gubernandi, aut venti aliqui novi, tam celeriter in ultimas terras pertulerunt. ſed hae res, quae caeteros remorari ſolent, non retardarunt: non avaritia ab inſtituto curſu ad praedam aliquam devocavit, non libido ad voluptatem, non amoenitas ad delectationem, non nobilitas urbis ad cogniti-

[redacted]

tratus habebamus, servire populo Romano, quam imperare aliis, maluisse. jam vero ita faciles aditus ad eum privatorum, ita liberae querimoniae de aliorum injuriis esse dicuntur; ut is, qui dignitate principibus excellit, facilitate par infimis esse videatur. jam quantum consilio, quantum dicendi gravitate et copia valeat, in quo ipso inest quaedam dignitas imperatoria, vos, Quirites, hoc ipso in loco saepe cognostis. fidem vero ejus inter socios quantam existimari putatis, quam hostes omnium gentium sanctissimam judicarint? humanitate jam tanta est, ut difficile dictu sit, utrum hostes magis virtutem ejus pugnantes timuerint, an mansuetudinem victi dilexerint. et quisquam dubitavit, quin huic tantum bellum hoc transmittendum sit, qui ad omnia nostrae memoriae bella conficienda, divino quodam consilio natus esse videatur?

15 Et quoniam auctoritas multum in bellis quoque administrandis, atque imperio militari valet; certe nemini dubium est, quin ea re idem ille imperator plurimum possit. vehementer autem pertinere ad bella admi-

[redacted]

niſtranda, quid hoſtes, quid ſocii de imperatoribus veſtris exiſtiment, quis ignorat, cum ſciamus, homines in tantis rebus, ut aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famae, quam aliqua certa ratione commoveri? quod igitur nomen unquam in orbe terrarum clarius fuit? cujus res geſtae pares? de quo homine vos (id quod maxime facit auctoritatem) tanta et tam praeclara judicia feciſtis? an vero ullam

[redacted]

nomine, quantam vix ex ſumma ubertate agrorum diuturna pax efficere potuiſſet. jam, accepta in Ponto calamitate, ex eo praelio, de quo vos paulo ante invitus admonui: cum ſocii pertimuiſſent; hoſtium opes animique creviſſent; cum ſatis firmum praeſidium provincia non haberet; amiſiſſetis Aſiam, Quirites, niſi ad id ipſum temporis divinitus Cn. Pompeium ad eas regiones fortuna populi Romani attuliſſet. hujus adventus et Mithridatem inſolita inflammatum victoria continuit, et Tigranem magnis copiis minitantem Aſiae retardavit. et quiſquam dubitabit, quod virtute perfecturus ſit, qui tantum auctoritate perfecerit? aut quam facile imperio atque exercitu ſocios et vectigalia conſervaturus ſit, qui ipſo nomine ac rumore defenderit?

16 Age vero, illa res quantam declarat ejuſdem hominis apud hoſtes populi Romani auctoritatem, quod ex locis tam longinquis, tamque diverſis, tam brevi tempore omnes unà huic ſe dediderunt? quòd Cretenſium legati, cum in eorum inſula noſter imperator exercituſque eſſet, ad Cn. Pompeium in ultimas prope terras

venerunt, eique se omnes Cretensium civitates dedere velle dixerunt? quid? idem iste Mithridates, nonne ad eundem Cn. Pompeium, legatum usque in Hispaniam misit? eumque Pompeius legatum semper judicavit: ii, quibus semper erat molestum, ad eum potissimum esse missum, speculatorem, quam legatum judicari maluerunt. potestis igitur jam constituere, Quirites, hanc auctoritatem, multis postea rebus gestis, magnisque ves-

vinitus adjuncta fortuna. de hujus autem hominis felicitate, quo de nunc agimus, hac utar moderatione dicendi, non ut in illius poteſtate fortunam poſitam eſſe dicam, ſed ut praeterita meminiſſe, reliqua ſperare videamur, ne aut inviſa diis immortalibus oratio noſtra, aut ingrata eſſe videatur. itaque non ſum praedicaturus, Quirites, quantas ille res domi militiaeque, terra marique quantaque felicitate geſſerit: ut ejus ſemper voluntatibus non modo cives aſſenſerint, ſocii obtemperarint, hoſtes obedierint; ſed etiam venti tempeſtateſque obſecundarint. hoc breviſſime dicam, neminem unquam tam impudentem fuiſſe, qui a diis immortalibus tot et tantas res tacitus auderet optare, quot et quantas dii immortales ad Cn. Pompeium detulerunt. quod ut illi proprium ac perpetuum ſit, Quirites, cum communis ſalutis atque imperii, tum ipſius hominis cauſa (ſicuti facitis) velle et optare debetis. quare cum et bellum ita neceſſarium ſit, ut negligi non poſſit: ita magnum, ut accuratiſſime ſit adminiſtrandum: et cum ei imperatorem praeficere poſſitis, in quo ſit eximia belli ſc

atque amplificandam conferatur.
si Romae Cn. Pompeius privatus
hoc tempore: tamen ad tantum b
is erat deligendus atque mittendus.
cum ad caeteras summas utilitates
quoque opportunitas adjungatur,
iis ipsis locis adsit, ut habeat exerc
ut ab iis, qui habent, accipere statim
sit: quid expectamus? aut cur non,
bus diis immortalibus, eidem, cui
ra summa cum salute reipublicae
missa sunt, hoc quoque bellum r
committimus? at enim vir claris
amantissimus reipublicae, vestris b

virorum fortissimorum et clarissimorum, tamen omissis auctoritatibus, ipsâ re et ratione exquirere possumus veritatem: atque hoc facilius, quod ea omnia, quae adhuc a me dicta sunt, iidem isti vera esse concedunt, et necessarium bellum esse, et magnum, et in uno Cn. Pompeio summa esse omnia. quid igitur ait Hortensius? si uni omnia tribuenda sunt, unum dignissimum esse Pompeium: sed ad unum tamen omnia deferri non oportere. obsolevit jam ista oratio, re multo magis, quam verbis, refutata. nam tu idem, Q. Hortensi, multa, pro tua summa copia ac singulari facultate dicendi, et in senatu contra virum fortem A. Gabinium, graviter ornateque dixisti, cum is de uno imperatore contra praedones constituendo legem promulgasset: et ex hoc ipso loco permulta item contra legem eam verba fecisti. quid? tum, per deos immortales! si plus apud populum Romanum auctoritas tua, quam ipsius populi Romani salus, et vera causa valuisset, hodie hanc gloriam, atque hoc orbis terrae imperium teneremus? an tibi tum imperium esse hoc videbatur, cum popu-

li Romani legati, praetores, quaeſtoreſ-
que capiebantur? cum ex omnibus pro-
vinciis commeatu et privato, et publico
probibebamur? cum ita clauſa erant nobis
omnia maria, ut neque privatam rem
transmarinam, neque publicam jam ob-
ire poſſemus? Quae civitas antea un- 18
quam fuit, non dico Athenienſium, quae
ſatis late quondam mare tenuiſſe dicitur;
non Carthaginenſium, qui permultum
claſſe maritimiſque rebus valuerunt: non
... uſque ad noſtram ...

nes in maritimis rebus exercitatissimos paratissimosque vicerunt: ii nullo in loco jam praedonibus pares esse poteramus. nos quoque, qui antea non modo Italiam tutam habebamus, sed omnes socios in ultimis oris auctoritate nostri imperii salvos praestare poteramus; tum, cum insula Delos tam procul a nobis in Aegeo mari posita, quo omnes undique cum mercibus atque oneribus commeabant, referta divitiis, parva, sine muro nihil timebat: iidem non modo provinciis, atque oris Italiae maritimis, ac portubus nostris, sed etiam Appia jam via carebamus: et his temporibus non pudebat magistratus populi Romani, in hunc ipsum locum ascendere, cum eum vobis majores vestri exuviis nauticis, et classium spoliis ornatum reliquissent.

19 Bono te animo tum, Q. Hortensi, populus Romanus, et caeteros, qui erant in eadem sententia, dicere existimavit ea, quae sentiebatis: sed tamen in salute communi idem populus Romanus dolori suo maluit, quam auctoritati vestrae obtemperare. itaque una lex, unus vir, unus annus, non *modo* nos illa miseria ac turpitudine libe

etiam indign...
adhuc, Gabinio dicam, anne
an utrique? (id quod eſt verius) ne lega-
retur A. Gabinius Cn. Pompeio expe
tenti, ac poſtulanti. utrum ille, qui po
tulat legatum ad tantum bellum, que
velit, idoneus non eſt, qui impetret, cu
caeteri ad expilandos ſocios, diripi
daſque provincias, quos voluerunt ;
gatus eduxerint : an ipſe, cujus leg
lus ac dignitas populo Romano a
omnibus gentibus conſtituta eſt, ex
eſſe debet gloriae ejus imperatoris,
ejus exercitûs, qui conſilio ipſius
...ſtitutus? an C. Fal... Latinien...

consules ad senatum relaturos. qui si dubitabunt, aut gravabuntur; ego me profiteor relaturum: neque me impediet cujusquam, Quirites, inimicum edictum, quo minus, fretus vobis, vestrum jus beneficiumque defendam: neque, praeter intercessionem, quidquam audiam; de qua (ut arbitror) isti ipsi, qui minantur, etiam atque etiam, qui id liceat, considerabunt. mea quidem sententia, Quirites, unus A. Gabinius, belli maritimi, rerumque gestarum auctor, comes Cn. Pompeio adscribitur: propterea quod alter uni id bellum suscipiendum vestris suffragiis detulit; alter delatum, susceptumque confecit.

20 Reliquum est, ut de Q. Catuli auctoritate, et sententia dicendum esse videatur. qui cum ex vobis quaereret, si in uno Cn. Pompeio omnia poneretis, si quid eo factum esset, in quo spem essetis habituri: cepit magnum suae virtutis fructum ac dignitatis, cum omnes prope una voce, 'in eo ipso vos spem 'habituros esse' dixistis. etenim talis est vir, ut nulla res tanta sit, ac tam difficilis, quam ille non et consilio regere, et integritate tueri, et virtute conficere pos-

que virtute. at enim nihil novi
tra exempla, atque instituta r
non dico hoc loco, majores nos
per in pace, consuetudini; in b
litati paruisse: semper ad nov
temporum, novorum consiliorum
nes accommodasse: non dicam, c
la maxima, Punicum et Hispani
uno imperatore esse confecta: c
bes potentissimas, qui huic imperi
ime minabantur, Carthaginem atq
mantiam, ab eodem Scipione esse d
non commemorabo, nuper ita vol
tribusque vestris esse visum

[redacted]

exercitum difficili reipublicae tempore conficere? confecit. huic praeeſſe? praefuit. rem optime ductu ſuo gerere? geſſit. quid tam praeter conſuetudinem, quam homini peradoleſcenti, cujus a ſenatorio gradu aetas longe abeſſet, imperium atque exercitum dari? Siciliam permitti, atque Africam, bellumque in ea adminiſtrandum? fuit in his provinciis ſingulari innocentia, gravitate, virtute: bellum in Africa maximum confecit, victorem exercitum deportavit. quid vero tam inauditum, quam equitem Romanum triumphare? at eam quoque rem populus Romanus non modo vidit, ſed etiam ſtudio omni viſendam putavit. quid tam inuſitatum, quam ut, cum duo conſules clariſſimi fortiſſimique eſſent, eques Romanus ad bellum maximum formidoloſiſſimumque pro conſule mitteretur? miſſus eſt. quo quidem tempore, cum eſſet nonnemo in ſenatu, qui diceret, 'non 'oportere mitti hominem privatum pro 'conſule:' L. Philippus dixiſſe dicitur: 'non ſe illum ſua ſententia pro conſule, 'ſed pro conſulibus mittere.' tanta in eo reipublicae bene gerendae ſpes conſti-

tuebatur, ut duorum conſulum munus u-
nius adoleſcentis virtuti committeretur.
quid tam ſingulare, quam ut ex ſenatuſ-
conſulto legibus ſolutus, conſul ante fi-
eret, quam ullum alium magiſtratum per
leges capere licuiſſet? quid tam incredi-
bile, quam ut iterum eques Romanus ex
ſenatuſconſulto triumpharet? quae in
omnibus hominibus nova poſt hominum
memoriam conſtituta ſunt, ea tam multa
non ſunt, quam haec, quae in hoc uno
...dimus. atque haec tot exem-
...fecta ſunt in

propter rei militaris gloriam, sed etiam propter animi continentiam requisivit. videbat enim populus Romanus non locupletari quotannis pecuniâ publicâ, praeter paucos; neque nos quidquam aliud assequi classium nomine, nisi ut, detrimentis accipiendis, majore affici turpitudine videremur. nunc, qua cupiditate homines in provincias, quibus jacturis, quibus conditionibus proficiscantur, ignorant videlicet isti, qui ad unum deferenda esse omnia non arbitrantur? quasi vero Cn. Pompeium non cum suis virtutibus, tum etiam alienis vitiis magnum esse videamus. quare nolite dubitare, quin huic uni credatis omnia, qui inter annos tot unus inventus sit, quem socii in urbes suas cum exercitu venisse gaudeant. quod si auctoritatibus hanc causam, Quirites, confirmandam putatis; est vobis auctor, vir bellorum omnium, maximarumque rerum peritissimus, P. Servilius: cujus tantae res gestae terrâ marique extiterunt, ut, cum de bello deliberetis, auctor vobis gravior esse nemo debeat. est C. Curio, summis vestris beneficiis, maximisque rebus gestis, summo ingenio et prudentia praeditus.

Cn. Lentulus, in quo omnes, pro am-
plissimis vestris honoribus, summum con-
silium, summam gravitatem esse cogno-
citis. est C. Cassius, integritate, virtut
constantia singulari. quare videte, u
horum auctoritatibus, illorum oration
qui dissentiunt, respondere posse vide
mur. Quae cum ita sint, C. Manil
primum istam tuam et legem, et volunt
tem, et sententiam laudo, vehementiss
meque comprobo: deinde te hortor, u
auctore populo Romano, maneas in sen
tentia, neve cujusquam vim aut mina
pertimescas. primum in te satis esse an
mi, perseverantiaeque arbitror: deind

ploque praesident, qui omnium mentes eorum, qui ad rempublicam adeunt, maxime perspiciunt, me hoc neque rogatu facere cujusquam, neque quo Cn. Pompeii gratiam mihi per hanc causam conciliari putem, neque quo mihi ex cujusquam amplitudine, aut praesidia periculis, aut adjumenta honoribus quaeram: propterea quod pericula facile, ut hominem praestare oportet, innocentia tecti pellemus: honorem autem neque ab uno, neque ex hoc loco, sed eadem nostra illa laboriosissima ratione vitae, si vestra voluntas feret, consequemur. quamobrem, quidquid in hac causa mihi susceptum est, Quirites, id omne me reipublicae causâ suscepisse confirmo: tantumque abest, ut aliquam bonam gratiam mihi quaesisse videar, ut multas etiam simultates partim obscuras, partim apertas intelligam, mihi non necessarias, vobis non inutiles, suscepisse. sed ego me hoc honore praeditum, tantis vestris beneficiis affectum, statui, Quirites, vestram voluntatem, et reipublicae dignitatem, et salutem provinciarum atque sociorum, meis omnibus commodis et rationibus praeferre oportere.

A. CLUENTI

ORATIO

ANimadverti, Judice
ſatoris orationem,
eſſe partes : quarum alte
magnopere confidere vic
jam inveteratâ judicii Juni
tummodo conſuetudinis c
diffidenter attingere ratio
criminum: qua de re lege

dicii vestri, et legitimae veneficii quaestionis, per mihi brevis, et non magnae in dicendo contentionis fore videtur: altera autem, quae procul a judicio remota est, quae concionibus seditiose concitatis accommodatior est, quam tranquillis moderatisque judiciis, prospicio, quantum in agendo difficultatis, et quantum laboris sit habitura. sed in hac tanta difficultate illa me res tamen, Judices, consolatur, quod vos de criminibus sic audire consuestis, ut eorum omnem dissolutionem ab oratore quaeratis: ut non existimetis, plus vos ad salutem reo largiri oportere, quam quantum defensor, purgandis criminibus, consequi, et dicendo probare potuerit. de invidia autem sic inter vos disceptare debetis, ut non, quid dicatur a nobis, sed quid oporteat dici, consideretis. agitur enim in criminibus, A. Cluentii proprium periculum: in invidia, causa communis. quamobrem alteram partem causae sic agemus, ut vos doceamus: alteram sic, ut oremus. in altera, diligentia vestra nobis adjungenda est: in altera, fides imploranda. nemo est enim, qui invidiae

in judiciis,
ſenatu? evellam ex a
tam opinionem? ta
tam vetuſtam? non eſ
tri auxilii eſt, Judices
ſic in hac calamitoſa
qua perniciosiſſima
communi incendio ſub
ſicut aliis in locis par
parum virium veritas
loco falſa invidia imb
dominetur in concionib
diciis: valeat in opinion
bus imperitorum, ab in
um

de ipsa causa dicere incipio, haec postulo: primum id, quod aequissimum est, ut nequid praejudicati afferatis. etenim non modo auctoritatem, sed etiam nomen judicum amittemus, nisi hîc ex ipsis caussis judicabimus, ac si ad causas judicia jam facta domo deferemus. deinde si quam opinionem jam vestris mentibus comprehendistis, si eam ratio convellet, si ratio labefactabit, si denique veritas extorquebit: ne repugnetis, eamque animis vestris aut libentibus, aut aequis remittatis. tùm autem, cum ego unaquaque de re dicam, et diluam, ne ipsi quae contraria sunt, taciti cogitationi vestrae subjiciatis: sed ad extremum expectetis, et me meum dicendi ordinem servare patiamini. cum peroraro, tum, si quid erit
3 praeteritum, a me requiratis. Ego me, Judices, ad eam causam accedere, quae jam per annos octo continuos ex contraria parte audiatur, atque ipsa opinione hominum tacita prope convicta atque damnata sit, facile intelligo: sed, si quis mihi deus vestram ad me audiendum benevolentiam conciliarit, efficiam profecto, ut intelligatis, nihil esse homini

rem magna me ſpes t
in cauſa, explicare,
do conſequi potuero
ſeſſumque veſtrum,
A. Cluentio, ac form
taverunt eum tander
ſerae, multumque ja
perfugium futurum.
ſunt, quae mihi, ante
eam, de communibus
dicenda eſſe videantu
tius oratione mea ſu
veſtra teneatur,aggredi
illa deprecatio

torum annorum accuſationi breviter dilucideque reſpondeo, quaeſo, ut me, Judices, ſicuti facere inſtituiſtis, benigne
4 attenteque audiatis. Corrupiſſe dicitur A. Cluentius judicium pecunia, quo inimicum ſuum innocentem, Statium Albium, condemnaret. oſtendam, Judices, primum, (quoniam caput illius atrocitatis atque invidiae fuit, innocentem pecunia circumventum) neminem unquam majoribus criminibus, gravioribus teſtibus eſſe in judicium vocatum: deinde ea de eo praejudicia eſſe facta ab ipſis judicibus, a quibus condemnatus eſt, ut non modo ab iiſdem, ſed ne ab aliis quidem ullis, abſolvi ullo modo poſſet. cum haec docuero, tum illud oſtendam, quod maxime requiri intelligo, judicium illud pecunia eſſe tentatum, non a Cluentio, ſed contra Cluentium: faciamque, ut intelligatis, in tota illa cauſa quid res ipſa tulerit, quid error affinxerit, quid invidia conflarit. primum igitur illud eſt, ex quo intelligi poſſit, debuiſſe Cluentium magnopere cauſae confidere, quod certiſſimis criminibus et teſtibus fretus ad accuſandum deſcenderit. hoc loco faciendum

tacere non potuero,
ad ſatiſfaciendum rel
tates dabuntur: Cluc
fęcero, poſtea mihi ſa
non erit. ſimul et illı
bitare debeat, contra
tuum, pro incolumi e
illi, in quem dicitur, d
nominiae periculum ja
verò etiam doloris; hu
dicitur, nihil poſſit oſ
ſine acerbiſſimo animi
et ſine ſummo dedęcor
dine ? atque, ut intell

principiis enim cognitis, multo facilius extrema intelligetis. A. Cluentius Avitus fuit pater hujuſce, Judices, homo non ſolum municipii Larinatis, ex quo erat, ſed etiam regionis illius, et vicinitatis, virtute, exiſtimatione, nobilitate facile princeps. is cum eſſet mortuus, Sylla et Pompeio conſulibus, reliquit hunc annos xv natum: grandem autem, et nubilem filiam, quae brevi tempore poſt patris mortem nupſit A. Aurio Melino, conſobrino ſuo, adoleſcenti in primis, ut tum habebatur, inter ſuos et honeſto, et nobili. cum eſſent hae nuptiae plenae dignitatis, plenae concordiae, repente eſt exorta mulieris importunae nefaria libido, non ſolum dedecore, verum etiam ſcelere convincta. nam Saſſia mater hujus Aviti (mater enim a me, nominis causâ, tametſi in hunc hoſtili odio et crudelitate eſt, mater, inquam, appellabitur: neque unquam illa ita de ſuo ſcelere et immanitate audiet, ut naturae nomen amittat. quo enim eſt ipſum nomen amantius indulgentiuſque maternum, hoc illius matris, quae multos jam annos, et nunc cum maxime filium inter-

tinebatur; deinde i
mentia, sic inflamma
eam non pudor, non
tas; non macula fa
num fama, non filii d
ror a cupiditate rev
dolescentis, nondum
firmatum, pellexit iis
bus illa aetas capi ac
lia, quae non solum i
re muliebri in ejusmo
geretur, sed nefarium
ferre non posset, de q
sine scelere se posse a

non libenter. tum vero illa egregia, ac praeclara mater, palam exultare laetitiâ, ac triumphare gaudio coepit, victrix filiae, non libidinis. itaque diutius ſuſpicionibus obſcuris laedi famam ſuam noluit; lectum illum genialem, quem biennio ante filiae ſuae nubenti ſtraverat, in eadem domo ſibi ornari et ſterni, expulſa atque exturbata filia, jubet. nubit genero ſocrus, nullis auſpicibus, nullis auc-
6 toribus, funeſtis ominibus omnium. O mulieris ſcelus incredibile, et, praeter hanc unam, in omni vita inauditum! ô libidinem effrenatam et indomitam! ô audaciam ſingularem, non timuiſſe, ſi minus vim deorum, hominumque famam, at illam ipſam noctem, faceſque illas nuptiales! non limen cubiculi, non cubile filiae, non parietes denique ipſos, ſuperiorum teſtes nuptiarum! perfregit, ac proſtravit omnia cupiditate ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. tulit hoc commune dedecus jam familiae, cognationis, nominis, graviter filius. augebatur autem ejus moleſtia quotidianis querimoniis, et aſſiduo fletu ſororis. ſtatuit tamen nihil

... quod huic cum mat
tatis, audiſtis. pertinuiſ
ſam, tunc, cum reliqua co
telligetis. nam illud me
cujuſmodicunque mater ſi
dicio filii de turpitudine
vix oportere. non eſſem
ſam idoneus, Judices, ſi
communibus hominum ſe
in ipſa natura poſitum atq
id ego, cum ad amici peric
adhiberer, non viderem. ſ
non modo reticere homin
injurias, ſed etiam animo a

ea, si oblivione non posset, tamen taciturnitate sua tecta esse pateretur. sed ea vero sic agit, ut prorsus reticere nullo modo possit. hoc enim ipsum judicium, hoc periculum, illa accusatio, omnis testium copia, quae futura est, a matre initio est adornata, a matre hoc tempore instruitur, atque omnibus ejus opibus et copiis comparatur: ipsa denique nuper Larino, hujus opprimendi causâ, Romam advolavit. praesto est mulier audax, pecuniosa, crudelis: instituit accusatores, instruit testes: squalore hujus et sordibus laetatur: exitium exoptat: sanguinem suum profundere omnem cupit, dummodo profusum hujus ante videat. haec nisi omnia perspexeritis in causa, temere a nobis illam appellari putatote. sin autem erunt et aperta, et nefaria, Cluentio ignoscere debetis, quod haec a me dici patiatur: mihi ignoscere non debe-
7 retis, si tacerem. Nunc jam summatim exponam, quibus criminibus Oppianicus damnatus sit: ut et constantiam A. Cluentii, et rationem accusationis perspicere possitis. ac primum causa accu-
sandi quae fuerit, ostendam, ut id ipsi

A. Cluentium vi et neceſſitate coactum feciſſe videatis. cum manifeſto venenum deprehendiſſet, quod vir matris Oppianicus ei paraviſſet; et res non conjectura, ſed oculis ac manibus teneretur, neque in cauſa ulla dubitatio poſſet eſſe: accuſavit Oppianicum. quam conſtanter, et quam diligenter, poſtea dicam: nunc hoc ſcire vos volui, nullam huic aliam accuſandi cauſam fuiſſe, niſi uti propoſitum vitae periculum, et quotidianas capitis inſidias hac una ratione vitaret, at-

tulo. Numerius autem Aurius frater, mortuus eſt, heredemque Cn. Magium, fratrem ſuum, reliquit. poſtea Magia, uxor Oppianici, mortua eſt. poſtremo unus, qui reliquus erat Dineae filius, Cn. Magius, eſt mortuus. is fecit heredem illum adoleſcentem Oppianicum, ſororis ſuae filium, eumque partiri cum Dinea matre juſſit. interim venit index ad Dineam, neque obſcurus, neque incertus, qui nuntiaret ei, filium ejus, M. Aurium, vivere: et in agro Gallico eſſe in ſervitute. mulier, amiſſis liberis, cum unius filii recuperandi ſpes eſſet oſtentata, omnes ſuos propinquos, filiique ſui neceſſarios convocavit, et ab iis flens petivit, ut negotium ſuſciperent, adoleſcentem inveſtigarent, ſibi reſtituerent eum filium, quem tantum unum ex multis fortuna reliquum eſſe voluiſſet. haec cum agere inſtituiſſet, oppreſſa morbo eſt. itaque teſtamentum fecit ejuſmodi, ut illi filio H-S cccc IↃↃↃↃ millia legaret, heredem inſtitueret eundem illum Oppianicum, nepotem ſuum. atque his diebus paucis eſt mortua. propinqui tamen illi, quemadmodum viva Dinea inſtituerant, ita mortua illa ad in-

veſtigandum Aurium cum eodem illo indice in agrum Gallicum profecti ſunt. Interim Oppianicus, ut erat, ſicut mul- 8
tis ex rebus reperietis, ſingulari ſcelere et audacia, per quendam Gallicanum, familiarem ſuum, primum illum indicem pecunia corrupit: deinde ipſum Aurium, non magna jactura facta, tollendum, interficiendumque curavit. illi autem, qui erant ad propinquum inveſtigandum et recuperandum profecti, literas Larinum ad Aurios, illius adoleſcentes propin-

odio Oppianici, et illius adoleſcentis miſericordia commoventur. itaque cum A. Aurius, qui antea denuntiarat, clamore hominem, ac minis inſequi coepiſſet: Larino profugit, et ſe in caſtra clariſſimi viri, Q. Metelli, contulit. poſt illam fugam et ſceleris, et conſcientiae teſtem, nunquam ſe judiciis, nunquam legibus, nunquam inermem inimicis committere auſus eſt: ſed per illam L. Syllae vim atque victoriam, Larinum in ſummo timore omnium, cum armatis advolavit: quatuor viros, quos municipes fecerant, ſuſtulit: ſe a Sylla, et alios praeterea tres, factos eſſe dixit: et ab eodem ſibi eſſe imperatum, ut Aurium illum, qui ſibi delationem nominis, et capitis periculum oſtentarat, et alterum Aurium, et ejus C. filium, et Sext. Virbium, quo ſequeſtre in illo indice corrumpendo dicebatur eſſe uſus, proſcribendos, interficiendoſque curaret. itaque, illis crudeliſſime interfectis, non mediocri ab eo caeteri proſcriptionis et mortis metu terrebantur. his rebus in cauſa judicioque patefactis, quis eſt, qui illum abſolvi potuiſſe arbi-
9 *traretur?* Atque haec parva ſunt: cog-

cupivit. utrum imp
tulet: an crudelior
dictu eſt. ſed tamen
tem, conſtantiamqu
Oppianicus, ut ſibi
magnopere contendi
miratur audaciam, n
ſpernatur, non deni
domum, viri ſui ſang
reformidat: ſed quod
lios, idcirco ſe ab hi
reſpondit. Oppianic
Saſſiae concupiviſſet,
rendum remedi

ludis, aut festis diebus, ut antea non solebat, matri nihil mali misera suspicanti, mittit. ille se Tarentum proficisci cum simulasset, eo ipso die puer, cum hora undecima in publico valens visus esset, ante noctem mortuus, et postridie, antequam luceret, combustus est. atque hunc tantum moerorem matri prius hominum rumor, quam quisquam ex Oppianici familia renuntiavit. illa cum uno tempore audisset sibi non solum filium, sed etiam exequiarum munus ereptum, Larinum confestim exanimata venit, et ibi de integro funus jam sepulto filio fecit. dies nondum decem intercesserant, cum ille alter filius infans necatur. itaque nubit Oppianico continuò Sassia, laetanti jam animo, et spe optima confirmato. nec mirum, quae se non nuptialibus donis, sed filiorum funeribus delinitam videret. ita quod caeteri propter liberos pecuniae cupidiores solent esse, ille propter pecuniam liberos amittere jucundum esse duxit. Sentio, Judices, vos pro vestra humanitate, his tantis sceleribus breviter a me demonstratis, vehementer esse commotos. quo tandem igitur animo fuisse illos arbitra-

mini, quibus his de rebus non modo audiendum fuit, verum etiam judicandum? vos auditis de eo, in quem judices non estis: de eo, quem non videtis: de eo, quem odisse jam non potestis: de eo, qui et naturae, et legibus satisfecit: quem leges exilio, natura morte multavit: auditis non ab inimico: auditis sine testibus: auditis, cum ea, quae copiosissime dici possunt, breviter a me strictimque dicuntur. illi audie-

memoria teneatis, non mihi hoc eſſe propoſitum, ut accuſem Oppianicum mortuum: ſed, cum hoc perſuadere vobis velim, judicium ab hoc non eſſe corruptum, hoc uti initio ac fundamento defenſionis, Oppianicum, hominem ſceleratiſſimum, et nocentiſſimum, eſſe damnatum: qui uxori ſuae Cluentiae, quae amita hujus Aviti fuit, cum ipſe poculum dediſſet, ſubito illa in media potione exclamavit, ſe maximo cum dolore mori; nec diutius vixit, quam locuta eſt. nam in ipſo ſermone hoc, et vociferatione mortua eſt. et ad hanc mortem tam repentinam, vocemque morientis, omnia praeterea, quae ſolent eſſe indicia et veſtigia veneni, in illius mortuae corpore fuerunt. eodemque veneno C. Oppianicum, fratrem, necavit.
11 Neque eſt hoc ſatis: tametſi in ipſo fraterno parricidio nullum ſcelus praetermiſſum videtur; tamen, ut ad hoc nefarium facinus accederet, aditum ſibi aliis ſceleribus ante munivit. nam cum eſſet gravida Auria, fratris uxor, et jam appropinquare partus videretur: mulierem veneno interfecit, ut una illa, et quod erat ex fratre conceptum, neca-

retur. poſtea fratrem aggreſſus eſt: qui ſero, jam exhauſto illo poculo mortis, cum et de ſuo, et de uxoris interitu clamaret, teſtamentumque mutare cuperet, in ipſa ſignificatione hujus voluntatis, eſt mortuus. ita mulierem, ne partu ejus ab hereditate fraterna excluderetur, necavit: fratris autem liberos prius vita privavit, quam illi hanc ab natura propriam lucem accipere potuerunt; ut omnes intelligerent, nihil ei clauſum, nihil ſanctum eſſe poſſe: cujus ab auda-

atum. caeteri non videntur in ſingulis hominibus multa parricidia ſuſcipere poſſe: Oppianicus inventus eſt, qui in uno
12 corpore plures necaret. Itaque cum hanc ejus conſuetudinem audaciamque cognoſceret avunculus illius adoleſcentis Oppianici, Cn. Magius; iſque gravi morbo affectus eſſet, et heredem, illum ſororis ſuae filium, faceret: amicis adhibitis, praeſente matre ſua, Dinea, uxorem ſuam interrogavit, eſſetne praegnans. quae cum ſe eſſe reſpondiſſet; ab ea petivit, ut, ſe mortuo, apud Dineam, quae tum ei mulieri ſocrus erat, quoad pareret, habitaret, diligentiamque adhiberet, ut id, quod conceperat, ſervaret, ut ſalvum parere poſſet. itaque ei teſtamento legat grandem pecuniam a filio, ſi qui natus eſſet: ab ſecundo herede nihil legat. quid de Oppianico ſuſpicatus ſit, videtis: quid judicarit, obſcurum non eſt. nam, cum ejus filium faceret heredem, eum tutorem liberis non adſcripſit. quid Oppianicus fecerit, cognoſcite: ut illum Magium intelligatis longe animo proſpexiſſe morientem. quae pecunia mulieri legata erat a filio, ſi qui natus eſſet,

quam in alvo commenc
tinebat, victa avaritiâ
vendidit. nihil posse jan
bitatem addi videtur. a
quae mulier obtestation
mensibus ne domum qu
socrus suae, nosse debu
mense post viri mortem
nupsit. quae nuptiae nor
runt. erant enim non n
nitate, sed sceleris societa
Quid? illa caedes Asinii I
lescentis pecuniosi, quàm
centi re? quàm omninm

Avilio, tanquam aliqua machina admota, capere Asinii adolescentiam, et fortunas ejus patrias expugnare posse. ratio excogitata Larini est: res translata Romam. iniri enim id consilium facilius in solitudine, perfici rem ejusmodi commodius in turba posse arbitrati sunt. Asinius cum Avilio Romam est profectus. hos vestigiis Oppianicus consecutus est. jam ut Romae vixerint, quibus conviviis, quibus flagitiis, quantis, et quàm profusis sumptibus, non modo conscio, sed etiam conviva et adjutore Oppianico, longum est mihi dicere, praesertim ad alia properanti. exitum hujus assimulatae familiaritatis cognoscite. cum esset adolescens apud mulierculam quandam, atque ibi pernoctaret, et ibi diem posterum commoraretur: Avilius, ut erat constitutum, simulat se aegrotare, et testamentum facere velle. Oppianicus obsignatores ad eum, qui neque Asinium, neque Avilium nossent, adducit, et illum, Asinium appellat: ipse, testamento Asinii nomine obsignato, discedit. Avilius illico convalescit. Asinius autem brevi illo tempore, quasi in hortulos iret, in arenari

... ducitaret, au
micos testamentum eju
berti Asinii, et nonnulli
die, quo postremum Asi
Avilium cum eo fuisse, et
esse constabat, in eum in
minem ante pedes Q. M
erat triumvir, constituu
continuo, nullo teste, nu
centis maleficii conscient
omnia, ut a me paulo ante
ponit, Asiniumque ab se, c
nici, interfectum fatetur. e
mo latitans Oppianicus a M
Avilius ...

viciis perductus erat, cum suffragiis populi pervenerat. itaque rem cum Oppianico transigit: pecuniam ab eo accipit: causam et susceptam, et manifestam relinquit. ac tum in Oppianici causa crimen hoc Asinianum cùm testibus multis, tum vero indicio Avilii probabatur: in quo, inter allegatos, Oppianici nomen, primum esse constabat, ejus, quem vos miserum atque innocentem, falso judicio
14 circumventum esse dicitis. Quid? aviam tuam, Oppianice, Dineam, cui tu es heres, pater tuus non manifesto necavit? ad quam cum adduxisset medicum illum suum, jam cognitum, et saepe victorem, (per quem interfecerat plurimos) mulier exclamat, se ab eo nullo modo velle curari, quo curante suos omnes perdidisset. tum repente Anconitanum quendam, L. Clodium, pharmacopolam circumforaneum, qui casu tum Larinum venisset, aggreditur, et cum eo H-S quadringentis, id quod ipsius tabulis tum est demonstratum, transigit. L. Clodius, qui properaret, cui fora multa restarent, simul atque introductus est, rem confecit: prima potione mulierem sustulit: neque post-

aet, poſt mortem
poſſet, teſtamentu
ſcriptum, ſignis
multa praetereo c
or, ne haec ipſa ni
antur. vos tamen
in caeteris quoque
mare debebitis. il
Larini cenſorias co
univerſi judicaveru
mo rationem, nemo
hebat: nemo illum e
tis et affinibus tutor
ſuis ſcripſit: nemo

capite ſuo, potuiſſet. erat huic inimicus Oppianicus: erat; ſed tamen erat vitricus: crudelis, et huic infeſta mater; attamen mater. poſtremo nihil tam remotum ab accuſatione, quam Cluentius, et natura, et voluntate, et inſtituta ratione vitae. ſed cum eſſet haec illi propoſita conditio, ut aut juſte pieque accuſaret, aut acerbe, indigneque moreretur: accuſare, quoquo modo poſſet, quam illo modo emori, maluit. atque, ut haec ita eſſe perſpicere poſſitis, exponam vobis Oppianici facinus manifeſto compertum, atque deprehenſum: ex quo ſimul utrumque, et huic accuſare, et illum condem-
15 nari neceſſe fuiſſe, intelligetis. Martiales quidam Larini appellabantur, miniſtri publici Martis, atque ei deo veteribus inſtitutis, religionibuſque Larinatium conſecrati: quorum cum ſatis magnus numerus eſſet, cumque item, ut in Sicilia permulti Venerei ſunt, ſic illi Larini in Martis familia numerarentur; repente Oppianicus eos omnes, liberos eſſe, civeſque Romanos coepit defendere. graviter id decuriones Larinatium, cunctique municipes tulerunt. itaque ab

Avito petiverunt, ut eam caufam fuf-ciperet, publiceque defenderet. Avitus cùm fe ab omni ejufmodi negotio removiffet, tamen pro loco, pro antiquitate generis fui, pro eo, quòd fe non fuis folum commodis, fed etiam fuorum municipum, caeterorumque neceffariorum natum effe arbitrabatur, tantae voluntati univerforum Larinatium deeffe noluit. fufcepta caufa, Romamque delata, magnae quotidie contentiones inter Avitum

intelligebat, Avito mortuo, bona ejus omnia ad matrem eſſe ventura: quae ab ſeſe poſtea, aucta pecunia, majore praemio; orbata filio, minore periculo, necaretur. itaque his rebus incenſus, qua ratione Avitum veneno tollere conatus ſit, cog-
16 noſcite. C. et L. Fabricii, fratres gemini, fuerunt ex municipio Aletrinate, homines inter ſe cùm forma, tum moribus ſimiles: municipum autem ſuorum diſſimillimi; in quibus quantus ſplendor ſit, quam prope aequabilis, quam fere omnium conſtans, et moderata vitae ratio, nemo veſtrûm, ut mea fert opinio, ignorat. his Fabriciis ſemper uſus eſt Oppianicus familiariſſime. jam hoc fere ſcitis omnes, quantam vim habeat ad conjungendas amicitias, ſtudiorum ac naturae ſimilitudo. cum illi ita viverent, ut nullum quaeſtum turpem eſſe arbitrarentur: cum omnis ab his fraus, omnes inſidiae, circumſcriptioneſque adoleſcentium naſcerentur, cumque eſſent vitiis atque improbitate omnibus noti: ſtudio, ut dixi, ad eorum ſe familiaritatem multis jam ante annis Oppianicus applicarat. itaque tum ſic ſtatuit, per C. Fabricium

... ad venenu
pretio sollicitare
callidus, sed, ut i
atque integer, se
est aspernatus: re
Cleophantus aute
tus. Avitus auten
senatore, familiari
cavit: qui qua fide
dignitate fuerit, me
ei placuit, ut Dioge
Cleophanto, quo fac
deretur res ejus indi
noſceretur. ne mul
tur: vene...

quis apertior in judicium adductus est? quod ingenium, quae facultas dicendi, quae a quoquam excogitata defensio, huic uni crimini potuit obsistere? simul et illud quis est, qui dubitet, quin hac re comperta, manifestoque deprehensa, aut obeunda mors Cluentio, aut suscipienda accusatio fuerit? satis esse arbitror demonstratum, Judices, iis criminibus accusatum esse Oppianicum, ut honeste absolvi nullo modo potuerit. cognoscite nunc ita reum citatum esse illum, ut re semel atque iterum praejudicata, condemnatus in judicium venerit. nam Cluentius, Judices, primum nomen ejus detulit, cujus in manibus venenum deprehenderat. is erat libertus Fabriciorum, Scamander. integrum consilium: judicii corrupti nulla suspicio: simplex in judicium causa, certa res, verum crimen allatum est. hîc tum Fabricius, is, de quo ante dixi, qui, liberto damnato, sibi illud impendere periculum videret; quod mihi cùm Aletrinatibus vicinitatem, et cum plerisque eorum magnum usum esse sciebat, frequentes eos ad me domum adduxit. qui quanquam de homine, sicut

petebant: in qu
riculum contin
illis talibus viri
rem possem ull
crimen, tantum,
arbitrarer, sicut
mihi tum illam c
arbitrabantur, po
nia, quae vellent,
agi coepta est: cit
us: accusabat P.C
mis ingeniosus, et
tus: accusabat au
mandrum verbis t

ad respondendum surrexi, qua cura? dii immortales! qua sollicitudine animi? quo timore? semper equidem magno cum metu incipio dicere. quotiescunque dico, toties mihi videor in judicium venire, non ingenii solum, sed etiam virtutis, atque officii: ne aut id profiteri videar, quod non possim implere, quod est impudentiae: aut id non efficere, quod possim, quod est aut perfidiae, aut negligentiae. tum vero ita sum perturbatus, ut omnia timerem: si nihil dixissem, ne infantissimus; si multa in ejusmodi causa dixissem, ne impudentissimus existima-
19 rer. Collegi me aliquando, et ita constitui, fortiter esse agendum: illi aetati, qua tum eram, solere laudi dari, etiam si in minus firmis causis hominum periculis non defuissem. itaque feci: sic pugnavi, sic omni ratione contendi, sic ad omnia confugi, quantum ego assequi potui, remedia ac perfugia causarum, ut hoc, quod timide dicam, consecutus sim, ne quis illi causae patronum defuisse arbitraretur. sed, ut quidquid ego apprehenderam, statim accusator extorquebat è manibus. si quaesieram, an inimi-

citiae Scamandro cum Avito; fatebatur, nullas fuiſſe: ſed Oppianicum, cujus ille miniſter fuiſſet, huic inimiciſſimum fuiſſe, atque eſſe dicebat. ſin autem illud egeram, nullum ad Scamandrum morte Aviti venturum emolumentum fuiſſe; concedebat: ſed ad uxorem Oppianici, hominis in uxoribus necandis exercitati, omnia bona Aviti ventura eſſe dicebat. cùm illa defenſione uſus eſſem, quae in libertinorum cauſis honeſtiſſima ſemper exiſtimata eſt, Scamandrum patrono eſ-

Varus, homo ſumma religione, et ſumma auctoritate praeditus, de inſidiis, quae fierent Avito, et de ſollicitatione Diogenis, recenti re, ſecum Cleophantum locutum eſſe dicebat. atque in illo judicio cum Scamandrum nos defendere videremur, verbo ille reus erat, re quidem vera, et periculo, et tota accuſatione Oppianicus. neque id obſcure ferebat, nec diſſimulare ullo modo poterat: aderat frequens, advocabat, omni ſtudio gratiaque pugnabat: poſtremo, id quod maximo malo illi cauſae fuit, hoc ipſo in loco, quaſi reus ipſe eſſet, ſedebat. oculi omnium judicum non in Scamandrum, ſed in Oppianicum conjiciebantur: timor ejus, perturbatio, ſuſpenſus incertuſque vultus, crebra coloris mutatio, quae erant antea ſuſpicioſa, haec aperta ac manifeſta faciebant. Cum in conſilium iri oporteret, quaeſivit ab reo C. Junius, quaeſitor ex lege illa Cornelia, quae tum erat, clam, an palam, de ſe ſententiam ferri vellet. de Oppianici ſententia reſponſum eſt, quod is Aviti familiarem Junium eſſe dicebat, clam velle ferri. itum eſt in conſilium. omnibus ſententii-

[redacted]

is, praeter unam, quam ſuam Stalenus eſſe dicebat, Scamander prima actione condemnatus eſt. quis tum erat omnium, qui, Scamandro condemnato, non judicium de Oppianico factum eſſe arbitraretur? quid eſt illa damnatione judicatum, niſi venenum id, quod Avito daretur, eſſe quaeſitum? quae porro tenuiſſima ſuſpicio collata in Scamandrum eſt, aut conferri potuit, ut is ſua ſponte necare voluiſſe Avitum putaretur? atque,

[redacted]

adduxit, sed ipse iis neque defensoribus uti postea, neque laudatoribus potuit. rem enim integram hominis non alieni, quamvis suspiciosam, defendere, humanitatis esse putabamus: judicatam labefactare conari, impudentiae. itaque tum ille, inopia et necessitate coactus, in causa ejusmodi ad Caepasios fratres confugit, homines industrios, atque eo animo, ut, quaecunque dicendi potestas esset data, in honore, atque in beneficio ponerent.

21 Jam hoc quoque prope iniquissime comparatum est, quod in morbis corporis, ut quisque est difficillimus, ita medicus nobilissimus atque optimus quaeritur: in periculis capitis, ut quaeque causa difficillima est, ita deterrimus obscurissimusque patronus adhibetur: nisi forte haec causa est, quod medici nihil, praeter artificium, oratores etiam auctoritatem praestare debent. citatur reus: agitur causa: paucis verbis accusat, ut de re judicata, Cannutius. incipit longo et alte petito prooemio respondere major Caepasius. primo attente auditur ejus oratio. erigebat animum, jam demissum et oppressum, Oppianicus. gaudebat ipse Fabri-

ia. hoc quanquam n
men interdum non d
varicari accuſationi
cum callidiſſime ſe dic
illa verba graviſſima
deprompſiſſet : ‘ reſp
‘ minum fortunas : r
‘ rioſque caſus : reſpi
‘ nectutem.’ cum ho
nandae orationis cauſ
ſpexit ipſe : at C. Fa
demiſſo capite, diſce
ridere: ſtomachari atq
tronus, cauſam ſibi er
illo loco ‘ reſpicite

quod jam de Oppianici caufa plura dicamus? apud eofdem judices reus eft factus, cum is duobus praejudiciis jam damnatus effet: ab iifdem autem judicibus, qui Fabriciorum damnatione de Oppianico judicarant, locus ei primus eft conftitutus: accufatus eft criminibus graviffimis, et iis, quae a me breviter dicta funt, et praeterea multis, quae ego omnia nunc omitto: accufatus eft apud eos, qui et Scamandrum, miniftrum Oppianici, et Fabricium, confcium maleficii condemnaránt. utrum, per deos immortales! magis eft mirandum, quòd is condemnatus eft, an quòd omnino refpondere aufus eft? quid enim illi judices facere potuerunt? qui fi innocentes Fabricios condemnaffent, tamen in Oppianico fibi conftare, et fuperioribus confentire judiciis debuerunt. an vero illa fua per fe ipfi judicia refcinderent, cum caeteri foleant, in judicando, ne ab aliorum judiciis difcrepent, providere? et illi, qui Fabricii libertum, quia minifter in maleficio fuerat; patronum, quia confcius, condemnaffent; ipfum principem atque architectum fceleris abfolverent? et qui caete-

ros, nullo praejudicio facto, tamen ex ipſa cauſa condemnaſſent; hunc, quem bis condemnatum jam acceperant, liberarent? tum vero illa judicia ſenatoria, non falsâ invidiâ, ſed vera atque inſigni turpitudine notata, atque operta dedecore et infamia, defenſioni locum nullum reliquiſſent. quid enim tandem illi judices reſponderent, ſi quis ab iis quaereret, Condemnaſtis Scamandrum, quo crimine? nempe quod Avitum per ſervum medici, veneno necare voluiſſet. quid Avi-

qui duo praejudicia fecissent, necesse fuisse: simul illud videatis necesse est, nullam accusatori causam esse potuisse, cur
23 judicium vellet corrumpere. Quaero enim abs te, T. Atti, relictis jam caeteris argumentis omnibus, num Fabricios quoque innocentes condemnatos existimes? num etiam illa judicia pecuniâ corrupta esse dicas; quibus judiciis alter a Staleno solo absolutus est, alter etiam ipse se condemnavit. age, si nocentes: cujus maleficii? numquid praeter venenum quaesitum, quo Avitus necaretur, objectum est? numquid aliud in illis judiciis versatum est, praeter hasce insidias Avito ab Oppianico per Fabricios factas? nihil, nihil, inquam, aliud, Judices, reperietis. extat memoria: sunt tabulae publicae: redargue me, si mentior: testium dicta recita: doce, in illorum judiciis quid, praeter hoc venenum Oppianici, non modo in criminis, sed in maledicti loco sit objectum. multa dici possunt, quare ita necesse fuerit judicari; sed ego occurram expectationi vestrae, Judices. nam, etsi a vobis sic audior, ut nunquam benignius, neque attentius quemquam

auditum putem: tamen vocat me aliò jamdudum tacita vestra expectatio, quae mihi obloqui videtur. quid ergo? negasne, illud judicium esse corruptum? non nego: sed ab hoc corruptum non esse confirmo. a quo igitur est corruptum? opinor, primum, si incertum fuisset, quisnam exitus illius judicii futurus esset, verisimilius tamen esset, eum potius corrupisse, qui metuisset, ne ipse condemnaretur, quam illum, qui veritus esset, ne alter absolveretur: deinde, cum esset ne-

ab Oppianico esse corruptum; tamen de
24 illo ipso separatim cognoscite. Atque ego illa non argumentabor, quae sunt gravia vehementer: eum corrupisse, qui in periculo fuerit: eum, qui metuerit: eum, qui spem salutis in alia ratione non habuerit: eum, qui semper singulari fuerit audacia. multa sunt ejusmodi. verum cum habeam rem non dubiam, sed apertam atque manifestam, enumeratio singulorum argumentorum non est necessaria. dico, C. Aelio Staleno judici pecuniam grandem Statium Albium ad corrumpendum judicium dedisse. num quis negat? te appello, Oppianice; te, T. Atti: quorum alter eloquentia damnationem illam, alter tacita pietate deplorat. audete negare, ab Oppianico Staleno judici pecuniam datam: negate, negate, inquam, in eo loco. quid reticetis? at negare non potestis, quod repetistis, quod confessi estis, quod abstulistis. quo tandem igitur ore mentionem corrupti judicii facitis, cum ab ista parte judici pecuniam ante judicium datam, post judicium ereptam esse fateamini? quonam igitur haec modo gesta sunt? repetam paulo

lo altius, Judices, et omnia, quae in diuturna obſcuritate latuerunt, ſic aperiam, ut ea cernere oculis videamini. vos quaeſo, ut adhuc me attente audiſtis, item, quae reliqua ſunt, audiatis: profecto nihil a me dicetur, quod non dignum hoc conventu et ſilentio, dignum veſtris ſtudiis atque auribus eſſe videatur. nam, ut primum Oppianicus, ex eo, quod Scamander reus erat factus, quid ſibi impenderet, coepit ſuſpicari, ſtatim ſe ad hominis egentis, audacis, in judiciis cor-

labat)auxilium capiti et fortunis ſuis petere coepit. Jam hoc non ignoratis, Judices, ut etiam beſtiae, fame dominante, plerumque ad eum locum, ubi paſtae aliquando ſint, revertantur. Stalenus ille biennio ante, cum cauſam bonorum Safinii Atellae recepiſſet, ſexcentis millibus nummûm ſe judicium corrupturum eſſe dixerat: quae cum accepiſſet a pupillo, ſuppreſſit; judicioque facto, nec Safinio, nec bonorum emptoribus reddidit. quam cum pecuniam profudiſſet, et ſibi nihil non modo ad cupiditates ſuas, ſed ne ad neceſſitatem quidem reliquiſſet, ſtatuit ad eaſdem ſibi praedas ac ſuppreſſiones judiciales revertendum. itaque cum Oppianicum jam perditum, et duobus jugulatum praejudiciis videret, promiſſis eum ſuis excitavit abjectum, et ſimul ſaluti deſperare vetuit. Oppianicus orare hominem coepit, ut ſibi rationem oſtenderet judicii corrumpendi. ille autem (quemadmodum ex ipſo Oppianico poſtea eſt auditum) negavit, quemquam eſſe in civitate, praeter ſe, qui id efficere poſſit. ſed primo gravari coepit, quod aedilitatem ſe petere cum hominibus nobiliſ-

junt. q
que ad eum delata
mus ſtatim coepit i
cogitatione verſari,
nibus utilius, quam
demnari : illo abſolu
aut judicibus diſperti
reddendam : damnat
neminem. itaque re
larem. atque haec, J
dicuntur a nobis, facili
animis veſtris longo i
ri C. Staleni vitam, et
tis. nam perinde ut o
que moribus

ter periculum et infamiam, quid quaeretur? nihil excogitem, quamobrem Oppianico damnari neceſſe ſit? qui tandem? nihil enim eſt, quod fieri non poſſit. ſi quis eum forte caſus ex periculo eripuerit, nonne reddendum eſt? praecipitantem igitur impellamus, inquit, et perditum proſternamus. capit hoc conſilium, ut pecuniam quibuſdam judicibus leviſſimis polliceatur: deinde eam poſtea ſupprimat: ut, quoniam graves homines ſua ſponte ſevere judicaturos putabat, hos, qui leviores erant, deſtitutione iratos Oppianico redderet. itaque, ut erat ſemper praepoſterus atque perverſus, initium facit a Bulbo: et eum, quod jamdiu nihil quaeſierat, triſtem, atque oſcitantem leviter impellit. quid tu, inquit? ecquid me adjuvas, Bulbe, ne gratis reipublicae ſerviamus? ille vero, ſimul atque hoc audivit, ‘ ne gratis,’ Quo voles, inquit, ſequar: ſed quid affers? tum ei quadraginta millia, ſi eſſet abſolutus Oppianicus, pollicetur: et eum, ut caeteros appellet, quibuſcum loqui conſueſſet, rogat: atque etiam ipſe conditor totius negotii, Guttam aſpergit huic Bulbo. ita-

que minime amarus is visus est, qui aliquid ex ejus sermone speculae degustarat. unus et alter dies intercesserat, cum res parum certa videbatur: sequester, et confirmator pecuniae desiderabatur. tum appellat hilari vultu hominem Bulbus, ut blandissime potest: Quid tu, inquit, Paete? (hoc enim sibi Stalenus cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat, ne, si se Ligurem fecisset, nationis magis suae, quam generis uti cognomine videretur) qua de re mecum locutus es, quaerunt a me, ubi sit pecunia. hic ille planus improbissimus, quaestu judiciario pastus, qui illi pecuniae, quam condide-

pecuniae quandam mentionem inter judices esse versatam. res neque tam fuerat occulta, quam erat occultanda: neque tam erat aperta quam reipublicae causa aperienda. in ea obscuritate, ac dubitatione omnium, Cannutio, perito homini, qui quodam odore suspicionis Stalenum corruptum esse sensisset, neque dum rem perfectam arbitraretur, placuit repente pronuntiare judices. dixerunt, se id velle. hic tum Oppianicus non magnopere pertimuit. rem a Staleno perfectam esse arbitrabatur. in consilium erant ituri judices triginta, et duo. sententiis decem et sex absolutio confici poterat. H-S ɪↄcxʟ. in singulos judices distributa, eum numerum sententiarum conficere debebant, ut ad cumulum, spe majorum praemiorum, ipsius Staleni sententia septima decima accederet. atque etiam casu tum, quòd illud repente erat factum, Stalenus ipse non aderat. causam nescio quam apud judicem defendebat. facile hoc Avitus patiebatur: facile Cannutius: at non Oppianicus, neque patronus ejus L. Quintius: qui cum esset eo tempore tribunus plebis, convicium CA

Junio, judici quaestionis, maximum *fecit*, ‘ Ut ne sine Staleno in consilium *iretur*:’ cumque id ei per viatores consultò negligentius agi videretur, ipse è publico judicio ad privatum Staleni judicium profectus est, et illud pro potestate dimitti jussit: Stalenum ipse ad subsellia adduxit. consurgitur in consilium, cum sententias Oppianicus, quae tum erat potestas, palam ferri velle dixisset, ut Stalenus scire posset, quid cuique deberetur.

minibus ſcrupulus, et quaedam dubitatio, quidnam eſſet actum. deinde homines ſapientes, ex vetere illa diſciplina judiciorum, qui neque abſolvere hominem nocentiſſimum poſſent, neque eum, de quo eſſet orta ſuſpicio, pecuniâ oppugnatum, re illa incognita, primo condemnare vellent; non liquere dixerunt. nonnulli autem ſeveri homines hoc ſtatuerunt, quo quiſque animo quid faceret, ſpectari oportere: et, ſi alii pecuniâ acceptâ verum judicabant, tamen nihilo minus ſe ſuperioribus ſuis judiciis conſtare putabant oportere. itaque damnarunt. quinque omnino fuerunt, qui illum veſtrum innocentem Oppianicum ſive imprudentia, ſive miſericordia, ſive aliqua ſuſpicione, ſive ambitione adducti, abſolverent. condemnato Oppianico, ſtatim L. Quintius, homo maxime popularis, qui omnes rumorum et concionum ventos colligere conſueſſet, oblatam ſibi facultatem putavit, ut ex invidia ſenatoria poſſet creſcere, quod ejus ordinis judicia minus jam probari populo arbitrabatur. habetur una atque altera concio, vehemens et gravis: accepiſſe pecuniam

judices, ut innocentem reum condemnarent, tribunus plebis clamitabat: agi fortunas omnium dicebat: nulla esse judicia: qui pecuniosum inimicum haberet, incolumem esse neminem posse. homines totius ignari negotii, qui Oppianicum nunquam vidissent; virum optimum, et hominem pudentissimum, pecunia oppressum arbitrarentur; incensi suspicione, rem in medium vocare coeperunt, et causam illam totam deposcere. atque illo ipso tempore in aedes T. Annii, hominis honestissimi, necessarii, et amici mei, noctu Stalenus, arcessitus ab Oppianico, venit. jam caetera nota sunt

neque enim docebantur. versatam esse in judicio mentionem pecuniae sentiebant: innocentem reum condemnatum esse audiebant: Staleni sententia condemnatum videbant: non gratis id ab eo factum esse, quod hominem norant, judicabant. similis in Bulbo, in Gutta, in aliis nonnullis suspicio consistebat. itaque confiteor (licet enim jam impune, hoc praesertim in loco, confiteri) quod Oppianici non modo vita, sed etiam nomen ante illud tempus populo ignotum fuisset: indignissimum porro videretur, circumventum esse innocentem pecunia: hanc deinde suspicionem augeret Staleni improbitas, et nonnullorum ejus similium judicum turpitudo: causam autem ageret L. Quintius, homo cùm summa potestate praeditus, tum ad inflammandos animos multitudinis accommodatus: summam illi judicio invidiam, infamiamque esse conflatam. atque in hanc flammam recentem, C. Junium, qui illi quaestioni praefuerat, injectum esse memini, et illum hominem aedilitium, jam praetorem opinionibus hominum, constitutum, non disceptatione dicendi,

... poteſt : tempo
invidia receſſit, ut, qu
li fuit, nihil obſit : q
fuit, proſit. itaque nu
audiar, ſentio, non mo
judicium atque poteſta
illis, quorum tantum e
tum ſi dicerem, non au
alia res eſſet, immo eade
liud. id adeo ſic cognoſc
auderet dicere, nocenten
eſſe Oppianicum? quis n
gare? quis tum poſſet arg
anico judicium tentatum
quis id hoc tem...

ceptatione rejecit; quid est praeterea, quod in causa relinquatur? versatam esse in judicio pecuniam, constat: ea quaeritur unde profecta sit; ab accusatore, an ab reo. accusator dicit haec: Primum, gravissimis criminibus accusabam, ut nihil opus esset pecunia: deinde, condemnatum adducebam, ut ne eripi quidem pecuniâ posset: postremo, etiam si absolutus esset, mearum tamen omnium fortunarum status incolumis maneret. quid contrà reus? Primum, ipsam multitudinem, et atrocitatem criminum pertimescebam: deinde, Fabriciis, propter conscientiam mei sceleris, condemnatis, me esse condemnatum, sentiebam: postremo, in eum casum veneram, ut omnis mearum fortunarum status unius judicii periculo contineretur. age, quoniam corrumpendi judicii causas ille multas et graves habuit, hic nullam: profectio ipsius pecuniae requiratur. confecit tabulas diligentissime Cluentius. haec autem res habet hoc certe, ut nihil possit neque additum, neque detractum de re familiari latere. anni sunt octo, cum ista causa in ista meditatione versatur: cum omnia,

...dis oaoranda est, an
vobis ducibus, venire
tur uno in loco H-S
apud hominem audacissi
apud judicem. quid vu
enim Stalenus non fuit
sed a Cluentio ad judici
dum constitutus. cur eu
filium iretur, Cluentius, e
esse patiebantur? cur cu
mittebant, Stalenum judi
niam dederant, non requi
nicus quaerebat? Quintius
Staleno ne in consilium ir
potestat...

pendi judicii causa: patimini, veritate patefacta, atque omni errore sublato, eò transire illius turpitudinis infamiam, ubi caetera maleficia consistant: ab eo invidiam discedere aliquando, ad quem nun-
31 quam accessisse culpam videtis. At enim pecuniam Staleno dedit Oppianicus, non ad corrumpendum judicium, sed ad conciliationem gratiae. téne hoc, Atti, dicere, tali prudentia, etiam usu atque exercitatione praeditum? sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit, ipsi veniat in mentem: proxime accedere illum, qui alterius bene inventis obtemperet. in stultitia contrà est. minus enim stultus est is, cui nihil in mentem venit, quam ille, qui, quod stulte alteri venit in mentem, comprobat. istam conciliationem gratiae Stalenus tum recenti re, cum faucibus premeretur, excogitavit, sive ut homines tum loquebantur, a P. Cethego admonitus, istam dedit conciliationis et gratiae fabulam. nam fuisse hunc hominum sermonem recordari potestis. Cethegum, quod hominem odisset, et quod ejus improbitatem versari in republica nollet, et quod videret, eum, qui se

...overe
modi causa, ut
cepisse negare n
rat periculosius,
quam rem accep
consilium Cethegi
rum alia causa tum
Atti, tua est. ille,
quodcunque dicer
quam si, quod erat
vero illud idem, qu
ejectum est, nunc re
enim poterat tum in
Oppianico Cluentius
bebat simultates...

dice ſequeſtre? et omnino quamobrem tota iſta res per Stalenum potius, hominem ab utroque alieniſſimum, ſordidiſſimum, turpiſſimum, quam per bonum aliquem virum ageretur, et amicum neceſſariumque communem? ſed quid ego haec pluribus, quaſi de re obſcura, diſputo, cum ipſa pecunia, quae Staleno data eſt, numero ac ſummâ ſuâ non modo, quanta fuerit, ſed etiam ad quam rem data fuerit oſtendat? ſexdecim dico judices, ut Oppianicus abſoveretur, corrumpendos fuiſſe: ad Stalenum ſexcenta et quadraginta millia nummûm eſſe delata. ſi, ut tu dicis, gratiae conciliandae causâ, quadraginta iſtorum acceſſio millium quid valet? ſi, ut nos dicimus, ut IↃCXL millia nummûm ſexdecim judicibus darentur; non Archimedes melius potuit deſcribere. at enim judicia facta permulta ſunt, a Cluentio judicium eſſe corruptum. immo vero ante hoc tempus omnino iſta ipſa res ſuo nomine in judicium nunquam eſt vocata. ita multum agitata, ita diu jactata iſta res eſt, ut hodierno die primum cauſa illa defenſa ſit, hodierno die primum veritas vocem con

tra invidiam, his judicibus freta, miserit. veruntamen multa ista judicia quae sunt? ego enim me ad omnia confirmavi, et sic paravi, ut docerem, quae facta postea judicia de illo dicerentur, partim ruinae similiora aut tempestati, quam judicio et disceptationi fuisse: partim nihil contra Avitum valere: partim etiam pro hoc esse: partim esse ejusmodi, ut neque appellata unquam judicia sint, neque existimata.

judicium fuit? publico fuisse. dicat, qui vult hodie de illo populo concitato, cui tum mos gestus est, qua de re Junius causam dixerit. quemcunque rogaris, hoc respondebit, quod pecuniam acceperit, quod innocentem circumvenerit. est haec opinio. at, si ita esset: hac lege accusatum esse oportuit, qua accusatur Avitus. at ipse ea lege quaerebat. paucos dies expectasset Quintius. at neque privatus accusare, nec, sedata jam invidia, volebat. videtis igitur non in causa, sed in tempore ac potestate spem omnem accusatoris fuisse. multam petivit. qua lege? quòd in legem non jurasset: quae res nemini unquam fraudi fuit: et quòd C. Verres, praetor urbanus, homo sanctus et diligens, subsortitionem ejus in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur. his de causis C. Junius condemnatus est, Judices, levissimis et infirmissimis: quas omnino in judicium afferi non oportuit. itaque oppressus est non usâ, sed tempore. Hoc vos Cluentio dicium putatis obesse oportere? quam causam? si ex lege subsortitus non erat nius, aut si in legem aliquando non ju-

...ua idem judicium i
go idcirco, inquit, ir
Junio fuit, quod illu
tum per eum putabatı
tempore causa mutata
alia ratio illius judicii,
negotii nunc est, ac tı
nor, ex iis rebus, qua
ullam potuisse mutari.
sae, quod nunc nostra
tanto silentio, tunc Jur
potestas erepta sit? qui
hil erat, praeter invidi
picionem, conciones a

dicendi ab reo, ſed ne ſurgendi quidem poteſtas erat. nuper apud C. Orchinium, collegam meum, locus ab judicibus Fauſto Syllae de pecuniis reſiduis non eſt conſtitutus: non quò illi aut exlegem eſſe Syllam, aut cauſam pecuniae publicae contemptam atque abjectam putarent; ſed quod, accuſante tribuno plebis, conditione aequa diſceptari poſſe non putaverunt. quid? conferam Syllamne cum Junio? an hunc tribunum plebis cum Quintio? an vero tempus cum tempore? Sylla maximis opibus, cognatis, affinibus, neceſſariis, clientibus plurimis: haec autem apud Junium parva, et infirma, et ipſius labore quaeſita atque collecta. hic tribunus plebis, modeſtus, pudens, non modo non ſeditioſus, ſed etiam ſeditioſis adverſarius: ille autem acerbus, criminoſus, popularis homo ac turbulentus. tempus hoc tranquillum ac pacatum: illud omnibus invidiae tempeſtatibus concitatum. quae cum ita eſſent, in Fauſto tamen illi judices ſtatuerunt, iniqua conditione reum cauſam dicere, cùm adverſario ejus ad jus accuſationis ſumma vis poteſtatis accede-

vis tribunitia, conflata prae
dia, et concionibus seditiosi
optimis hercle temporibus, ti
mines se non jactatione po
dignitate atque innocentia tu
men nec P. Popillius, nec Q.
clarissimi atque amplissimi viri
bunitiam sustinere potuerunt: i
temporibus, his moribus, his n
bus, sine vestra sapientia, ac ju
remediis, salvi esse possimus. r
gitur illud judicium, judicii sim
ces, non fuit: in quo non modu
bitus, non mos consuetu-
non

gem non jurasset, sive quod ex lege subsortitus judex non esset, multa petita esse dicitur. Cluentii autem ratio cum illis legibus, quibus ab Junio multa petita est, nulla potest ex parte esse conjuncta. at etiam Bulbus est condemnatus. adde, majestatis: ut intelligas, hoc judicium cum illo non esse conjunctum. at est hoc illi crimen objectum. fateor: sed etiam legionem esse ab eo sollicitatam in Illyrico, C. Cosconii literis et multorum testimoniis planum factum est: quod crimen erat proprium illius quaestionis, et quae res lege majestatis tenebatur. at hoc obfuit ei maxime. jam ista divinatio est: qua si uti licet, vide, ne mea conjectura multo sit verior. ego enim sic arbitror, Bulbum, quod homo nequam, turpis, improbus, multis flagitiis contaminatus, in judicium sit adductus, idcirco facilius esse damnatum. tu mihi ex tota causa Bulbi, quod tibi commodum est, eligis, ut id esse secutos judices dicas.

36 Quapropter hoc Bulbi judicium non plus obesse huic causae debet, quam illa, quae commemorata sunt ab accusatore, duo judicia, P. Popillii, et T. Guttae: qui

... accepisse : se
probarint, quod in eod
ipsi offendissent, alios
se ad praemia legis veni
propter neminem dubita
illa damnatio ambitûs ni
causa Cluentii, vestroq
juncta esse possit. quid,
est condemnatus? non di
Judices, id quod nescio a
illum majestatis esse damn
cito testimonia hominun
rum, quae in Stalenum su
qui M. Aemilio, clarissim
et praefe...

ſuppreſſit. omitto et haec, et alia permulta, quae illo judicio in Stalenum dicta ſunt: hoc dico, eandem tum fuiſſe P. et L. Cominiis, equitibus Romanis, honeſtiſſimis hominibus et diſertis, controverſiam cum Staleno, quem accuſabant, quae nunc mihi eſt cum Attio. Cominii dicebant idem, quod ego dico: Stalenum ab Oppianico pecuniam accepiſſe, ut judicium corrumperet: Stalenus conciliandae gratiae causâ ſe accepiſſe dicebat. irridebatur haec illius reconciliatio, et perſona viri boni ſuſcepta, ſicut in ſtatuis inauratis, quas poſuit ad Juturnae: quibus ſubſcripſit, ‘reges ab ſe in gratiam eſſe reductos.’ exagitabantur omnes ejus fraudes atque fallaciae: tota vita in ejuſmodi ratione verſata aperiebatur: egeſtas domeſtica, quaeſtus forenſis in medium proferebatur: nummarius interpres pacis et concordiae non probabatur. itaque tum Stalenus, cum idem defenderet, quod Attius, condemnatus eſt. Cominii cum hoc agerent, quod nos in tota cauſa egimus, probaverunt. quamobrem ſi Staleni damnatione, Oppianicum judicium corrumpere voluiſſe, Oppianicum judici ad

... poſt judici
lata eſt: poteſt e
damnatio Staleni, n
tra Cluentium, ſed
ſam defenſionemque
go adhuc Junii judic
modi, ut incurſione
vim multitudinis, i
um, quam judicium ap
quod ſi quis illud judi
men hoc confiteatur
modo illam multam, q
ſit, cum Cluentii cauſa
illud igitur Junianum pe
Bulbi, et P...

dies ex subsortitione sedisset? dixit, et bis quidem dixit. in summam enim L. Quintius invidiam concionibus eum quotidianis, seditiosis et turbulentis adduxerat. uno judicio multa est ab eo petita, sicut ab Junio, quod non suae decuriae munere, neque ex lege sedisset. paulo sedatiore tempore est accusatus, quam Junius, sed eadem fere lege, et crimine. quia nulla in judicio seditio, neque vis, neque turba versata est, prima actione facillime est absolutus. non numero hanc absolutionem. nihilominus enim potest, ut illam multam non commiserit, accepisse tamen ob rem judicandam, pecuniam, quam captam nusquam Stalenus eadem lege dixit. proprium crimen illud quaestionis ejus non fuit. Fidiculanus quid fecisse dicebatur? accepisse a Cluentio H-S cccc. cujus erat ordinis? senatorii. qua lege in eo genere à senatore ratio repeti solet, de pecuniis repetundis, ea lege accusatus, honestissime est absolutus. acta est enim causa more majorum, sine vi, sine metu, sine periculo: dicta, et exposita, et demonstrata sunt omnia: adducti judices sunt, non modo

rumusculos aucupati,
verunt, jam suam cle
magnopere nolebant.
quaereret, sedissentne j
bricium; sedisse se dice
garentur, num quo crim
satus, praeterquam ver
quaesitum Avito diceret
deinde essent rogati, qu
condemnasse se dicerent.
solvit. eodem modo qua
Scamandro, certe idem
tametsi ille una sententia
sed illam unam nemo

enim dubito, quin ii tales viri, suspicione aliquâ perculsi repentinâ, de statu suo declinarint. quare eorum, qui absolverunt, misericordiam non reprehendo: eorum, qui in judicando superiora judicia secuti sunt, sua sponte, non Staleni fraude, constantiam comprobo: eorum vero, qui sibi non liquere dixerunt, sapientiam laudo: qui absolvere eum, quem nocentissimum cognorant, et quem ipsi bis jam antea condemnarant, nullo modo poterant; condemnare, cùm tanta consilii infamia, et tam atrocis rei suspicio esset injecta; paulo posterius patefacta re, maluerunt. ac ne ex facto solum sapientes illos judicetis, sed etiam ex hominibus ipsis, quod ii fecerint, rectissime ac sapientissime factum probetis: quis P. Octavio Bulbo ingenio prudentior, jure peritior, fide, religione, officio diligentior, aut sanctior commemorari potest? non absolvit. quis Q. Considio constantior? quis judiciorum, atque ejus dignitatis, quae in judiciis publicis versari debet, peritior? quis virtute, consilio, auctoritate praestantior? ne is quidem absolvit. *longum* est de singulorum virtute ita di-

... qui omnes
tum florente rep
dem numero L. (
et integritate, et p
lius ſententia eſt
atque ex omnibus
nio, et diligentia,
quos antea comm
in eadem ſententia
Oppianici ſingulare
abſolvit, ambitioſus
qui condemnavit, c
Haec tum agitante
concione, neque in i
ſunt ...

lanum accuſare voluiſſet: reſpondendi Fidiculano poteſtas facta non eſſet. ac primo quidem, omnibus illis judicibus, qui Oppianicum condemnarant, minabatur. jam inſolentiam noratis hominis: noratis animos ejus, ac ſpiritus tribunitios. quod erat odium? dii immortales! quae ſuperbia? quanta ignoratio ſui? quàm gravis atque intolerabilis arrogantia? qui illud etiam ipſum acerbe tulerit (ex quo illa nata ſunt omnia) non ſibi, ac defenſioni ſuae condonatum eſſe Oppianicum: proinde quaſi non ſatis ſigni eſſe debuerit, ab omnibus eum fuiſſe deſertum, qui ſe ad patronum illum contuliſſet. erat enim Romae ſumma copia patronorum, hominum eloquentiſſimorum, atque ampliſſimorum, quorum certe aliquis defendiſſet equitem Romanum, in municipio ſuo nobilem, ſi honeſte putaſſet ejuſmodi cauſam poſſe defendi. Nam Quintius quidem, quam cauſam unquam antea dixerat, cum annos ad quinquaginta natus eſſet? quis eum unquam non modo in patroni, ſed in laudatoris, aut advocati loco viderat? *qui* quòd Roſtra jamdiu vacua, locumque

que idem quanto in odi
ipsis fuit, per quos in a
scenderat? neque injuri
non solum mores ejus
sed etiam vultum atque
illam usque ad talos dem
recordemini. is, quasi n
do ferendum, se ex judic
tum, rem ab subselliis in
et jam querimur saepe, h
non satis magnos in h
fructus? nego usquam un
jores: ubi, si quis ignobil
vivat, ut nobilitatis dign

mo nobilis; quis eum cum illa superbia atque intolerantia ferre potuisset? quòd eo loco fuit; ita tulerunt, ut, si quid haberet à natura boni, prodesse ei putarent oportere: superbiam autem atque arrogantiam ejus deridendam magis arbitrarentur propter humilitatem hominis, quam
41 pertimescendam. Sed, ut illuc revertar: quo tempore Fidiculanus est absolutus, tu, qui ea judicia facta commemoras, quaero, quid tum esse existimas judicatum? certe gratis judicasse. at condemnarat: at causam totam non audierat: at in concionibus omnibus a L. Quintio vehementer erat, et saepe vexatus. illa igitur omnia Quintiana, iniqua, falsa, turbulenta, popularia, seditiosa judicia fuerunt. esto: potuit esse innocens Falcula. jam ergo aliquis Oppianicum gratis condemnavit: jam non eos Junius subsortitus est, qui pecunia accepta condemnarent: jam potuit aliquis ab initio non sedisse, et tamen Oppianicum gratis condemnasse. verum, si innocens Falcula, quaeso, quis nocens? si hic gratis condemnavit, quis accepit? nego rem esse ullam in quemquam illorum objec-

Oppianicum gratis co
teare. quanquam sati
to esse debet, quod ex
bus, absoluto Falcula
est. quid enim mihi
colligitis, alia lege, cer
rimis testibus? cùm p
buerint potius accusar
tundis, quam ambitûs
tûs judiciis hoc his ob
causam dicerent: cert
hujus peccati adducti e
obfuisset. deinde, si ta
criminis, ut, qua quisq

quoniam apud homines peritissimos dico, pluribus verbis docere non debeo. nunquam enim ea diligentia, quae solet adhiberi in caeteris judiciis, eadem, reo damnato, adhibita est. in litibus aestimandis fere judices, aut, quòd sibi eum, quem semel condemnarunt, inimicum putant esse, si qua in eum lis capitis illata est, non admittunt: aut, quòd se perfunctos jam esse arbitrantur, cùm de reo judicarunt, negligentius attendunt caetera. itaque et majestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis, de pecuniis repetundis, lites essent aestimatae: et hoc quotidie fieri videmus, ut, reo damnato, de pecuniis repetundis, ad quos pervenisse pecunias in litibus aestimandis statutum sit, eos illi judices absolvant. quod cum fit, non judicia rescinduntur, sed hoc statuitur, aestimationem litium, non esse judicium. Scaevola condemnatus est aliis criminibus, frequentissimis Apuliae testibus. omni contentione pugnatum est, ut lis haec capitis aestimaretur. quae res, si rei judicatae pondus habuisset, ille postea vel iisdem, vel aliis inimicis, reus hac lege ipsa factus esset. Sequitur id, quod illi

42

... principio, perpauca ...
cio verba facienda sunt: ...
jusce periculi, tum cae...
officiorum, et amicitiar...
vata esse videatur. nam ...
fortibus, qui censores pr...
ambobus est amicitia: c...
(sicuti et plerique vestrûr...
nus usus, et summa utr...
constituta necessitudo est. ...
quid de subscriptionibus e...
cendum erit, eo dicam anim...
orationem meam non de i...
sed de ratione censoria habit...
ri velim: a L...

hi concedat, ut tantum mihi ſumam, quantum ſine hujus periculo praeterire non poſſum. a me tamen, ut aequum eſt, omnia caute pedetentimque dicentur, ut neque fides hujus defenſionis relicta, neque cujuſquam aut dignitas laeſa, aut amicitia violata eſſe videatur. video igitur, Judices, animadvertiſſe cenſores in judices quoſdam illius conſilii Juniani, cum iſtam ipſam cauſam ſubſcriberent. hic primum illud commune proponam, nunquam animadverſionibus cenſoriis hanc civitatem ita contentam, ut rebus judicatis, fuiſſe. neque in re nota conſumam tempus exemplis. ponam illud unum: C. Getam, cum a L. Metello, et Cn. Domitio, cenſoribus, ex ſenatu ejectus eſſet, cenſorem ipſum poſtea eſſe factum: et, cujus mores a cenſoribus erant reprehenſi, hunc poſtea et populi Romani, et eorum, qui in ipſum animadverterant, moribus praefuiſſe. quod ſi illud judicium putaretur: ut caeteri, turpi judicio damnati, in perpetuum omni honore ac dignitate privantur: ſic hominibus ignominia notatis, neque ad honorem aditus, neque in curiam reditus eſſet. nunc,

duo censores, clarissimi vi
mique homines, furti, et ca
niarum nomine, notaverun
do in senatum redierunt, se
rum ipsarum rerum judiciis a
Neminem voluerunt majore
modo de existimatione cuju
ne pecuniaria quidem de re
judicem, nisi qui inter adver
venisset. quapropter in om
bus, quibus exceptum est, de
sis aut magistratum capere non
judicem legi, aut alterum accu
ignominiae causa praetermissa
ris enim ...

senatores, equitesque Romani in compluribus jam reis, quos contra leges pecunias accepisse subscriptum est, suae potius religioni, quàm censorum opinioni, paruerunt. deinde praetores urbani, qui jurati debent optimum quemque in selectos judices referre, nunquam sibi ad eam rem censoriam ignominiam impedimento esse oportere duxerunt. censores denique ipsi saepenumero superiorum censorum judiciis (si ista judicia appellari vultis) non steterunt. atque etiam ipsi inter se censores sua judicia tanti esse arbitrantur, ut alter alterius judicium non modo reprehendat, sed etiam rescindat: ut alter de senatu moveri velit, alter retineat, et ordine amplissimo dignum existimet: ut alter in aerarios referri, aut tribu moveri jubeat, alter vetet. quare qui vobis in mentem venit, haec appellare judicia, quae a populo Romano rescindi, ab juratis judicibus repudiari, a magistratibus negligi, ab iis, qui eandem potestatem adepti sunt, commutari, inter
44 collegas discrepare videatis. Quae cum ita sint: videamus, quid tandem censores de illo judicio corrupto judicasse di-

...bus in posterum p...
am permittatis: ne subscr...
non minus calamitatis civi...
la acerbissima proscriptio, ...
ne censorium stylum, cuju...
multis remediis majores n...
runt, aeque posthac, atque il...
rium gladium pertimescamus...
quod subscriptum est, quia ve...
circo grave debet esse; hoc q...
verum sit, an falsum: remove...
toritates censoriae: tollatur ic...
quod in causa non est: doce, qu...
niam Cluentius dederit, und...
quemadmod...

conjunctum esse defendito. dum vero eum fuisse Oppianicum constabit, qui tabulas publicas municipii sui corrupisse judicatus sit: qui testamentum interleverit, qui, supposita persona, falsum testamentum obsignandum curarit: qui eum, cujus nomine id obsignatum est, interfecerit: qui avunculum filii sui in servitute ac vinculis necarit: qui municipes suos proscribendos, occidendosque curarit: qui ejus uxorem, quem occiderat, in matrimonium duxerit: qui pecuniam pro abortione dederit: qui socrum, qui uxorem, qui uno tempore fratris uxorem, speratosque liberos, fratremque ipsum, qui denique suos liberos interfecerit: qui cum venenum privigno suo quaereret, manifesto sit deprehensus: cujus ministris consciisque damnatis, ipse adductus in judicium pecuniam judici dederit ad sententias judicum corrumpendas: dum haec, inquam, de Oppianico constabunt, nec ullo argumento Cluentianae pecuniae crimen tenebitur: quid est, quòd te ista censoria, sive voluntas, sive opinio fuit, adjuvare, aut hunc innocentem opprimere posse videatur.

...ne, nihil denique, caus...
fuisse dicent. quod si ita fec...
id non ita fixum esse deberet...
non liceret.non utar exempl...
quae summa est: non rem ve...
hominem potentem aliquem, ...
sum proferam. nuper homine...
scribam aedilitium, D. Matri...
defendissem apud M. Junium, ...
cium praetores, et M. Plaet...
Flaminium, aediles curules, p...
scribam jurati legerent eum, qu...
isti censores aerarium reliquisse...
enim in homine nulla culpa ...
quid ...

caeteri? videlicet gratis condemnarunt, non est igitur circumventus, non est oppressus pecunia; non ut illae Quintianae conciones habebantur, omnes, qui Oppianicum condemnarunt, in culpa sunt, ac suspicione ponendi. duos solos video auctoritate censorum affines ei turpitudini judicari. aut illud afferant, aliquid esse, quod de iis duobus habuerint com-
46 pertum, de caeteris comperisse. Nam illud quidem minime probandum est, ad nationes, auctoritatemque censoriam, exemplum illos a consuetudine militari transtulisse. statuerunt enim ita majores nostri; ut, si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animadverteretur: ut metus videlicet ad omnes, poena ad paucos perveniret. quod idem facere censores in delectu dignitatis, et in judicio civium, et in animadversione vitiorum, qui convenit? nam miles, qui locum non tenuit, qui hostium impetum, vimque pertimuit, potest idem postea et miles esse melior, et vir bonus, et civis utilis. quare; ne in bello, propter hostium metum, delinqueret, amplior ei mortis et supplicii metus

animadvertas in omnes, ſi
velis, et paucos ex multis
am ſortiare ? habebit igitur,
vidente, curia ſenatorem,
manus judicem, reſpublica ci
nominia quemquam, qui ad
innocentis, fidem ſuam et reli
cuniâ commutarit? et, qui pr
tus eripuerit patriam, ſortun
civi innocenti, is cenſoriae
notâ non inuretur? tu es prae
ribus, tu magiſter veteris diſ
ſeveritatis, ſi aut retines quen
ens in ſenatu

cenſoriam transferendum fuit: ſortitione id ipſum factum eſſe oportuit. ſin autem ſortiri ad poenam, atque hominum delictum fortunae judicio committere, minime cenſorium eſt; certe in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam et turpitudinem, non oportet.
47 Verùm omnes intelligimus, in iſtis ſubſcriptionibus ventum quendam popularem eſſe quaeſitum. jactata res erat in concione a tribuno ſeditioſo: incognita cauſa probatum illud erat multitudini: illicitum eſt contrà dicere: nemo denique, ut defenderet contrariam partem, laborabat. in invidiam porro magnam illa judicia venerant. etenim paucis poſtea menſibus alia vehemens erat in judiciis ex notatione tabularum invidia verſata: praetermitti a cenſoribus, et negligi macula judiciorum poſſe non videbatur. homines, quos caeteris vitiis, atque omni dedecore infames videbant, eos hac quoque ſubſcriptione notare voluerunt, et eo magis, quod illo ipſo tempore, illis cenſoribus erant judicia cum equeſtri ordine communicata: ut viderentur per hominum idoneorum ignominiam ſ

nihil ipſos habuiſſe co
perti : ex tota ipſa ſub
rem quendam et plauſu
quaeſitum. nam in L.P
pianicum condemnarat
Gellius, quod is pecunian
innocentem condemnare
quantae divinationis eſt,
tem fuiſſe reum, quem for
viderat, cum homines ſapi
ces, ut nihil dicam de iis,
narunt, causâ cognitâ, ſibi
liquere? verùm eſto. cond
lium Gellius : indicat

ambitûs judicio pro teſtimonio diligentiſſime laudat. quare, ſi neque L. Gellii judicio ſtetit Lentulus, neque Lentuli exiſtimatione contentus fuit Gellius; et, ſi uterque cenſor cenſoris opinione ſtandum non putavit: quid eſt, quamobrem quiſquam noſtrûm cenſorias ſubſcriptiones omnes, fixas, et in perpetuum ratas

48 putet eſſe oportere? At in ipſum Avitum animadverterunt. nullam quidem ob turpitudinem, nullum ob totius vitae non dicam vitium, ſed erratum. neque enim hoc homine ſanctior, neque probior, neque in omnibus officiis retinendis diligentior eſſe quiſquam poteſt: neque illi aliter dicunt: ſed eandem illam famam judicii corrupti ſecuti ſunt. neque ipſi ſecus exiſtimant, quàm nos exiſtimari volumus, de hujus pudore, integritate, virtute: ſed putarunt praetermitti accuſatorem non potuiſſe, cùm animadverſum eſſet in judices. qua de re tota ſi unum factum ex omni antiquitate protulero, plura non dicam. non enim mihi exemplum ſummi et clariſſimi viri, P. Africani, praetereundum videtur: qui cùm eſſet cenſor, et in equitum cenſu C. Li-

[redacted]

cinius Sacerdos prodiiſſet, clarâ voce, ut omnis concio audire poſſet, dixit ſe ſcire, illum verbis conceptis pejeraſſe. ſi quis contrà dicere vellet, uſurum eſſe eum ſuo teſtimonio. deinde cùm contra nemo diceret, juſſit equum traducere. itaque is, cujus arbitrio et populus Romanus, et exterae gentes contentae eſſe conſueverant, ipſe ſua conſcientia ad ignominiam alterius contentus non fuit. quòd ſi hoc Avito facere licuiſſet, facile, illis

[redacted]

utrùm censorum judicium grave velis esse, an Egnatii. si Egnatii: leve est, quod censores de caeteris subscripserint. ipsum enim Cn. Egnatium, quem tu gravem esse vis, ex senatu ejecerunt. sin autem censorum: hunc Egnatium, quem pater censoria subscriptione exheredavit, censores in senatu, cum patrem eji-
49 cerent, retinuerunt. At enim senatus universus judicavit, illud corruptum esse judicium. quomodo? suscepit causam. an potuit rem delatam ejusmodi repudiare? cum tribunus plebis, populo concitato, rem penè ad manus revocasset: cum vir optimus, et homo innocentissimus, pecunia circumventus esse diceretur: cùm invidia flagraret ordo senatorius: potuit nihil decerni? potuit illa concitatio multitudinis sine summo periculo reipublicae repudiari? at quid est decretum? quàm sapienter? quàm diligenter? 'si qui sunt, 'quorum operâ factum sit, ut judicium 'publicum corrumperetur.' utrum videtur senatus id factum judicare: an, si factum sit, moleste graviterque ferre? si ipse A. Cluentius sententiam de judiciis rogaretur, aliam non diceret, atque ii

Lucullum, et C. Ca
consules designatos
decreverit. non tuler
viti pecuniâ factum e
ulla vel tenuissima susp
factum est primò illoru
pientia consulum, ut id,
ereverat, ad illud invidia
dium restinguendum, ic
dum ad populum non arl
deinde populus Romanu
tii tribuni plebis fictis que
concitatus, rem illam et r
gitarat, idem C. Junii cu

mis tempestatibus, concitati. Est etiam reliqua permagna auctoritas: quem ego turpiter penè praeterii. mea enim esse dicitur. recitavit ex oratione nescio qua Attius, quam meam esse dicebat, cohortationem quandam judicum ad honeste judicandum, et commemorationem tum illorum judiciorum, quae probata non essent, tum illius ipsius judicii Juniani: perinde quasi ego non ab initio hujus defensionis dixerim, invidiosum illud fuisse judicium: aut, cum de infamia judiciorum, quae probata non essent, disputarem, potuerim illud, quod tam populare esset, in illo tempore praeterire. ego vero, si quid ejusmodi dixi, neque cognitum commemoravi, neque pro testimonio dixi, et illa oratio potius temporis mei, quam judicii et auctoritatis fuit. cum enim accusarem, et mihi initio proposuissem, ut animos et populi Romani et judicum commoverem, cumque omnes offensiones judiciorum non ex mea opinione, sed ex hominum rumore proferrem, istam rem, quae tam populariter esset agitata, praeterire non potui. sed errat vehementer, si quis in orationibus nostris,

... na
ſe loqui poſſent, ne
rem. nunc adhiben
non quae noſtrâ auc
tur; ſed quae ex re
cantur. hominem in
tonium, aiunt ſolitum
‘ circo ſe nullam u
‘ ſcripſiſſe, ut, ſi quid
‘ non opus eſſet, ab ſe e
‘ ſe negare dixiſſe:’ pe
a nobis dictum, aut actu
ris mandaverimus, hom
non comprehendatur.
to genere libentius

gationis ejus, quae contra coloniam Narbonensem ferebatur, quantum potest, de auctoritate senatûs detrahit: in suasione legis Serviliae summis ornat senatum laudibus: et multa in equites Romanos cum ex ea oratione asperius dicta recitasset, quo animi illorum judicum in Crassum incenderentur; aliquantum esse commotus dicitur. itaque in respondendo primùm exposuit utriusque rationem temporis, ut oratio ex re et causa habita videretur: deinde, ut intelligere posset Brutus, quem hominem, et non solum qua eloquentia, verum etiam quo lepore, et quibus facetiis praeditum lacessisset; tres et ipse excitavit recitatores cum singulis libellis, quos M. Brutus, pater illius accusatoris, de jure civili reliquit. eorum initia cum recitarentur, ea, quae vobis nota esse arbitror: 'forte evenit, ut 'ruri in Privernate essemus, ego, et Bru- 'tus filius:' fundum Privernatem flagitabat. 'in Albano eramus ego, et Bru- 'tus filius:' Albanum poscebat. 'in 'Tiburte forte cum assedissemus ego, et 'filius Brutus:' Tiburtem fundum requirebat. Brutum autem, hominem sa-

... neque ex illi...
ex tabellis, et ex eo ... quo
sis tum ita Brutum alteru ...
citationis fuae poeniteret. ...
fortasse tulerat, se in iis apu...
probassem, quae de republi...
in quibus fortasse magis ... neq...
stantib. ego autem illa recit...
moleste fero: neque enim abs...
re, quod tum erat, neque ...
quae tum agebatur, aliena fu...
quae mihi quidquam oneris fu...
istis dixi, quo minus honesta ...
fuerint que libere possim defendi...
...

cauſa perſpecta, atque omni ve
52 nita, deponatis. Nunc, qu
omnia, quae abs te dicta ſunt,
de Oppianici damnatione reſpo
fiteare neceſſe eſt, te opinionem
feſelliſſe, quod exiſtimaris, me ca
Cluentii non facto ejus, ſed lege d
rum. nam hoc perſaepe dixiſti,
renuntiari, me habere in animo c
hanc praeſidio legis defendere. ita
ab amicis videlicet imprudentes
mur? et eſt neſcio quis de iis, quo
cos nobis arbitramur, qui noſtra c
ad adverſarios deferat? quiſnam ti
renuntiavit? quis tam improbus
cui ego autem narravi? nemo, u
nor, in culpa eſt: ſed nimirum tib
lex ipſa renuntiavit. ſed num
fendiſſe vide

... nam, ut haec ad
est: qui leges eas, ad qua
in quibus versamur, nosse
Avito statim, de eo, ' qu
' quis condemnaretur,' i
rum: teneri autem nostrum
que ille me orare et obsecr
ne sese lege defenderem. cu
mihi viderentur, dicerem :
ad suam sententiam. affirm
crymans, non se cupidiore
tis retinendae, quàm existima
rem homini gessi : et tamen
(neque enim id semper face
quod ...

ret, quod ait Attius, indignum eſſe facinus, ſi ſenator judicio quemquam circumvenerit, legibus eum teneri: ſi eques Romanus hoc idem fecerit, non teneri. ut tibi concedam, hoc indignum eſſe, (quod cujuſmodi ſit, jam videro) tu mihi concedas neceſſe eſt, multo eſſe indignius, in ea civitate, quae legibus contineatur, diſcedi a legibus. hoc enim vinculum eſt hujus dignitatis, qua fruimur in republica; hoc fundamentum libertatis, hic fons aequitatis. mens, et animus, et conſilium, et ſententia civitatis, poſita eſt in legibus. ut corpora noſtra ſine mente: ſic civitas ſine lege, ſuis partibus, ut nervis, ac ſanguine, et membris, uti non poteſt. legum miniſtri, magiſtratus: legum interpretes, judices: legum denique idcirco omnes ſervi ſumus, ut liberi eſſe poſſimus. quid eſt, Q. Naſo, cur tu in hoc ſexto loco ſedeas? quae vis eſt, qua abs te hi judices, tali dignitate praediti, coërceantur? vos autem, Judices, quamobrem ex tam magna multitudine civium tam pauci de hominum fortunis ſententiam fertis? quo jure Attius, quae voluit, *dixit?* cur mihi tamdiu poteſtas di-

go eſt ? haec quaeſti
tur ? quid M. Plaetc
inter ſicarios ? quid
tus ? quid mea de pe
quid C. Aquilii, apud
bitu cauſa dicitur ? q
tiones ? circumſpicit
partes : omnia legun
ſcripto fieri videbitis
T. Atti, reum velit fi
ge pecuniarum repet
ri. neque haec tua re
captae pecuniae: ſed
non legitimi declina
agatur, et quid abs t
vide. jubet lex ea, c

' cerit, vendiderit, emerit, habuerit, de-' derit.' quid eadem lex statim adjungit? recita. ' deque ejus capite quaerito.' cujus? qui coierit? convenerit? non ita est. quid ergo est? dic. ' qui tribunus ' militum legionibus quatuor primis, qui-' ve quaestor, tribunus plebis.' deinceps omnes magistratus nominavit. ' quive ' in senatu sententiam dixit, dixerit.' quid tum? ' qui eorum coiit, coierit, con-' venit, convenerit, quo quis judicio ' publico condemnaretur.' qui eorum? quorum? videlicet, qui supra scripti sunt. quid interest, utro modo scriptum sit? etsi est apertum, tamen ipsa lex docet. ubi enim omnes mortales allegat, ita loquitur: ' qui venenum malum fecit, fe-' cerit.' omnes viri, mulieres, liberi, servi in judicium vocantur. si item de coitione voluisset: adjunxisset, ' quive ' coierit.' nunc ita est, ' deque ejus ca-' pite quaerito, qui magistratum habue-' rit, quive in senatu sententiam dixerit: ' qui eorum coiit, coierit.' num is Cluentius? certe non est. quis ergo est Cluentius? qui tamen defendi causam suam lege nolit. itaque abjicio legem: morem

Cluentio gero: tibi tamen,
quae ab hujus causa sejuncta
spondebo. est enim quiddam in
sa, quod Cluentius ad se; est
quod ego ad me putem pertin
sua putat interesse, se re ipsa, et
gotio, non lege defendi: ego au
existimo interesse, me nulla in dis
ne ab Attio videri esse superatum.
nim mihi haec causa sola dicenda
nibus hic labor meus propositus
cunque hac facultate defensio
ti esse

esset consecutus, eo se putaret durioribus legum conditionibus uti non oportere? quàm multa sunt commoda, quibus caremus: quàm multa molesta ac difficilia, quae subimus? atque haec omnia tantum honoris et amplitudinis commodis compensantur. converte nunc te ad equestrem ordinem, atque in caeteros ordines; easdem vitae conditiones non perferent. putant enim minus multos sibi laqueos legum, et conditionum, ac judiciorum propositos esse oportere, qui in summum locum civitatis aut non potuerünt ascendere, aut non petiverunt. atque, ut omittam leges alias omnes, quibus nos tenemur; caeteri autem sunt ordines liberati: hanc ipsam legem, 'ne 'quis judicio circumveniretur,' C.Gracchus tulit: eam legem pro plebe, non in plebem tulit. postea L. Sylla, homo a populi causa remotissimus, tamen, cum ejus rei quaestionem hac ipsâ lege constitueret, quâ vos hoc tempore judicatis, populum Romanum, quem ab hoc genere liberum acceperat, alligare novo quaestionis genere ausus non est. quod si fieri posse existimasset: pro illo odio, quod

habuit in equeſtrem ordinem, nihil fe-ciſſet libentius, quam omnem illam acer-bitatem proſcriptionis ſuae, queſtus *in* veteres judices, in hanc unam quaeſtio-nem contuliſſet. nec nunc quidquam a-gitur, (mihi credite, Judices, et proſpi-cite id, quod providendum eſt) niſi, ut equeſter ordo in hujuſce legis periculum includatur. neque hoc agitur ab omni-bus, ſed a paucis. nam ii ſenatores, qui ſe facile tuentur integritate et innocen-tia, quales (ut vere dicam) vos eſtis, et

et fortiter judicare; cum videat, ſibi de eo, quod coierit, aut conſenſerit, cauſam
56 eſſe dicendam? O viros fortes, equites Romanos! qui homini clariſſimo ac potentiſſimo, M. Druſo, tribuno plebis reſtiterunt, cum ille nihil aliud ageret cum illa cuncta, quae tum erat, nobilitate, niſi uti, qui res judicaſſent, hujuſcemodi quaeſtionibus in judicium vocarentur. tunc C. Flavius Puſio, Cn. Titinnius, C. Maecenas, illa robora populi Romani, caeterique hujuſcemodi ordinis, non fecerunt idem, quod nunc Cluentius, ut aliquid culpae ſuſcipere ſe putarent, recuſando: ſed apertiſſime repugnarunt, cum haec recuſarent, et palam fortiſſime, atque honeſtiſſime dicerent, ſe potuiſſe judicio populi Romani in ampliſſimum locum pervenire, ſi ſua ſtudia ad honores petendos conferre voluiſſent; ſeſe vidiſſe, in ea vita qualis ſplendor ineſſet, quanta ornamenta, quae dignitas: quae ſe non contempſiſſe, ſed ordine ſuo, patrumque ſuorum, contentos fuiſſe, et vitam illam tranquillam et quietam, remotam a procellis invidiarum, et hujuſcemodi judiciorum anfractu, ſequi

colorum multitu

populi beneficiis

rum novorum pe

natorem hoc que

quod ea conditio

piſſet : quodque

menta, quibus e

poſſet: locus, aud

apud exteras nat

toga praetexa, ſel

ces, exercitus, in

bus in rebus cum

jores noſtri praer

tis pericula prop

non hoc recuſab

rentur, qua nunc

tunc erat Sempro

intelligebant eni

lege rationem vitae ſuae redderet, qua non teneretur. quae ſi vobis conditio placet: omnes id agamus, ut haec quam primum in omnes ordines quaeſtio perferatur.
57 tur. Interea quidem, per deos immortales! quoniam omnia commoda noſtra, jura, libertatem, ſalutem denique legibus obtinemus, a legibus non recedamus: ſimul et illud quam ſit indignum, cogitemus, populum Romanum aliud nunc agere: vobis rempublicam et fortunas ſuas commiſiſſe: ipſum ſine cura eſſe: non metuere, ne lege ea, quam nunquam ipſe juſſerit, et quaeſtione, qua ſe ſolutum liberumque eſſe arbitretur, per paucos judices aſtringatur. agit enim ſic cauſam T. Attius, adoleſcens bonus et diſertus, omnes cives legibus teneri omnibus: vos attenditis, et auditis ſilentio, ſicut facere debetis. A. Cluentius, eques Romanus, cauſam dicit ea lege, qua lege ſenatores, et ii, qui magiſtratum habuerunt, ſoli tenentur: mihi per eum recuſare, et in arce legis praeſidia conſtituere defenſionis meae non licet. ſi obtinuerit cauſam Cluentius, (ſicuti veſtra aequitate nixi confidimus) exiſtimabunt, id quod

pulo Rom.
am is meac
hi cura atqu
periculis de
quàm pericu
tio tentetur
legem, quae
ta ſit, in popu
conentur. qu
quod quàm lat
' nerit:' aeque
' conſenſerit:' h
infinitum, tum
eſt. 'falſumve teſ
de plebe Romana
quam

voluntati illius obtemperandum est, non
58 conceditur. Non enim debeo dubitare, Judices, quin, si qua ad vos causa hujusmodi delata sit ejus, qui lege non teneatur; etiam si is invidiosus, aut multis offensus esse videatur, etiam si eum oderitis, etiam si inviti absoluturi sitis, tamen absolvatis: et religioni potius vestrae, quam odio pareatis. est enim sapientis judicis, cogitare, tantum sibi a populo Romano esse permissum, quantum commissum et creditum sit: et non solum sibi potestatem datam, verum etiam fidem habitam esse meminisse: posse, quem oderit, absolvere: quem non oderit, condemnare: et semper non quid ipse velit, sed quid lex et religio cogat, cogitare: animadvertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, quae res in quaestione versetur. cum haec sunt videnda, tum vero illud est hominis magni, Judices, atque sapientis, cum illam, judican-

[redacted]

di causâ, tabellam sumpserit, non se putare esse solum, neque sibi, quodcunque concupierit, licere; sed habere in consilio legem, religionem, aequitatem, fidem: libidinem autem, odium, invidiam, metum, cupiditatesque omnes amovere: maximeque aestimare conscientiam mentis suae, quam a diis immortalibus accepimus; quae a nobis divelli non potest; quae si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vita nobis erit, sine ullo metu et summa cum honestate

[redacted]

de quibus jam dixerim, pluribus egiſſe verbis, attendite reliqua. profecto intelligetis, ea, quae paucis demonſtrari potuerunt, breviſſime eſſe defenſa. Cn. Decio Samniti, ei, qui proſcriptus eſt, injuriam in calamitate ejus ab hujus familia factam eſſe dixiſtis. ab nullo ille liberalius, quàm a Cluentio tractatus eſt. hujus illum opes in rebus ejus incommodis ſublevarunt. atque hoc cum ipſe, tum omnes ejus amici, neceſſariique cognoverunt. Ancarii, et Paceni paſtoribus, hujus villicum vim et manus attuliſſe, cum quaedam in collibus (ut ſolet) controverſia paſtorum eſſet orta: Aviti villici rem domini, et privatam poſſeſſionem defenderunt. cum eſſet expoſtulatio facta, cauſa illis demonſtrata: ſine judicio controverſiaque diſceſſum eſt. P. Aelii teſtamento propinquus exheredatus cum eſſet, heres hic alienior inſtitutus eſt. P. Aelius Aviti merito fecit: neque hic in teſtamento faciendo interfuit: idque teſtamentum ab hujus inimico Oppianico eſt obſignatum. Florio legatum ex teſtamento, infitiatum eſſe. non eſt ita. ſed cum H-S xxx ſcripta eſſent, pro H-S

iet de lectoribus, q
mum liberam eſſe a
reddidit Caelio. En
cujus bona teneat A
egens quidam, calum
us Oppianici, qui per
vit: deinde aliquand
furti egit: nuper ab
coepit. hic illo pri
credite) nobis iiſdem
calumniam non effug
ut nobis renuntiatur,
rum hoſpitum A. Bi
cauponem, de via Lati

illi invidiosum reum volunt esse, annos octo meditati accusatores collegerunt. quàm levia, genere ipso! quàm falsa, re! 60 quam brevia, responsu! Cognoscite nunc id, quod ad vestrum jusjurandum pertinet; quod vestri judicii est, quod vobis oneris imposuit ea lex, qua coacti huc convenistis, de criminibus veneni: ut omnes intelligant, quam paucis verbis haec causa perorari potuerit, et quam multa à me dicta sint, quae ad hujus voluntatem maxime, ad vestrum judicium minime pertinerent. objectum est, C. Vibium Capacem ab hoc A. Cluentio veneno esse sublatum. opportune adest homo summa fide, et omni virtute praeditus, L. Plaetorius, senator, qui illius Capacis hospes fuit, et familiaris. apud hunc ille Romae habitavit, apud hunc aegrotavit, hujus domi est mortuus. at heres est Cluentius. intestatum dico esse mortuum, possessionemque ejus bonorum, praetoris edicto, huic illius sororis filio, adolescenti pudentissimo, et in primis honesto, equiti Romano datam, Numerio Cluentio, quem videtis. alterum veneficii crimen, Oppianico huic adolescenti, cum ejus in-

ni, crimen effet, dilucendum
bus verbis dicerem, quae
percurrit oratio mea. quid
vitiis in ſe admiſit, ut hoc ta
facinus non abhorrere vide
autem magnopere Oppianic
bat, cum ille verbum omnino
cauſa nullum facere potuerit
tem accuſatores, matre viva, d
poſſent? quod jam intelligetis
cauſa ejus periculi nihil deçod
cauſam novum crimen accedene
autem tempus veneni dandi, illo
illa frequentia? per quem
unde ſu

omnino illo die esse mortuum. magnum et impudens mendacium. perspicite caetera. dico, illum cum ad illud prandium crudior venisset, et, ut aetas illa fert, sibi tum non pepercisset; aliquot dies aegrotasse, et ita esse mortuum. quis huic rei testis est? idem, qui sui luctus, pater: pater, inquam, illius adolescentis: quem, propter animi dolorem, pertenuis suspicio potuisset ex illo loco testem in A. Cluentium constituere: is hunc suo testimonio sublevat. quod recita. tu autem, nisi molestum est, paulisper exurge, et perfer hunc dolorem commemorationis necessariae: in qua ego diutius non morabor, quoniam, quod fuit viri optimi, fecisti, uti ne cui innocenti moeror tuus calamitatem et falsum crimen afferret. ‘TESTIMONIUM Balbutii patris.’

61 Unum etiam mihi reliquum ejusmodi crimen est, Judices, ex quo illud perspicere possitis, quod a me initio orationis meae dictum est: quidquid mali per hos annos A. Cluentius viderit, quidquid hoc tempore habeat sollicitudinis ac negotii, id omne a matre esse conflatum. Oppianicum veneno necatum esse, quod ei da-

lunt, vel quod metuunt, ve
runt. quo tandem igitur
adductus, tantum in ſe facin
conatus eſt? quid erat, quod
nicum poena affectum pro
jectum e civitate, quiſquam t
metuebat? ut oppugnaretur
ne accuſaretur a condemnat
ulis teſtimonio laederetur
quod oderat Avitus, idcirc
frui noluit: adeone erat ſtul
quam tum ille vivebat, vita
traretur, damnati, exulis, de
nibus? quem propter animi
tatem, nemo recipere tecto,
re, nemo alloqui, nemo reſp
hujus igitur vitae Avitus inv

illi unum in malis perfugium erat calamitatis? qui ſi quid animi ac virtutis habuiſſet, (ut multi ſaepe fortes viri in ejuſmodi dolore) mortem ſibi ipſe conſciſſet: huic quamobrem id vellet inimicus offerre, quod ipſe ſibi optare deberet? nam nunc quidem quid tandem illi mali mors attulit? niſi forte ineptiis ac fabulis ducimur, ut exiſtimemus illum apud inferos impiorum ſupplicia perferre, ac plures illic offendiſſe inimicos, quam hic reliquiſſe: a ſocrus, ab uxorum, a fratris, a liberûm poenis actum eſſe praecipitem in ſceleratorum ſedem, atque regionem. quae ſi falſa ſunt, id quod omnes intelligunt, quid ei tandem aliud mors eripuit, praeter ſenſum doloris?

62 Age vero, venenum per quem datum? per M. Aſellium. quid huic cum Avito? nihil: atque adeo, quod ille Oppianico familiariſſime eſt uſus, potius etiam ſimultas. eine igitur, quem ſibi offenſiorem, Oppianico familiariſſimum ſciebat eſſe, potiſſimum et ſuum ſcelus, et illius periculum committebat? cur deinde tu, qui pietate ad accuſandum excitatus es, hunc Aſellium eſſe inultum tamdiu ſi-

latentius potuit, abditum
panis, quam ſi totum co
potione eſſet? celerius po
quam epotum, in venas
partes coporis permanar
re in pane, ſi eſſet anima
in poculo, cum ita confu
cerni nullo modo poſſet
morte periit. quod ſi eſſe
men ea res, propter mult
mortem, ſatis firmam ven
non haberet: ſi eſſet ſuſp
ad alios potius, quam ad
neret. verum in eo ipſo
dentiſſime mentiuntur.
tis, et mortem ejus, et q
poſt mortem, in Avitum ſ
[redacted]

incidit, ac satis vehementer diuque aegrotavit. cum esset una Sassia, et Statio Albio quodam, colono homine valente, qui simul esse solebat, familiarius uteretur, quam vir dissolutissimus, incolumi fortuna, pati posset, et jus illud matrimonii castum atque legitimum damnatione viri sublatum arbitraretur; Nicostratus quidam, fidelis Oppianici servulus, percuriosus et minime mendax, multa dicitur renuntiare domino solitus esse. interea Oppianicus cum jam convalesceret, neque in Falerno improbitatem coloni diutius ferre posset, et huc ad urbem profectus esset, (solebat enim extra portam aliquid habere conducti) cecidisse ex equo dicitur, et homo infirma valetudine latus offendisse vehementer, et, posteaquam ad urbem cum febri venerit, paucis diebus esse mortuus. mortis ratio, Judices, ejusmodi est, ut aut nihil habeat suspicionis, aut, si quid habet, id intra parietes in domestico scelere versetur.
63 Post mortem ejus Sassia statim moliri nefaria mulier coepit insidias filio: quaestionem habere de viri morte constituit. emit de A. Rupilio, quo erat u-

ſus Oppianicus medico, Stratonem quendam, quaſi ut idem faceret, quod Avitus in emendo Diogene fecerat. de hoc Stratone, et de aſſecla quodam ſervo ſuo, quaeſituram eſſe dixit. praeterea ſervum illum Nicoſtratum, quem nimium loquacem fuiſſe, ac nimium domino fidelem arbitrabatur, ab hoc adoleſcente Oppianico in quaeſtionem poſtulavit. hic cum eſſet illo tempore puer, et illa quaeſtio de patris ſui morte conſtitui diceretur: etſi illum ſervum, et ſibi benevolum eſſe

morum praetermittitur: aversari advocati, et jam vix ferre posse: furere crudelis atque importuna mulier, sibi nequaquam, ut sperasset, ea, quae cogitasset, procedere. cum jam tortor, atque essent tormenta ipsa defessa, neque tamen illa finem facere vellet: quidam ex advocatis, homo et honoribus populi ornatus, et summa virtute praeditus, intelligere se dixit, non id agi, ut verum inveniretur; sed ut aliquid falsi dicere cogerentur. hoc postquam caeteri comprobarunt: ex omnium sententia constitutum est, satis videri esse quaesitum. redditur Oppianico Nicostratus: Larinum ipsa proficiscitur cum suis, moerens, quod jam certe incolumem filium fore putabat, ad quem non modo verum crimen, sed ne ficta quidem suspicio perveniret: et cui non modo aperta inimicorum oppugnatio, sed ne occultae quidem matris insidiae nocere potuissent. Larinum postquam venit: quae a Stratone illo venenum antea viro suo datum, sibi persuasum esse simulasset, instructam ei continuo et ornatam, Larini medicinae exercendae causa, tabernam dedit.

Unum, alterum, tertium annum Sassia 54
quiescebat: ut velle, atque optare aliquid calamitatis filio potius, quam id struere et moliri videretur. tum interim Hortensio, Metello consulibus, ut hunc Oppianicum aliud agentem, ac nihil ejusmodi cogitantem, ad hanc accusationem detraheret, invito despondit ei filiam suam, illam, quam ex genero susceperat; ut eum nuptiis alligatum simul, et testamenti spe devinctum, possit habere in potestate. hoc ipso fere tempore Strato ille

[redacted]

bus minutis aduncam ex omni parte den-
7 tium, et tortuosam venire serrulam, qua illud potuisse ita circumsecari videretur: ne multa: perquiritur a coactoribus. invenitur ea serrula ad Stratonem pervenisse. hoc initio suspicionis orto, et aperte insimulato Stratone, puer ille conscius pertimuit: rem omnem dominae indicavit: homines in piscina inventi sunt: Strato in vincula conjectus est: atque etiam in taberna ejus nummi, nequaquam omnes, reperiuntur. constituitur quaestio de furto. nam quid quisquam suspicari aliud potest? an hoc dicitis, armario expilato, pecunia ablata, non omni recuperata, occisis hominibus, institutam esse quaestionem de morte Oppianici? cui probatis? quid est, quod minus verisimile proferre potuistis? deinde, ut omittam caetera, triennio post mortem Oppianici de ejus morte quaerebatur? atque etiam incensa odio pristino, Nicostratum eundem illum tum sine causa in quaestionem postulavit. Oppianicus primo recusavit. posteaquam illa abducturam se filiam, mutaturam esse testamentum minaretur; mulieri crudelissimae ser-

rat, commodis omn
igitur de furto quaer
quod ille sine contro
ille de eo, quod quere
lum fecit? de veneno
to, si non eo loco, qu
trema quidem, aut m
denique parte quaesti
cit ullum? Jam vi
riam mulierem, Judice
qua, si detur potestas,
cupiat, hanc fictam qu
scripsisse. atque istam ips
dicite, quis obsignavit?

obsignatorem, neque testem ullum nominabis? et, quam tu pestem innocentissimo filio ex matris sinu deprompseris, hanc hi tales viri comprobabunt? esto, in tabellis nihil est auctoritatis: quid? ipsa quaestio, judicibus: quid? amicis, hospitibusque Oppianici, quos adhibuerat antea: quid? huic tandem ipsi tempori, cur non reservata est? quid istis hominibus factum est, Stratone, et Nicostrato? quaero abs te, Oppianice, servo tuo Nicostrato quid factum esse dicas. quem tu, cum hunc brevi tempore accusaturus esses, Romam deducere, dare potestatem indicandi, incolumem denique servare quaestioni, servare his judicibus, servare huic tempori debuisti. nam Stratonem quidem, Judices, in crucem actum esse exsecta scitote lingua: quod nemo est Larinatium, qui nesciat. timuit mulier amens non suam conscientiam, non odium municipum, non famam omnium, sed, quasi non omnes ejus sceleris testes essent futuri, sic metuit, ne condemnaretur extrema servuli voce morientis. uod hoc portentum, dii immortales? uod tantum monstrum in ullis locis?

ctum, atque in provignorum fun
t. praetereo, quòd Aurium M
ijus illa quondam ſocrus, pau
xor fuiſſet, cùm Oppianici eſ
roſcriptum occiſumque cognoſc
n ſibi domum ſedemque conjug
t, in qua quotidie ſuperioris vi
s indicia et ſpolia fortunarum
lud primum queror, de illo ſceler
unc denique patefactum eſt, Fal
neni : quod jam tum recens,

ſum caeteris, huic incredibile, nunc vero apertum jam omnibus, ac manifeſtum videtur. non eſt profecto de illo veneno celata mater: nihil eſt ab Oppianico ſine conſilio mulieris cogitatum: quod niſi eſſet, certe poſtea, deprehenſa re, non illa ut ab improbo viro diſceſſiſſet, ſed ut a crudeliſſimo hoſte fugiſſet, domumque illam, in perpetuum, ſcelere omni affluentem, reliquiſſet. non modo id non fecit, ſed ab illo tempore nullum locum praetermiſit, in quo non inſtrueret inſidias aliquas, ac dies omnes ac noctes tota mente mater de pernicie filii cogitaret. quae primum, ut iſtum confirmaret Oppianicum accuſatorem filio ſuo, donis muliebribus, collocatione filiae, ſpe heredi-
67 tatis obſtrinxit. Itaque apud caeteros, novis inter propinquos ſuſceptis inimicitiis, ſaepe fieri divortia, atque affinitatum diſcidia vidimus: haec mulier ſatis firmum accuſatorem filio ſuo fore neminem putavit, niſi qui in matrimonium ſororem ejus ante duxiſſet. caeteri novis affinitatibus adducti, veteres inimicitias ſaepe deponunt: illa ſibi ad confirmandas inimicitias affinitatis conjunctionem pig-

[redacted]

nori fore putavit. neque in eo ſolum diligens fuit, ut accuſatorem filio ſuo compararet: ſed etiam cogitavit, quibus eum rebus armaret. hinc enim illae ſollicitationes ſervorum et minis et promiſſis: hinc illae infinitae crudeliſſimaeque de morte Oppianici quaeſtiones: quibus finem aliquando non muliebris modus, ſed amicorum auctoritas fecit. ab eodem ſcelere illae triennio poſt habitae Larini quaeſtiones: ejuſdem amentiae falſae con-

[redacted]

istimatis? quod ego, propter vicinitatem Aquinatium et Venafranorum, ex multis audivi et comperi: quos concursus in his oppidis? quantos et virorum et mulierum gemitus esse factos? mulierem quandam Larino, atque illam usque a mari supero Romam proficisci, cum magno comitatu, et pecunia, quo facilius circumvenire judicio capitis, atque opprimere filium posset. nemo erat illorum, penè dicam, quin expiandum illum locum esse arbitraretur, quacunque illa iter fecisset: nemo, quin terram ipsam violari, quae mater est omnium, vestigiis consceleratae matris putaret. itaque nullo in oppido consistendi potestas ei fuit: nemo ex tot hospitibus inventus est, qui non contagionem aspectûs fugeret. nocti se potius ac solitudini, quàm ulli aut turbae, aut hospiti committebat. nunc vero quid agat, quid moliatur, quid denique quotidie cogitet, quem ignorare nostrûm putat? quos appellarit, quibus pecuniam promiserit, quorum fidem pretio labefactare conata sit, tenemus. quin etiam nocturna sacrificia, quae putat occultiora esse, sceleratasque ejus preces.

iericordiae concenerunt : vos,
honeſtiſſimè actam vitam mat
litati condonetis, rogamus ; p
cum ex altera parte totum mu
videre poſſitis. omnes ſcitote
(incredibile dictu eſt, ſed a me
dicitur) omnes Larinates, qui v
veniſſe Romam, ut hunc ſtudio
tiaque ſua, quantum poſſent, in
jus periculo ſublevarent. pu
hoc tempore, et mulieribus, opp
tote eſſe traditum, idque in pra
communi Italiae pace, domeſti

eſſe tutum. quos tamen ipſos aeque, et eos, quos praeſentes videtis, hujus expectatio judicii dies noctesque ſollicitat. non illi vos de unius municipis fortunis arbitrantur, ſed de totius municipii ſtatu, dignitate, commodisque omnibus ſententias eſſe laturos. ſumma eſt enim, Judices, hominis in communem municipii rem diligentia, in ſingulos municipes benignitas, in omnes homines juſtitia, et fides. praeterea nobilitatem illam inter ſuos, locumque à majoribus traditum ſic tuetur, ut majorum gravitatem, conſtantiam, gratiam, liberalitatem aſſequatur. itaque iis eum verbis publice laudant, ut non ſolum teſtimonium ſuum, judiciumque ſignificent, verum etiam curam animi, ac dolorem. quae dum laudatio recitatur, vos quaeſo, qui eam detuliſtis, aſſurgite. ‘LAUDATIO CLUENTII, ex decurionum Larinatium decreto.’ ex lacrymis horum, Judices, exiſtimare poteſtis, omnes haec decuriones decreviſſe lacrymantes. age vero, vicinorum quantum ſtudium, quàm incredibilis benevolentia, quanta cura eſt? non illi in libellis laudationum decreta miſerunt, ſed homines

honeſtiſſimos, quos noſſem
huc frequentes adeſſe, et hun
laudare voluerunt. adſunt
homines nobiliſſimi, Marruci
dignitate: Theano, Appulo,
ceria equites Romanos, h
homines, laudatores videtis
totoque ex Samnio cùm laud
neſtiſſimae miſſae ſunt, tum h
pliſſimi, nobiliſſimique vene
qui in agro Larinati praedia
tia, qui res pecuarias habent,
mines, et ſummo ſplendore p
cile dictu eſt, quàm ſint ſol
laborent. non multi mihi ab

ſſimi et honeſtiſſimi, par ſtudium et teſtimonio, et laudatione cognoſcetis. eadem ſpe, ſed majore verecundia, de te, P. Volumni, quoniam judex es in A. Cluentium, dicimus. et, ne longum ſit, omnium vicinorum ſummam eſſe in hunc benevolentiam, confirmamus. horum omnium ſtudium, curam, diligentiam, meumque una laborem, qui totam hanc cauſam, vetere inſtituto, ſolus peroravi, veſtramque ſimul, judices, aequitatem et manſuetudinem una mater oppugnat. at quae mater? quam caecam crudelitate, et ſcelere ferri videtis: cujus cupiditatem nulla unquam turpitudo retardavit: quae vitiis animi in deterrimas partes jura hominum convertit omnia: cujus ea ſtultitia eſt, ut eam nemo hominem; ea vis, ut nemo foeminam; ea crudelitas, ut nemo matrem appellare poſſit. atque etiam nomina neceſſitudinum, non ſolum naturae nomen, et jura mutavit: uxor generi, noverca filii, filiae pellex: eò jam denique adducta eſt, ut ſibi, praeter formam, nihil ad ſimilitudinem hominis reſervarit. quare, judices, ſi ſcelus odiſtis, prohibete aditum matris a

tutemque diligitis: levate I
do supplicem vestrum, Judi
in falsa invidia periculisqu
qui nunc primum post illa
aliorum facto et cupidita
spe vestrae aequitatis erige
paulum respirare a metu co
sita sunt in vobis omnia; q
esse plurimi cupiunt, serva
testis. orat vos Avitus, Ju
obsecrat, ne se invidiae, q
valere non debet; ne mat
et preces a vestris mentib
debetis: ne Oppianico, ho

dicatum non esset: non huic aerumno-
sissimo venenum illud fuisset, sed multo-
rum medicamentum laborum: postre-
mo etiam fortassis mater exequias illius
funeris prosecuta, mortem se filii lugere
simulasset. nunc vero quid erit profec-
tum, nisi ut hujus ex mediis mortis insidi-
is vita ad luctum reservata; mors sepulcro
patris privata esse videatur? satis diu fuit
in miseriis, Judices: satis multos annos
ex invidia laboravit. nemo huic tam ini-
quus, praeter parentem, fuit; cujus ani-
mum non jam expletum esse putemus.
vos, qui aequi estis omnibus, qui, ut
quisque crudelissime oppugnatur, eum le-
nissime sublevatis, conservate A. Clu-
entium: restituite incolumem munici-
pio: amicis, vicinis, hospitibus, quorum
studia videtis, reddite: vobis in perpetu-
um, liberisque vestris obstringite. ves-
trum est hoc, Judices, vestrae dignitatis,
vestrae clementiae: recte hoc repetitur a
vobis, ut virum optimum atque innocen-
tissimum, plurimisque mortalibus carum
atque jucundissimum, his aliquando ca-
lamitatibus liberetis: ut omnes intelli-
ant, in concionibus esse invidiae lo-
m, in judiciis veritati.

